

De instandhoudingsdoelstellingen voor het Vogelrichtlijngebied “3.2 Poldercomplex”

Wouter Courtens & Eckhart Kuijken

Augustus 2004
Adviesnota IN.A.2004.64

Instituut voor Natuurbehoud
Kliniekstraat 25
B-1070 Brussel

INHOUD

I. INLEIDING	3
II. MATERIAAL & METHODEN	4
II.1 Studiegebied	4
II.2 Verzamelen gegevens.....	6
<i>II.2.a Inleiding</i>	<i>6</i>
<i>II.2.b Historische gegevens.....</i>	<i>6</i>
<i>II.2.c Broedvogelgegevens.....</i>	<i>6</i>
<i>II.2.d Gegevens doortrekkers en wintergasten</i>	<i>6</i>
II.3 Methode	8
<i>II.3.a Inleiding</i>	<i>8</i>
<i>II.3.b Selectie in stand te houden soorten en habitatten</i>	<i>8</i>
<i>Avifauna</i>	<i>8</i>
<i>Habitatten</i>	<i>9</i>
<i>II.3.c Kwalitatieve instandhoudingsdoelstellingen</i>	<i>10</i>
<i>II.3.d Kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen</i>	<i>11</i>
<i>In stand te houden populatie.....</i>	<i>11</i>
<i>In stand te houden oppervlakte.....</i>	<i>12</i>
<i>II.3.e Instandhoudingsdoelstellingen.....</i>	<i>12</i>
III. RESULTATEN	13
III.1 Kwalitatieve instandhoudingsdoelstellingen Poldercomplex	13
<i>III.1.a Broedvogels.....</i>	<i>13</i>
<i>III.1.b Niet-broedende soorten</i>	<i>14</i>
<i>III.1.c Conclusie.....</i>	<i>16</i>
III.2 Kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen Poldercomplex	17
<i>III.2.a Inleiding</i>	<i>17</i>
<i>III.2.b In stand te houden populatie en oppervlakte broedvogels.....</i>	<i>18</i>
<i>Inleiding</i>	<i>18</i>
<i>Broedende soorten Bijlage I Vogelrichtlijn (> 5%-norm)</i>	<i>18</i>
<i>Broedende soorten Bijlage I Vogelrichtlijn (< 5%-norm)</i>	<i>25</i>
<i>Broedende soorten > 5%-norm</i>	<i>27</i>
<i>III.2.c Conclusie.....</i>	<i>37</i>
<i>III.2.d In stand te houden populatie en oppervlakte niet-broedvogels</i>	<i>38</i>
<i>Inleiding</i>	<i>38</i>
<i>Niet-broedende soorten Bijlage I Vogelrichtlijn.....</i>	<i>38</i>
<i>Niet-broedende soorten > 1%-norm</i>	<i>41</i>
<i>III.2.e Conclusie.....</i>	<i>46</i>
III.4 Achterhaven Zeebrugge.....	48
<i>III.4.a Inleiding</i>	<i>48</i>
<i>III.4.b Te herlokaliseren populaties</i>	<i>48</i>
<i>Broedende soorten Bijlage I Vogelrichtlijn (> 5%-norm)</i>	<i>48</i>
<i>Broedende soorten Bijlage I Vogelrichtlijn (< 5%-norm)</i>	<i>51</i>
<i>Broedende soorten > 5%-norm</i>	<i>52</i>
<i>Niet-broedende aandachtssoorten Bijlage I en > 1%-norm</i>	<i>56</i>
<i>III.4.c Conclusie.....</i>	<i>57</i>
IV. ALGEMENE CONCLUSIE POLDERCOMPLEX & MONITORING.....	59
V. REFERENTIES.....	60
VI. BIJLAGEN.....	64

I. INLEIDING

Het opstellen van instandhoudingsdoelstellingen voor Speciale Beschermingszones vindt zijn oorsprong in het artikel 6 lid 3 van de Habitatrichtlijn (92/43/EEG), dat krachtens artikel 7 van dezelfde richtlijn ook van toepassing is op de Speciale Beschermingszones die werden aangewezen in het kader van de Vogelrichtlijn (79/409/EEG). Samen met de Vogelrichtlijngebieden vormen deze speciale beschermingszones het Natura 2000-netwerk. Dit is een coherent netwerk van beschermingszones in de Europese Unie. De speciale beschermingszones die deel uitmaken van dit netwerk zijn van internationaal belang en de bescherming ervan moet specifiek gericht zijn op de instandhouding van hun internationale natuurwaarden. De lidstaten zijn verplicht ervoor te zorgen dat de habitatten en soorten waarvoor deze gebieden werden aangeduid in stand gehouden en zelfs hersteld worden (Europese Commissie, 2000a). De instrumenten om dit te doen, de instandhoudingsmaatregelen, mogen door elke lidstaat vrij worden vastgesteld. Voor er echter tot een duidelijke beschrijving van deze maatregelen kan worden overgegaan, is het aangewezen eerst duidelijke streefdoelen, de instandhoudingsdoelstellingen, te bepalen. Deze instandhoudingsdoelstellingen schetsen dus wat bereikt zou moeten worden om aan de algemene doelstellingen van de Vogel- en Habitatrichtlijn te voldoen.

In een eerste studie uitgevoerd door het Instituut voor Natuurbehoud werden in opdracht van de Afdeling Natuur van Aminal voor de Europese Vogelrichtlijngebieden '2.1 Westkust', '3.2 Poldercomplex' en '3.3 Het Zwin' en de kandidaat Europese Habitatrichtlijngebieden 'BE2500001 Duingebieden inclusief IJzermonding en Zwin' en 'BE2500002 Polders' beschouwd. In het eerste deel van deze studie werd de evolutie van de soorten waarvoor de gebieden werden aangemeld omschreven. Voor de vogelrichtlijngebieden zijn dit de broedvogels van Bijlage I en soorten die in internationaal belangrijke aantallen voorkomen. In de Habitatrichtlijngebieden zijn dit de habitatten van Bijlage I en de soorten van Bijlage II en IV. Voor deze soorten en habitatten werden instandhoudingstabellen opgesteld (Spanoghe *et al.*, 2003; zie Bijlage 11).

In het kader van het huidige project zullen instandhoudingsdoelstellingen voor de avifauna van de in het kader van de Vogelrichtlijn aangewezen Speciale Beschermingszone "3.2 Poldercomplex" worden opgesteld. Meer specifiek zal ook aandacht worden besteed aan het gedeelte van het vogelrichtlijngebied dat krachtens de nota van de Vlaamse Regering van 17 juli 2000 werd geschrapt en waarvoor compenserende maatregelen moeten worden voorgesteld. Voor dit gebied zal worden nagegaan welke de soorten zijn waarvoor instandhoudingsdoelstellingen moeten worden opgesteld, wat de in stand te houden populatiegrootte van deze soorten is en welke oppervlakte van welk habitat dient te worden voorzien als alternatief broedgebied voor deze populaties.

II. MATERIAAL & METHODEN

II.1 Studiegebied

De "Oostkustpolders" is een verzamelnaam voor de uitgestrekte poldercomplexen die langs de kust tussen de Nederlandse grens (nabij Knokke) en Oostende gelegen zijn. In dit polderlandschap situeren zich een aantal belangrijke brakke elementen en gradiënten van brak naar zoet die, samen met verschillen in bodemtypes (klei, zandige klei tot veen), de basis vormen voor een grote variëteit aan vegetatietypes. Het gaat vooral om verschillende graslandtypes die niet alleen bepaald worden door een aantal abiotische factoren, maar ook door het landbouwgebruik.

Door de grote variatie aan natte depressies en drogere, hoger gelegen gronden en de gradiënten tussen zoete en brakke zones herbergen de poldergraslanden vaak een opmerkelijk hoge diversiteit aan planten en dieren. In de winterperiode overwinteren er internationaal belangrijke aantallen watervogels (o.a. van Kleine Rietgans, Kolgans en Smient). In het broedseizoen vormen de poldergraslanden één van de belangrijkste weidevogelgebieden in Vlaanderen. De botanische waarden situeren zich vooral in de zilte graslanden en relictten van hooilanden op venige bodem (Devos *et al.*, 2001).

Bij besluit van de Vlaamse Executieve van 17.10.1988 werd een deel van de Oostkustpolders, de Speciale Beschermingszone (SBZ-V) "3.2 Poldercomplex" (verder Poldercomplex), aangewezen als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4 van Richtlijn 79/409/EEG (Vogelrichtlijn) en recent bevestigd via het Decreet Natuurbewoud (artikel 36bis, § 13). Het is een niet-integraal beschermd SBZ-V, wat wil zeggen dat naast de gebieden die volgens het Gewestplan ofwel als Natuur-, Bos-, Bosgebied met ecologische waarde of Reservaatgebied zijn aangeduid, slechts bepaalde habitatten beschermd worden. In het geval van het Poldercomplex gaat het om volgende habitatten: duinmoeras, oude kleiputten, moerasbosjes, dijken, krekken en hun oevervegetatie en poldergraslanden met hun micro-reliëf.

Het gebied werd aangewezen op basis van de studie van Van Vessum & Kuijken (1986) voor internationaal belangrijke aantallen van Toendrarietgans (3000), Kleine Rietgans (5500), Kolgans (28.000), Brandgans (500), Smient (30.000), Wintertaling (15.000), Slobeend (3000), Goudplevier (35.000) en Wulp (3000) (wetenschappelijke namen van de vermelde vogelsoorten zijn terug te vinden in Bijlage 1).

Broedvogels van Bijlage I waarvoor het gebied werd aangewezen zijn Roerdomp (1), Woudaapje (1), Kemphaan (occasioneel), Velduil (occasioneel) en Blauwborst (3).

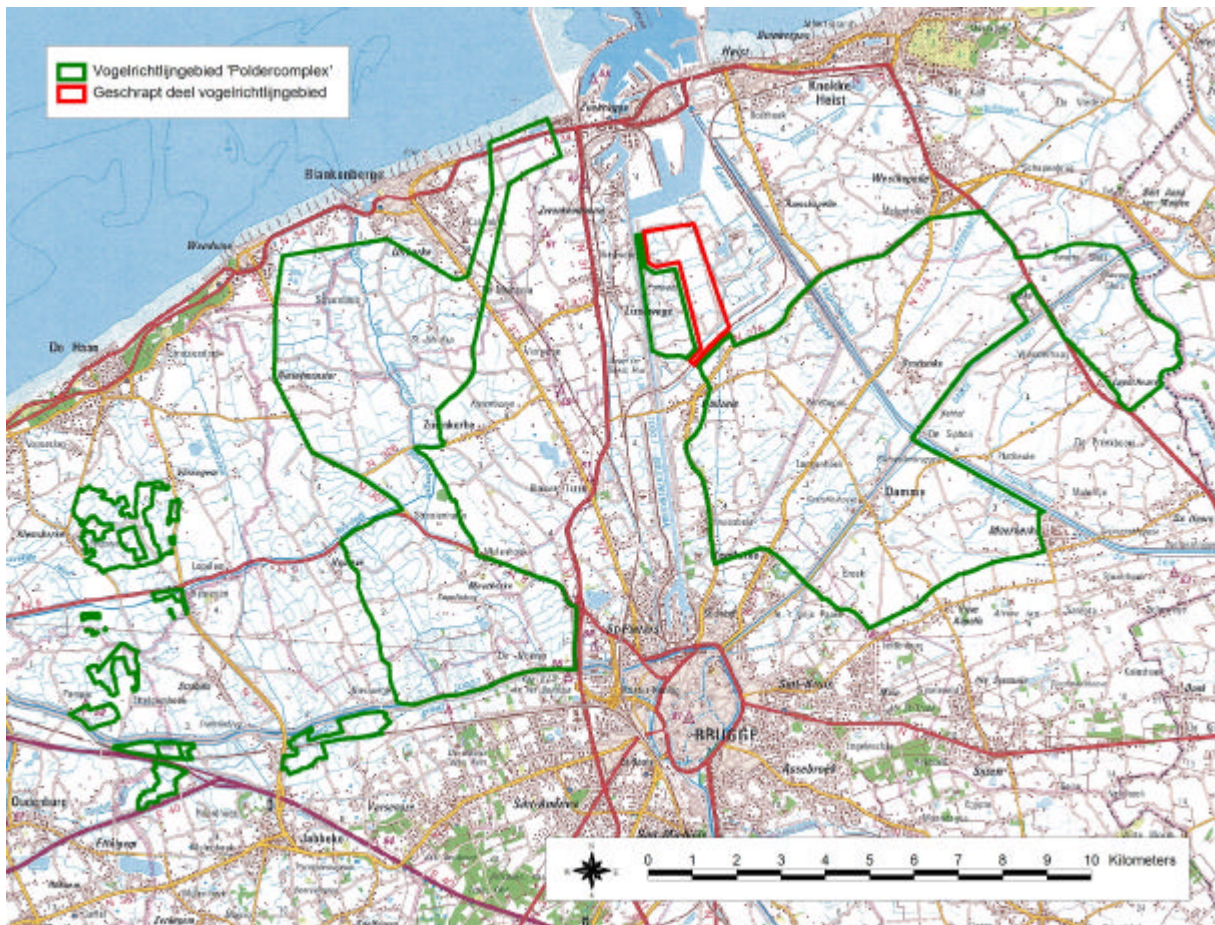
Daarnaast werden volgende niet-broedende Annex I-soorten vermeld: Aalscholver, Roodkeelduiker, Roerdomp, Kleine Zwaan, Wilde Zwaan, Dwerggans, Brandgans, Roodhalsgans, Bruine Kiekendief, Blauwe Kiekendief, Smelleken, Goudplevier, Kemphaan, Bosruiter, Velduil en IJsvogel.

Momenteel omvat dit vogelrichtlijngebied (9766 ha) enerzijds een deel van de achterhaven van Zeebrugge, anderzijds valt hier ook 9591 ha poldergebied onder (zie Figuur 1). In het oorspronkelijke aanduiding lag 456 ha van het achterhavegebied binnen het vogelrichtlijngebied. Bij besluit van de Vlaamse Regering van 17 juli 2000 werd beslist om een gedeelte van de achterhaven uit de SBZ-V te lichten, teneinde de haven verder te kunnen ontwikkelen. In hetzelfde besluit werden gebieden met een totale oppervlakte van 532 ha als compensatie voor dit oppervlakteverlies aan het vogelrichtlijngebied toegevoegd, hierbij steunend op studie van Esher (1999).

De in het Besluit van de Vlaamse regering van 17 juli 2000 aangewezen compensatiegebieden moeten in eerste instantie als feitelijke uitbreiding van het bestaande SBZ-V "3.2 Poldercomplex" begrepen worden. Deze uitbreiding is een nieuwe aanwijzing voor de twee trekvogelsoorten (Kolgans en Kleine Rietgans) in de zin van Artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn. In tweede instantie kunnen deze gebieden door actieve natuurontwikkelingsmaatregelen eveneens geschikt worden gemaakt als compenserende broedgebieden voor de soorten die door toekomstige infrastructurele werken in de achterhaven een deel van het voor hun geschikte broedgebied zullen verliezen.

De nieuw aangewezen gebieden zijn momenteel in eerste instantie belangrijk omdat er internationaal belangrijke aantallen ganzen overwinteren. Het besluit van 17 juli 2000 is dan ook een terechte uitbreiding van het vogelrichtlijngebied "3.2. Poldercomplex" zoals aangewezen bij Besluit van de Vlaamse Executieve van 17 oktober 1988. In elk van de voorgestelde deelgebieden wordt immers op regelmatig basis het overwinteren van meer dan 1% van de biogeografische populatie van de Kleine Rietgans vastgesteld. Ook Kolganzen overwinteren in belangrijke mate in deze deelgebieden, maar

de 1%-norm wordt enkel overschreden in Klemskerke-Vissegem. Deze gebieden dienen in functie hiervan in stand gehouden te worden, vooral de overloopgebieden (Kwetshage en Paddegat) bieden natuurontwikkelingspotenties in functie van deze overwinterende ganzenpopulaties.

Figuur 1: Situering van het vogelrichtlijngebied 3.2 'Poldercomplex' met aanduiding van het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied

II.2 Verzamelen gegevens

II.2.a Inleiding

De gegevens over de avifauna van het studiegebied werden verzameld aan de hand van literatuuronderzoek, waarbij alle relevante publicaties werden geraadpleegd. Bovendien kon in verregaande mate actief worden samengewerkt met de Mergus-Vogelwerkgroep NW-Vlaanderen, die het broedvogelonderzoek en de watervogeltellingen in de Oostkustregio coördineert en een databank met bijzondere waarnemingen van deze regio bijhoudt (beheerd door F. De Scheemaeker). Een aantal databanken die op het Instituut voor Natuurbehoud worden beheerd (watervogel- en ganzendatabank) werden eveneens geraadpleegd.

II.2.b Historische gegevens

De gegevens op basis waarvan het vogelrichtlijngebied "3.2 Poldercomplex" is aangeduid, zijn terug te vinden in Van Vessem & Kuijken (1986).

II.2.c Broedvogelgegevens

Sinds 1978 inventariseert de Vogelwerkgroep NW-Vlaanderen jaarlijks de broedvogels van een aantal gebieden in de Oostkustregio. Voor het grootste deel van het Poldercomplex zijn goede en vrij volledige gegevens voor de belangrijkste soorten beschikbaar. Oorspronkelijk werden de resultaten van de broedvogelinventarisaties jaarlijks gebundeld in de Veldornithologische Jaarboek van Noord-West-Vlaanderen. Vanaf 1991 tot en met 1999 verschenen de inventarisatieverslagen in het tijdschrift Mergus (De Scheemaeker, 1992; De Scheemaeker & Defoort, 1992; De Scheemaeker & D'Hoore, 1994; Lust & Dias, 1994; De Scheemaeker & Lust, 1995; De Scheemaeker & Lust, 1996; De Scheemaeker *et al.*, 1999) en vanaf 2000 in de Mergus-Nieuwsbrief (Vogelwerkgroep Mergus, 2000; Vogelwerkgroep Mergus, 2002; De Scheemaeker & Vogelwerkgroep Mergus, 2003). Voor de Uitkerkse Polders kon ook veel informatie worden gehaald uit de avifauna-rapporten van dit gebied (Van Gompel, 1993; Werkgroep Uitkerkse Polder, 2000; Van Gompel & WUP, 2001; Werkgroep Uitkerkse Polder, 2003). Belangrijke aanvullende gegevens voor de broedvogels van het Poldercomplex en van het geschrapte gedeelte van het vogelrichtlijngebied werden verkregen via Dhr. F. De Scheemaeker.

Een aantal projecten van het Instituut voor Natuurbehoud droegen bij tot een betere kennis van de aantallen en verspreiding van broedvogels in Vlaanderen. In 1993 werd in samenwerking met VLAVICO het project Bijzondere Broedvogels Vlaanderen (BBV-project) opgezet. In het kader van dit project worden jaarlijks de aantallen van alle zeldzame, kolonievormende en exotensoorten in Vlaanderen bepaald, wat toelaat de regionale aantallen van deze soorten te toetsen aan de situatie in Vlaanderen via de 5%-norm (Devos & Anselin, 1996; Anselin *et al.*, 1998). Ook voor het einde van de jaren '80 is betrouwbaar cijfermateriaal voor Vlaanderen beschikbaar (Anselin & Devos, 1992).

Van 2000 tot en met 2002 werd het veldwerk verricht voor de nieuwe Vlaamse broedvogelatlas, gecoördineerd op het Instituut voor Natuurbehoud. In deze periode werden alle in Vlaanderen broedende soorten geïnventariseerd. Doordat de gegevens per 5x5 kilometerhok werden genoteerd en in een databank opgeslagen, kon voor de meeste soorten een betrouwbare schatting van de aantallen in het Poldercomplex en de volledige Oostkustregio worden gemaakt (Vermeersch *et al.*, 2004, *in prep.*).

II.2.d Gegevens doortrekkers en wintergasten

In Vlaanderen lopen behalve voor overwinterende watervogels, ganzen en roofvogels geen gebiedsdekkende projecten waarbij op een gestandaardiseerde manier aantalsgegevens van doortrekkende of overwinterende soorten worden verzameld. Voor een groot en vaak weinig overzichtelijk gebied als het Poldercomplex is het niet evident dit op een gebiedsdekkende schaal te doen. Omwille van zijn aantrekkingskracht voor vogels is het evenwel een druk door amateur-ornithologen bezocht gebied, waardoor veel partiële gegevens beschikbaar zijn, op basis van dewelke voor de belangrijkste soorten een vrij betrouwbare schatting van de aantallen kan worden gemaakt.

Overwinterende roofvogels worden in de volledige Oostkustregio geteld in het kader van een project dat momenteel wordt gecoördineerd door Natuurpunt vzw (De Scheemaeker, 1997; 1998a & 1998b; Endriatis, 2000; 2001; 2002 & 2003).

Belangrijke bronnen van informatie met betrekking tot bijzondere doortrekkers of hoge aantallen trekvogels zijn de Veldornithologische Jaarboeken van Noord-West-Vlaanderen, de viermaandelijke waarnemingsrubrieken in het tijdschrift Mergus en (sinds 2000) in de Mergus-Nieuwsbrief.

De aantalsgegevens van overwinterende watervogels zijn afkomstig uit de watervogeldatabank, beheerd op het Instituut voor Natuurbehoud door K. Devos. Hierin worden de resultaten van de midmaandelijke watervogeltellingen in Vlaanderen gecentraliseerd (zie o.a. Devos *et al.*, 1997; Devos *et al.*, 1998). Specifiek voor de Oostkust werden ook de rapporten van de Vogelwerkgroep Noord-West-Vlaanderen geraadpleegd (De Scheemaeker, 1998c; 1999; 2000; 2002 & 2003).

De aantalsgegevens van overwinterende ganzen in de Oostkustpolders zijn afkomstig uit de ganzendatabank, beheerd door E. Kuijken & C. Verscheure. De ganzengegevens uit de periode 1958-'59 tot en met 2000-'01 werden verwerkt door Kuijken *et al.* (2001).

De internationale 1%-normen waartegen de in het Poldercomplex voorkomende aantallen worden getoetst zijn gebaseerd op de gegevens van Wetlands International (Rose & Scott, 1994; Rose & Scott, 1997; Wetlands International 2002).

II.3 Methode

II.3.a Inleiding

Voor het opstellen van de instandhoudingsdoelstellingen voor het Poldercomplex wordt gesteund op de algemene methodiek die werd ontwikkeld door de Universiteit Antwerpen (Departement Biologie, Onderzoeksgroep Ecosysteembeheer). Deze werd reeds toegepast bij het opstellen van instandhoudingsdoelstellingen voor de havengebieden van Antwerpen en van Gent (Van Hove *et al.*, 2004b; Van Hove *et al.*, 2004c; Van Hove *et al.*, 2004d; Natuurpunt vzw, 2004, *in prep.*). Voor een uitgebreide bespreking van deze methode verwijzen we naar het rapport 'Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn 79/409/EEG, de Habitatrichtlijn 92/43/EEG en eventuele watergebieden van internationale betekenis (Conventie van Ramsar) in de Zeehaven van Antwerpen, poort van Vlaanderen in het Ruimtelijk Structuurplan' (Van Hove *et al.*, 2004a).

Het basisprincipe van deze methode is dat instandhoudingsdoelstellingen worden geformuleerd voor habitatten, waarbij wordt gesteund op het feit dat soorten enkel kunnen overleven wanneer de habitatten waarin ze voorkomen (broeden, foerageren, rusten,...) worden beschermd en behouden. Twee belangrijke zaken bij het in stand houden van deze habitatten, zijn enerzijds de kwaliteit en anderzijds de kwantiteit (oppervlakte) ervan. Het kwaliteitsaspect van de verschillende habitatten werd reeds behandeld in de studie door Spanoghe *et al.* (2003) waarbij voor de belangrijkste habitattypes en voor de belangrijkste soorten instandhoudingstabellen werden opgesteld. De huidige studie focust op de kwantitatieve aspecten van de instandhoudingsdoelstellingen.

II.3.b Selectie in stand te houden soorten en habitatten

Avifauna

Net zoals bij het opstellen van de instandhoudingsdoelstellingen voor de havens van Antwerpen en Gent, werd er ook in deze studie voor geopteerd om in een eerste fase een algemene lijst met 'aandachtssoorten' (soorten waarvoor men instandhoudingsdoelstellingen wil bepalen) die ruimer is dan enkel de soorten van Bijlage I van de Vogelrichtlijn op te stellen. Hierin werden alle soorten die aan één of meerdere van de volgende criteria voldoen opgenomen.

Criteria:

- Soort voorkomend op Bijlage I van de Vogelrichtlijn
- Soort voorkomend op de Rode Lijst van de Vlaamse broedvogels
- Alle broedvogels die in het Poldercomplex de Vlaamse 5%-norm overschrijden
- Alle soorten watervogels die in internationaal belangrijke aantallen (> 1% van de NW-Europese populatie) in het Poldercomplex voorkomen

Met het overschrijden van de Vlaamse 5%-norm wordt bedoeld dat minstens 5% van de totale Vlaamse broedpopulatie in het Poldercomplex tot broeden komt. De aantallen van de soorten die in de periode 2000-'03 in het Poldercomplex broeden werden getoetst aan de meest recente populatieschattingen (Vermeersch *et al.*, 2004, *in prep.*). Van soorten die slechts sporadisch in het vogelrichtlijngebied tot broeden komen of die vroeger algemener waren dan nu werd nagegaan of ze in die jaren de 5%-norm overschreden, hiertoe werden ze vergeleken met de voor dat jaar meest relevante aantalsschattingen (Anselin & Devos, 1992; Devos & Anselin, 1996; Anselin *et al.*, 1998).

Met het overschrijden van de internationale 1%-norm wordt bedoeld dat al dan niet regelmatig op een bepaald ogenblik van het jaar minstens 1% van de NW-Europese 'flyway'-populatie in het Poldercomplex voorkomt.

De volledige lijst met aandachtssoorten is opgenomen in Bijlage 1.

Habitatten

Voor de analyse van de te behouden habitatten werd de Biologische Waarderingskaart (BWK) voor Vlaanderen als basis genomen. De eerste versie van de BWK (BWK 1) is een gebiedsdekkende globale landschapsecologische kartering op schaal 1/25.000, waarbij aan de hand van een reeks vooraf gedefinieerde karteringseenheden, de aanwezige ecotopentypen werden gekarteerd en gewaardeerd. Deze karteringseenheden zijn gebaseerd op de gezamenlijke aanwezigheid van karakteristieke plantensoorten (fytosociologische basis), de daardoor gevormde vegetatiestructuur en omgevingskenmerken (De Blust *et al.*, 1985).

Mede door de sterk toegenomen vereisten rond de bruikbaarheid van de BWK in functie van het beleidsvoorbereidend onderzoek werd in 1997 door het Instituut voor Natuurbehoud een aanvang genomen met de actualisatie van de BWK versie 2. Deze verschilt van de eerste versie onder meer door een veel grotere mate van detail (kartering op perceelsniveau en publicatie op schaal 1/10.000) en door het besteden van extra aandacht aan de verschillende graslandtypen en het voorkomen van kleine biotopen en kleine landschapselementen.

Om het verwerken van de resultaten te vereenvoudigen werd er voor geopteerd om de gedetailleerde habitattypen (daar deze in veel gevallen niet relevant zijn voor het voorkomen van vogelsoorten) in een aantal grotere klassen onder te brengen. Tabel 1 geeft de weerhouden klassen weer.

Tabel 1: Habitatklassen en omschrijving

Habitatype	Beschrijving
a	Waterlopen en stilstaande waters
b	Akkers
ba	Bossen en aanplantingen
hp	Permanent grasland zonder microreliëf
hpr	Historisch permanent weilandcomplex met zeer veel sloten en/of microreliëf
hpr-da	Zilt grasland
m-mr	Rietmoeras/rietland
u	Urbane gebieden
s	Struwelen

- a *Waterlopen en stilstaande waters.* Alle grote open wateroppervlakken (b.v. de Fonteintjes) en brede waterlopen (b.v. Vaart van Blankenberge, Noordede, Kanaal van Schipdonk, Leopoldkanaal).
- b *Akkers.* Alle typen akkers, inbegrepen grasakkers (zeer soortenarm grasland, BWK-code Hx).
- ba *Bossen en aanplantingen.* Alle bosjes en aanplantingen (b.v. Eendekooi van Meetkerke, populierenaanplantingen Meetkerkse Moeren).
- hp *Permanent grasland zonder microreliëf.* Alle permanente graslanden zonder microreliëf.
- hpr *Historisch permanent weilandcomplex met zeer veel sloten en/of microreliëf.* Al dan niet met brede rietkragen met oud riet (riet van het vorige jaar dat niet werd gemaaid en belangrijk is voor rietvogels) langs de sloten.
- hpr-da *Zilt grasland.* Historisch permanent weilandcomplex met zilte elementen (b.v. de meeste graslanden in de Dudzeelse polder, de laagst gelegen percelen in de Uitkerkse polder, de Schorreweiden te Oudenburg-Stalhille).
- m-mr *Rietmoeras/rietland.* Ondiep water afgeboord met uitgebreide rietkragen (b.v. gebied ten oosten van De Pelikaan in de achterhaven, vroegere gebied ten zuiden van de terreinen van Dis-trigas in de achterhaven).
- u *Urbane gebieden.* Alle bebouwde terreinen, inclusief tuinen en parken.
- s *Struwelen.* Gesloten vegetatie, opgebouwd uit houtige planten, tot 2 à 4m hoog (b.v. bepaalde gedeelten van de Fonteintjes, bepaalde percelen langs het Noordgeleed).

II.3.c Kwalitatieve instandhoudingsdoelstellingen

De geselecteerde aandachtsoorten worden in een eerste fase aan een kwalitatieve analyse onderworpen. Aan de hand van de biotoopvereisten van elke soort wordt met deze analyse bepaald welke habitatten prioritair beschermd moeten worden.

In een eerste stap wordt aan elk van de aandachtsoorten een relatief belang (prioriteitsscore) toegekend op basis van een combinatie van juridische, zeldzaamheids- en soortkarakteristieke criteria (Tabel 2). Voor elk van de aandachtsoorten worden de gebiedseisen beschreven naar broed-, rust- en foerageerhabitat, deze zijn gebaseerd op de resultaten van de uitgebreide literatuurstudie door Van Hove *et al.* (2004a). Aan deze habitatten wordt dan een prioriteit toegekend op basis van de soorten die er in leven en hun respectievelijke score. Het resultaat is een zogenaamde *Soort-habitatprioriteitenlijst*, welke het relatieve belang van elk habitat voor de erin voorkomende aandachtsoorten weergeeft. In deze studie wordt voorgesteld instandhoudingsdoelstellingen op te stellen voor de habitattypes die samen meer dan 75% van de totale prioriteitsscore uitmaken.

Tabel 2: Overzicht van de verschillende criteria voor de soortprioriteitenlijst

Juridische criteria		Score
Mondiaal niveau	Conventie van Bern (Bijlage II)	2
	Conventie van Bonn (Bijlage II)	2
	Conventie van Ramsar (1 %-norm)	4
	Andere soorten	1
Europees niveau	Vogelrichtlijn (Bijlage I)	4
	Andere soorten	1
Vlaams niveau	Onvoorwaardelijk beschermde soorten	3
	Voorwaardelijk beschermde soorten	2
	Niet beschermde soorten	1
Zeldzaamheidscriteria		Score
Rode lijst broedvogels	Uitgestorven	4
	Met uitsterven bedreigd	4
	Bedreigd	4
	Kwetsbaar	3
	Zeldzaam	3
	Momenteel niet bedreigd	1
Broedvogels > 5%-norm	Soorten > 5 %-norm	3
	Andere soorten	1
Soortkarakteristieke criteria		Score
Soorten die jaarlijks in het gebied	Broeden	4
	Voorkomen	2
	Niet voorkomen of broeden	1
Soorten die in het natuurlijk verspreidingsgebied	Broeden	4
	Voorkomen	2
	Niet voorkomen of broeden	1

Toelichting van de verschillende criteria (naar Van Hove *et al.*, 2004a):

Mondiaal niveau: De *Conventie van Bern* dateert van 1979 en is een initiatief van de Raad van Europa. Het verdrag beoogt het behoud van bedreigde wilde dieren en planten en hun natuurlijk milieu. Het werd door België goedgekeurd bij Wet van 20/04/89 (BS, 29 december 1990). De *Conventie van Bonn*, eveneens opgesteld in 1979, beoogt de bescherming van trekkende wilde diersoorten. Deze Conventie werd door België goedgekeurd bij Wet van 27/04/90 (BS, 29 december 1990). De landen die de Conventies ondertekenden, worden geacht alle passende maatregelen te nemen om de habitatten van de soorten vermeld op bijlagen te beschermen. De *Ramsar-Conventie* beoogt het wereldwijd behoud en duurzaam beheer van wetlands. Hierbij worden aan gebieden waar regelmatig meer dan 1% van de biogeografische populatie van een bepaalde soort voorkomt, internationaal belang toegekend.

Europees niveau: In 1979 werd door de Europese Gemeenschap de *Vogelrichtlijn* (79/409/EEG) uitgevaardigd. De soorten vermeld op de bijlagen van deze richtlijn zijn van communautair belang. Bijlage IV van het Decreet Natuurbehoud omvat de vogelsoorten van Bijlage I van de Vogelrichtlijn die in Vlaanderen voorkomen.

Vlaams niveau: Het KB van 22 september 1980 (BS 31 oktober 1980) geeft de maatregelen die in het Vlaamse gewest van toepassing zijn voor de bescherming van bepaalde in het wild levende inheemse diersoorten, die niet onder de wetgeving op jacht, riviervisserij en vogelbescherming vallen. De meeste vogels worden beschermd door het KB van 9 september 1981 (BS 31 oktober 1981).

Rode lijst broedvogels: De Rode Lijst van de Vlaamse Broedvogels geeft aan in welke mate een soort bedreigd is, door de soorten onder te brengen in verschillende categorieën. Deze lijst werd gepubliceerd in het Natuurrapport van 1999 (Devos & Anselin, 1999). Dit criterium is uiteraard enkel van toepassing op de broedende aandachtsoorten. Een aantal soorten die nog niet op de lijst voorkomen maar wel in het studiegebied broeden en kwalificeren voor de categorie 'Zeldzaam' werden de overeenkomstige score toegekend.

Broedvogels >5%-norm: Soorten waarvan minstens 5% van de totale Vlaamse populatie in het studiegebied broedt vallen binnen deze categorie.

Soortkarakteristieke criteria: Hierbij wordt nagegaan met welke frequentie de soorten in het gebied voorkomen of broeden en of het projectgebied binnen het natuurlijke verspreidings- of broedgebied van de soort valt. Hierbij wordt een hogere waarde toegekend aan soorten die typisch zijn voor het studiegebied.

II.3.d Kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen

In stand te houden populatie

In een tweede fase worden de kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen opgesteld, waarbij voor de relevante vogelsoorten berekend wordt welke oppervlakte van welk type habitat in stand moet worden gehouden om de 'gebiedseigen in stand te houden populatie' te kunnen behouden. Gezien het grote aantal aandachtsoorten is de kwantitatieve analyse gebaseerd op een selectie van soorten. Volgens de soorten werden opgenomen in de kwantitatieve analyse: de soorten van de Bijlage I van de Vogelrichtlijn, de broedvogels welke in het Poldercomplex de Vlaamse 5 %-norm overschrijden en winter- of trekvogels die de internationale 1%-norm halen.

Het bepalen van de gebiedseigen in stand te houden populatie vormt een essentieel onderdeel van het formuleren van de instandhoudingsdoelstellingen: enerzijds bepaalt de Vogelrichtlijn dat ten minste de soorten waarvoor het gebied is aangewezen in stand dienen te worden gehouden, anderzijds bepaalt het stand-stillprincipe dat er zich geen achteruitgang van de populatie mag voordoen.

De *in stand te houden populatie* wordt bepaald als het maximum van twee waarden: de aangemelde populatie en de huidige populatie.

De *aangemelde populatie* is het aantal dat als aanmeldingscriterium werd opgenomen bij de aanduiding van het vogelrichtlijngebied (zie Van Vessem & Kuijken, 1986).

De *huidige populatie* wordt bepaald door de variatie in de aantallen van de betrokken soort in de laatste vijf jaar (1999 – 2003) te beschouwen. Hierbij wordt de midden tussen de laagste en hoogste gelezen waarde beschouwd als de huidige populatiegrootte genomen.

De 'minimaal in stand te houden populatie' of 'minimaal leefbare populatie' zoals in Van Hove *et al.* (2004) werd niet opgenomen daar het erg moeilijk is om de grootte van deze populatie voor een bepaald gebied te bepalen.

In deze studie wordt er voor geopteerd de hoogste van deze twee waarden aan te houden als in stand te houden populatie. Dit enerzijds omdat de Vogelrichtlijn bepaalt dat ten minste de soorten waarvoor het gebied werd aangeduid in stand dienen te worden gehouden, en anderzijds omdat het stand-still principe bepaalt dat er zich geen achteruitgang van de huidige situatie mag voordoen. Door de huidige populatie als te selecteren waarde op te nemen wordt ook rekening gehouden met eventuele positieve aantalsevoluties.

In stand te houden oppervlakte

Voor het bepalen van de in stand te houden oppervlakte voor elke soort, moet in principe zo veel mogelijk met gebiedseigen dichtheden gewerkt. Problematisch hierbij is dat er over relatief weinig gegevens over de evolutie in oppervlakte van de verschillende habitatten beschikbaar zijn. Bovendien was het in het kader van dit project niet mogelijk te werken met verspreidingsgegevens van de bestudeerde soorten. Om te komen tot de bepaling van een gebiedseigen in stand te houden oppervlakte habitat is er enerzijds nood aan meer gedetailleerde verspreidingsgegevens en gegevens over de habitatkeuze van de verschillende soorten en anderzijds aan gegevens betreffende de habitatevolutie. Een gedetailleerde monitoring van deze zaken is daarom noodzakelijk (zie Hoofdstuk IV). Als deze gegevens in de toekomst beschikbaar zijn, kunnen we overgaan tot een meer precieze gebiedseigen bepaling van de in stand te houden oppervlaktes. In het kader van deze studie wordt waar mogelijk gewerkt met gebiedseigen dichtheden, indien dit niet mogelijk is wordt gewerkt met dichtheden die werden vastgesteld in vergelijkbare gebieden. Hierbij wordt gesteund op de literatuurstudie die tot nu toe gebeurd is in het kader van het opstellen van instandhoudingsdoelstellingen voor de haven van Antwerpen (Van Hove *et al.*, 2004a).

Binnen dit rapport kan dus enkel een richtwaarde naar oppervlakte worden bepaald. Voor de in stand te houden broedpopulatie wordt op basis van een eenvoudige rekenoefening een ruwe inschatting gemaakt van de verwachte nodige oppervlakte broedhabitat. Het gaat hier om een ruwe benadering en een rechtlijnig denken: soort x heeft y in stand te houden broedparen, voor y broedparen is z oppervlakte vereist. Daar broeddichtheden variëren met kwaliteit van het habitat moet hier echter mee worden opgelet. De dichtheid van broedende soorten tussen overeenkomstige gebieden en zelfs binnen een klein gebied kunnen sterk verschillen. Factoren als voedselbeschikbaarheid, beheer, rust, grondsoort, vochttoestand, ... kunnen een invloed hebben op de broeddensiteit van vogels. De benodigde oppervlakte voor broedvogels kan kleiner zijn naarmate de kwaliteit van het leefgebied en de ecologische infrastructuur (verbindingen met andere terreinen en/of populaties) beter ontwikkeld zijn. Daarom wordt een oppervlakterange bepaald, deze dient later door monitoring en verder onderzoek te worden verfijnd.

II.3.e Instandhoudingsdoelstellingen

De instandhoudingsdoelstellingen in hun uiteindelijke vorm bestaan uit een combinatie van de kwalitatieve en de kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen, waarbij deze laatste de in stand te houden populaties en oppervlaktes behelzen.

III. RESULTATEN

III.1 Kwalitatieve instandhoudingsdoelstellingen Poldercomplex

III.1.a Broedvogels

In totaal kwamen tussen 1991 en 2003 39 van de geselecteerde aandachtsoorten al dan niet regelmatig in het studiegebied tot broeden. De volledige lijst van deze soorten met hun respectievelijke scores (juridisch, zeldzaamheid, soortkarakteristiek en totaal) is terug te vinden in de Soort-prioriteitenmatrix Bijlage 2. De totale prioriteit van een soort wordt berekend als het product van de verschillende scores. Deze waarde geeft het relatieve belang van een bepaalde soort voor het studiegebied weer.

Een schematische voorstelling van de zomerhabitaten van elke soort is terug te vinden in de Soort-habitatmatrix in Bijlage 3. Voor het opstellen van deze matrix werd in grote mate gesteund op de habitatbeschrijving per soort in Van Hove *et al.* (2004). Indien de habitatkeuze in het Poldercomplex hier in belangrijke mate afwijkt werd hiervoor gecorrigeerd.

Tabel 3 geeft voor de verschillende onderscheiden habitattypes aan voor hoeveel soorten ze van belang zijn en de som van hun prioriteitscores, voor het bepalen van de prioriteit van elk habitat wordt aldus een dubbele wegingsfactor gebruikt.

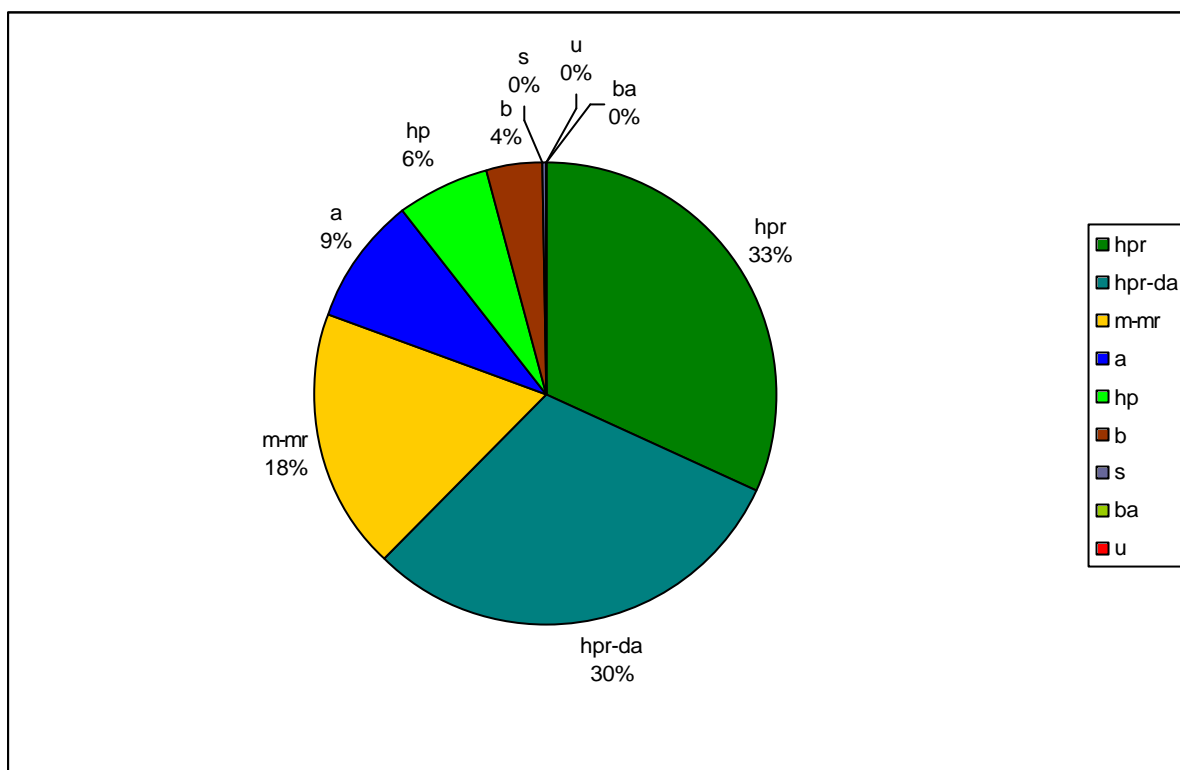
Tabel 3: Habitat-soortmatrix broedende aandachtsoorten

Habitatype	Habitat-beschrijving	Aantal soorten	Prioriteitsscore
a	Waterlopen en stilstaande waters	14	8920
b	Akkers	9	6168
ba	Bossen en aanplanten	4	252
hp	Graslanden zonder microreliëf	12	7656
hpr	Historisch permanent weilandcomplex	27	16936
hpr-da	Zilt grasland	26	16636
m-mr	Rietmoeras	20	13216
u	Urbane gebieden	2	144
s	Struwelen	4	852

Tabel 4 en Figuur 2 geven voor de verschillende onderscheiden habitattypes het relatieve belang voor de aanwezige broedvogelsoorten weer, berekend op basis van de totale prioriteitsscore (product van het totale aantal soorten en hun gezamenlijke prioriteitsscore).

Tabel 4: Soort-habitatprioriteitenlijst broedende aandachtsoorten

Habitatype	Habitat-beschrijving	Totale prioriteitsscore	Percentage
hpr	Historisch permanent weilandcomplex	457272	32,0
hpr-da	Zilt grasland	432536	30,2
m-mr	Rietmoeras	264320	18,5
a	Waterlopen en stilstaande waters	124880	8,7
hp	Graslanden zonder microreliëf	91872	6,4
b	Akkers	55512	3,9
s	Struwelen	3408	0,2
ba	Bossen en aanplanten	1008	0,1
u	Urbane gebieden	288	0,0

Figuur 2: Soort-habitatprioriteitenlijst broedende aandachtssorten

III.1.b Niet-broedende soorten

In totaal kwamen tussen 1991 en 2003 96 van de geselecteerde aandachtssorten al dan niet regelmatig in het studiegebied voor. De volledige lijst van deze soorten met hun respectievelijke scores (juridisch, soortkarakteristiek en totaal) is terug te vinden in de Soort-prioriteitenmatrix in Bijlage 4. De totale prioriteit van een soort wordt berekend als het product van de verschillende scores. Deze waarde geeft het relatieve belang van een bepaalde soort voor het studiegebied weer.

Een schematische voorstelling van de habitatten waarin deze soorten tijdens de trekperiode of het winterhalfjaar voorkomen Soort-habitatmatrix in Bijlage 5. Voor het opstellen van deze matrix werd in grote mate gesteund op de habitatbeschrijving per soort in Van Hove *et al.* (2004). Indien de habitatkeuze in het Poldercomplex hier in belangrijke mate afwijkt werd hiervoor gecorrigeerd.

Tabel 5 geeft voor de verschillende onderscheiden habitattypes aan voor hoeveel soorten ze van belang zijn en de som van hun prioriteitsscores, voor het bepalen van de prioriteit van elk habitat wordt aldus een dubbele wegingsfactor gebruikt.

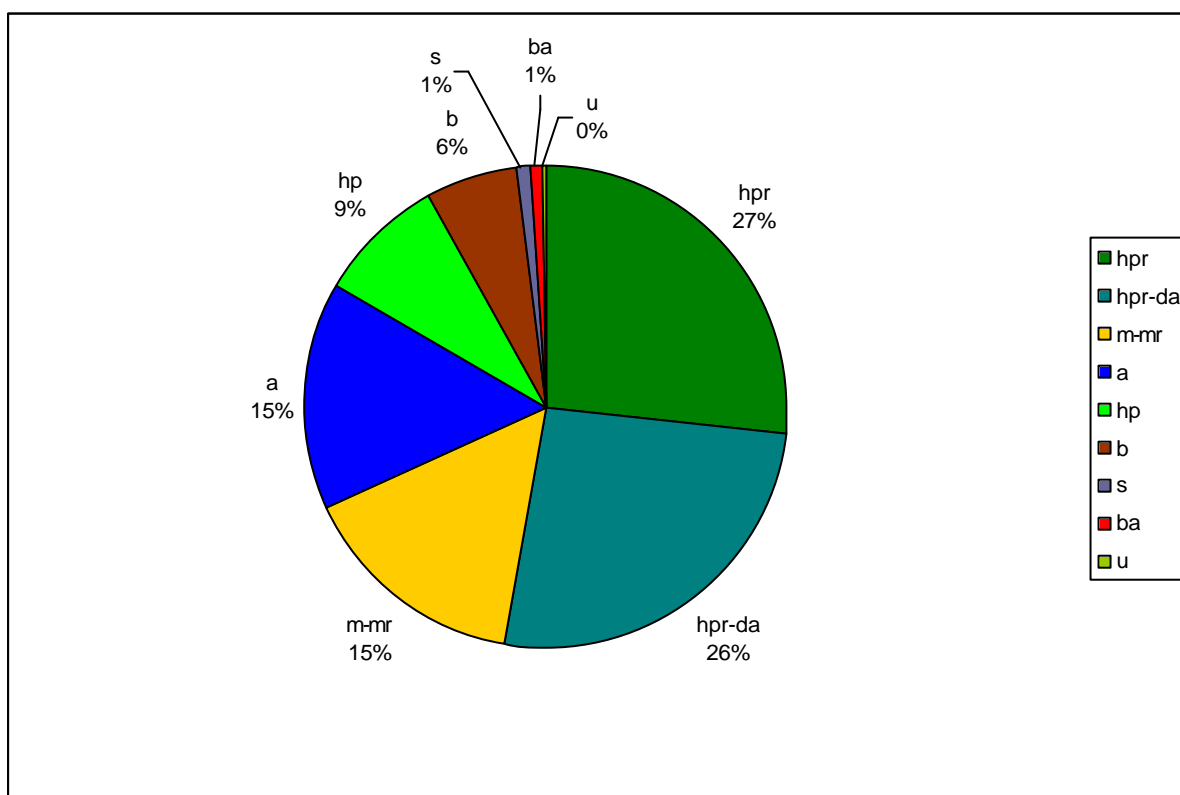
Tabel 5: Habitat-soortmatrix niet-broedende soorten

Habitattype	Habitat-beschrijving	Aantal soorten	Prioriteitsscore
a	Waterlopen en stilstaande waters	45	2260
b	Akkers	30	1318
ba	Bossen en aanplanten	11	456
hp	Graslanden zonder microreliëf	34	1700
hpr	Historisch permanent weilandcomplex	62	2884
hpr-da	Zilt grasland	59	2928
m-mr	Rietmoeras	48	2142
u	Urbane gebieden	10	238
s	Struwelen	15	420

Tabel 6 en Figuur 3 geven voor de verschillende onderscheiden habitattypes het relatieve belang voor de aanwezige broedvogelsoorten weer, berekend op basis van de totale prioriteitsscore (product van het totale aantal soorten en hun gezamenlijke prioriteitsscore).

Tabel 6: Soort-habitatprioriteitenlijst niet-broedende soorten

Habitatype	Habitat-beschrijving	Totale prioriteitsscore	Percentage
hpr	Historisch permanent weilandcomplex	178808	26,8
hpr-da	Zilt grasland	172752	25,9
m-mr	Rietmoeras	102816	15,4
a	Waterlopen en stilstaande waters	101700	15,2
hp	Graslanden zonder microreliëf	57800	8,7
b	Akkers	39540	5,9
s	Struwelen	6300	0,9
ba	Bossen en aanplanten	5016	0,8
u	Urbane gebieden	2380	0,4

Figuur 3: Soort-habitatprioriteitenlijst niet-broedende soorten

III.1.c Conclusie

Uit de kwalitatieve analyse blijkt dat zowel voor de broedvogels als voor de trekvogels en overwinterraars dezelfde habitattypes van belang zijn. Historisch permanent grasland met veel microreliëf en/of sloten (Hpr) en zilte graslanden (Hpr-da en Da) zijn de belangrijkste (en meest typische) habitattypes in het Poldercomplex. Gezien het belang van deze habitattypes en de wettelijke bescherming ervan (Vegetatiebesluit, Decreet Natuurbehoud), is de definitieve bescherming en, indien mogelijk, het herstel van de gescheurde graslanden vereist.

Ook de aanwezigheid van rietlanden en rietmoerassen (oude kleiputten etc.) en open water (brede poldersloten, diepe en ondiepe plassen in de weilandcomplexen etc.) is voor veel aandachtsoorten van groot belang. Deze habitattypes dienen dan ook in stand te worden gehouden om de blijvende aanwezigheid van de soorten waarvoor ze van belang zijn te verzekeren.

Verder dient het open karakter van het polderlandschap gerespecteerd te worden. Gezien veel belangrijke soorten nood hebben aan een uitgestrekt, open gebied en het geringe belang van bosjes en aanplanten, moet het creëren van nieuwe bosjes worden vermeden.

III.2 Kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen Poldercomplex

III.2.a Inleiding

Na het bepalen van de kwalitatieve instandhoudingsdoelstellingen, die een globaal beeld schetsen van de belangrijkheid van de verschillende habitatten voor de avifauna in het studiegebied, worden ook kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen bepaald. Hierbij worden een aantal beschermde en kritische soorten, alsook soorten die in internationaal belangrijke aantallen voorkomen van naderbij beschouwd.

Van de belangrijkste soorten wordt telkens een overzicht gegeven van de algemene biotoopvereisten en de habitatkeuze binnen het Poldercomplex. Op basis van het aantalsverloop binnen het studiegebied wordt vervolgens geargumenteed waarom voor een bepaalde soort al dan niet kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen worden opgesteld. Dit hangt af van verschillende factoren: zowel de zeldzaamheid en de frequentie van voorkomen, de populatiegrootte (1%- en 5%-norm), de habitatvereisten (al dan niet verenigbaar met de kwalitatieve instandhoudingsdoelstellingen) als de prioriteitscore worden in rekening gebracht. Voor het opstellen van de kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen wordt in een eerste fase van elke beschouwde soort de minimaal in stand te houden populatie bepaald. Vervolgens wordt nagegaan wat de oppervlakte van het voor deze soorten noodzakelijke habitat is die in stand moet worden gehouden om de minimaal in stand te houden populatie te kunnen behouden. In tabelvorm wordt een overzicht van de gebiedseigen dichtheden gegeven en tevens van de dichtheden vastgesteld in gelijkaardige habitatten. Aan de hand van deze tabellen worden uiteindelijk voor elk van de soorten de kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd. Hierbij wordt er nogmaals op gewezen dat de opgegeven oppervlakterange als een richtwaarde moet worden beschouwd, een meer gedetailleerde monitoring van zowel aantallen, verspreiding als habitatgebruik van de verschillende soorten moet toelaten deze range te verfijnen.

Voor een beknopte beschrijving van de ecologie en een meer gedetailleerde omschrijving van de besproken soorten en hun vereisten wordt ook verwezen naar Spanoghe *et al.* (2003).

III.2.b In stand te houden populatie en oppervlakte broedvogels

Inleiding

In het Poldercomplex kwamen in de periode 1991-2003 9 soorten van de Bijlage I van de Vogelrichtlijn tot broeden (zie Bijlage 2), op de Blauwborst na komen al deze soorten ook voor op de Rode Lijst van de Vlaamse broedvogels. Daarnaast werden nog eens 23 Rode Lijst-soorten al dan niet regelmatig in het studiegebied vastgesteld. In het totaal gaat het om 8 met uitsterven bedreigde, 6 bedreigde, 12 kwetsbare en 5 zeldzame soorten. Van deze 33 soorten overschreden er 17 de 5%-norm in het Poldercomplex in minstens één jaar in de periode 1991-2003, van nog eens 5 andere soorten broedt meer dan 5% van de Vlaamse populatie in het Poldercomplex. Deze cijfers tonen duidelijk het grote belang van het Poldercomplex aan voor broedvogels, en dit zowel op Vlaams als op Europees niveau. Drie soorten kwamen sinds de aanmelding van het vogelrichtlijngebied niet meer in het Poldercomplex tot broeden: Roerdomp, Kempphaan en Velduil. Velduil en Kempphaan werden echter al bij de aanduiding van het vogelrichtlijngebied als occasionele broedvogels opgegeven.

Een samenvattende tabel met de aantalsgegevens per jaar, het voorkomen op de Bijlage I en/of de Rode lijst van de Vlaamse broedvogels en de grootte van de Vlaamse populatie van de hieronder besproken soorten wordt weergegeven in Bijlage 9.

Broedende soorten Bijlage I Vogelrichtlijn (> 5%-norm)

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

Prioriteit: 3456

Habitatpreferentie

De Bruine Kiekendief is een typische soort van rietlanden, open moerassen en natte graslandgebieden met uitgebreide krekensystemen (Bijlsma, 1993). In Vlaanderen kwam hij vroeger hoofdzakelijk tot broeden in uitgestrekte riet- of lisdoddevegetaties die stilstaand, ondiep, zoet of brak water afboorden. De laatste 15 jaar is het aantal Bruine Kiekendieven sterk toegenomen en komt de soort ook tot broeden in hooi- en maaigraslanden en soms ook in graanvelden (gerst of tarwe). Deze trend is vrij verontwaardigend, bij vogels die in hooi- en maaigrasland nestelen ligt het broedsucces doorgaans erg laag, daar deze gewassen vaak worden gemaaid voor de jongen zijn uitgevlogen. Dit is in iets mindere mate het geval bij vogels die in graangewassen broeden daar die later worden geoogst.

In de Oostkustpolders broeden Bruine Kiekendieven in diverse habitatten. In het geschrapte gedeelte van het vogelrichtlijngebied in de achterhaven situeren de broedgevallen zich in aan tijdelijke plassen grenzende verruigde rietvelden op de Hoge Noen of in de uitgestrekte rietvelden ten oosten van de Pelikaan.

In Uitkerke en de polders ten oosten van het Bouwdewijnkanaal bevinden de nesten zich enerzijds in rietland en verruigd grasland en anderzijds op landbouwpercelen (graangewassen). De jachtterritoria zijn vrij uitgebreid (Bruine Kiekendieven gaan tot op 5 km van het nest jagen) en situeren zich in de polders.

Aantalsevolutie Poldercomplex

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	4	6	7	11	8	7	8	8	11	12	14	12	11

In het Poldercomplex kende de Bruine Kiekendief, net als in de rest van Vlaanderen, een gestage vooruitgang. In 1986 werd geen enkel broedgeval vastgesteld, pas vanaf het einde van de jaren '80 kwam de soort voor het eerst in de Oostkustpolders tot broeden. Geleidelijk aan nam het aantal broedgevallen in het Poldercomplex toe, in de loop van de voorbije 5 jaar kwamen telkens tussen de 11 en de 14 koppels tot broeden.

Verantwoording opname

De Bruine Kiekendief komt voor op de Bijlage I van de Vogelrichtlijn en staat in de categorie 'Kwetsbaar' op de Rode Lijst van de Vlaamse broedvogels. In de periode 2000-'02 werd de 5%-norm (9 bp.) elk jaar overschreden, de hele Oostkustregio herbergt jaarlijks minstens 15% (ca. 30 bp.) van de Vlaamse populatie. Het areaal van de Bruine Kiekendief beperkt zich in Vlaanderen bovendien tot de kustpolders, het Oost-Vlaams Krekengebied en de ruime omgeving van de Antwerpse haven (Ver-

meersch *et al.*, 2004, *in prep.*). Gezien de hoge beschermingsstatus van de soort en het regelmatig voorkomen in erg belangrijke aantallen, moet aan de vereisten en instandhouding van deze soort de hoogste prioriteit worden gegeven.

In stand te houden populatie

Aangemelde populatie: niet aangemeld

Huidige populatie: 11-14 bp.

De in stand te houden populatie voor het volledige Poldercomplex wordt vastgesteld op 13 (11 – 14) broedparen.

In stand te houden oppervlakte

dichtheid/100 ha	Habitat	Gebied	Land	Referentie
1,25	(zilt) grasland	De Putten	België	WNLW, 1998
0,91	polder & moeras	Lauwersmeer	Nederland	Dijkstra & Zijlstra, 1997
0,8-1,0	polder	Flevopolder	Nederland	Dijkstra & Zijlstra, 1997
0,45-0,71	polder	IJzerbroeken	België	Courtens <i>et al.</i> , 2000
0,23	polder	Uitkerkse Polder	België	Dit onderzoek
0,11-0,14	polder	Poldercomplex	België	Dit onderzoek

Als richtwaarde worden de waarden opgegeven door Bibby & Lunn (1982) en Andrews & Ward (1991) gehanteerd daar deze als meest representatief kunnen worden beschouwd. Deze geven een foera-geergebied van 40 tot 400 ha poldergebied en een broedgebied van 5 ha rietland op. Deze waarden komen overeen met wat door diverse auteurs voor andere gebieden wordt opgegeven (b.v. De Beelde, 1992; Dijkstra & Zijlstra, 1997; WNLW, 1998). Daar in optimale gebieden voor deze soort zoals de Flevopolders en het Lauwersmeergebied een dichtheid van ongeveer één broedpaar wordt vastgesteld, wordt een waarde van 100 ha jachtterritorium per koppel voor het Poldercomplex als een minimum beschouwd. Het behoud van een open polderlandschap (1300 tot 5200 ha) met veel permanent grasland is voor deze soort belangrijk.

Voor het in stand houden van de Bruine Kiekendief in het Poldercomplex is eveneens het van groot belang dat de huidige broedgebieden worden behouden. Hierbij moet vooral gefocust worden op de aanwezige rietvegetaties, daar deze het meest natuurlijk broedbiotoop van deze soort vormen. Wanneer nesten in grasland of in graangewassen worden aangetroffen dienen actieve nestbeschermingsmaatregelen worden genomen.

Kluut *Recurvirostra avosetta*

Prioriteit: 3456

Habitatpreferentie

Kluten broeden zowel in natuurlijke habitatten zoals kwelders, polders en schorren, maar koloniseren ook door de mens gecreëerde biotopen als opgespoten terreinen en natuurontwikkelingsprojecten. Een belangrijke vereiste is dat er kale grond beschikbaar is (SOVON, 2002).

In de kustpolders komt de soort verspreid voor op de natste en zilte graslanden en de opgespoten terreinen in de achterhaven van Zeebrugge. De aanwezigheid van zilte elementen in het natuurlijke broedgebied is kenmerkend voor deze soort in het Poldercomplex.

In de achterhaven situeren de grootste kolonies zich meestal op de meest recente opgespoten terreinen met een voldoende grote oppervlakte kale bodem. In de Dudzeelse Polder komt de soort meer verspreid voor en dan op de natste, zilte graslandpercelen (Lust & Dias, 1994).

In de Uitkerkse Polder komt de Kluut hoofdzakelijk tot broeden in de laagst gelegen en dus natste graslandpercelen en in de door recente natuurontwikkelingsprojecten gecreëerde plasgebieden. Hier behouden de oevers door een combinatie van wisselende waterstanden en begrazing een lage oeverbegroeiing (zonder riet) (Werkgroep Uitkerkse Polder, 2000).

De andere (meer geïsoleerde) broedgevallen in de Oostkustpolders situeren zich steeds in de nabijheid van ondiepe plassen (b.v. Dievegat te Knokke), zilte graslanden (b.v. Schorreweiden te Stalhille) en in laaggelegen permanent grasland met tijdelijke of permanente plassen.

Aantalsevolutie Poldercomplex

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	48	50	61	102	71	79	90	99	98	98	68	70	75

Als pioniersoort, gebonden aan habitatten met een zeker percentage kale grond, zijn de aantallen van de Kluut in sterke mate gecorreleerd met de aanwezigheid van geschikt biotoop. Pas vanaf het eind van de jaren '80 komt de soort tot broeden in het Poldercomplex. De aantallen liepen snel op tot 102 koppels in 1994, daarna was een terugval tot een 70-tal bp. merkbaar. Tussen 1997 en 2000 bleven de aantallen tussen de 90 en de 100 koppels schommelen. Vanaf 2001 was een daling tot 70 à 75 kp. merkbaar. De belangrijkste gebieden voor de Kluut in het Poldercomplex zijn de Uitkerkse en de Dudzeelse Polder, elders komt de soort slechts sporadisch en in lage aantallen tot broeden.

Verantwoording opname

De Kluut komt voor op de Bijlage I van de Vogelrichtlijn en staat in de categorie 'Kwetsbaar' op de Rode Lijst van de Vlaamse broedvogels. Op Vlaams niveau zijn recent enkel voor de periode 2000-'02 goede aantalsgegevens beschikbaar. In deze periode werd in elk jaar de 5%-norm (29 bp.) ruim overschreden, de hele Oostkustregio herbergt momenteel ongeveer 25% (140-150 bp.) van de Vlaamse populatie. In Vlaanderen zijn overigens slechts twee belangrijke concentraties van broedende Kluten aanwezig, enerzijds de Oostkustpolders en anderzijds de schorren en de opgespoten terreinen van het Antwerps havengebied (Vermeersch *et al.*, 2004, *in prep.*).

Gezien de hoge beschermingsstatus van de soort en het regelmatig voorkomen in erg belangrijke aantallen, moet aan de vereisten en instandhouding van deze soort de hoogste prioriteit worden gegeven.

In stand te houden populatie

Aangemelde populatie: niet aangemeld

Huidige populatie: 68-98 bp.

De in stand te houden populatie voor het volledige Poldercomplex wordt vastgesteld op 83 (68 – 98) broedparen.

In stand te houden oppervlakte

dichtheid/100 ha	Habitat	Gebied	Land	Referentie
49-66	polder	Molenkreek	België	Anselin, 1986
3,4-9,7	polder	Dudzeelse Polder	België	Dit onderzoek
6,25	(zilt) grasland	De Putten	België	WNLW, 1998
4	polder	Boerenkreek	België	Anselin, 1986
3,1-3,9	polder	Uitkerkse Polder (2000-2003)	België	Dit onderzoek
1,2-2,2	polder	Uitkerkse Polder (1995-1999)	België	Dit onderzoek
0,7-1,0	polder	Poldercomplex	België	Dit onderzoek

Doordat de Kluut de neiging heeft in concentraties te gaan broeden, is het een moeilijke soort om de noodzakelijke oppervlakte voor de instandhouding in het Poldercomplex te bepalen. De dichtheden voor de verschillende deelgebieden van het Poldercomplex zijn gemiddelden voor de volledige oppervlakte, plaatselijke dichtheden kunnen, meer dan bij andere soorten het geval is, veel hoger liggen. Kluten vertonen een duidelijke voorkeur voor de laagst gelegen, natte en zilte percelen, hier kunnen relatief hoge dichtheden voorkomen. In de Dudzeelse Polder daarentegen komt de soort vrij verspreid voor, dit ondanks het feit dat een groot deel het gebied erg geschikt is voor deze soort.

Voor het bepalen van de noodzakelijk in stand te houden oppervlakte voor het behoud van deze soort is verder onderzoek naar het voorkomen en de verspreiding ervan nodig. Het grote belang van zilt grasland rechtvaardigt minstens het behoud van dit habitattype in functie van deze soort.

Grauwe Kiekendief *Circus pygargus*Prioriteit: 1152*Aantalsevolutie Poldercomplex*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0

In stand te houden populatie en oppervlakte

Daar de Grauwe Kiekendief slechts onregelmatig in het vogelrichtlijngebied broedt, worden voor deze soort geen instandhoudingsdoelstellingen opgesteld. Deze soort werd niet aangemeld bij het afbaken van het vogelrichtlijngebied.

De Grauwe Kiekendief, oorspronkelijk een soort van steppes en moerassen, is in de loop van de voorbije decennia gedeeltelijk overgeschakeld naar agrarische gebieden, waarbij het nest vaak in wintertarwe, koolzaadvelden of braakliggende akkers is gesitueerd (Bijlsma, 1993; Gibbons *et al.*, 1993; Hagemeijer & Blair, 1997). De soort heeft een vrij uitgestrekt jachtgebied nodig, waar de aanwezigheid van talrijke prooien van groot belang is. Open cultuurlandschappen komen hiervoor perfect in aanmerking (SOVON, 2002).

Hoewel de habitatvereisten van deze soort niet volledig compatibel zijn met de vooropgestelde kwalitatieve instandhoudingsdoelstellingen, is het niet uitgesloten dat de Grauwe Kiekendief ook in de toekomst sporadisch in het Poldercomplex zou kunnen voorkomen als broedvogel. Wanneer dit het geval zou zijn moeten actieve nestbeschermingsmaatregelen worden getroffen, daar de slaagkans van legfels in cultuurgewassen anders erg laag is (Gibbons *et al.*, 1993; Koks & Visser, 2001).

Kwartelkoning *Crex crex*Prioriteit: 1152*Aantalsevolutie Poldercomplex*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0

In stand te houden populatie en oppervlakte

Daar de Kwartelkoning slechts occasioneel in het vogelrichtlijngebied broedt, worden voor deze soort geen instandhoudingsdoelstellingen opgesteld. Daar deze soort als gevolg van de wijdverspreide en snelle achteruitgang echter als 'Globally Threatened' wordt beschouwd (Collar *et al.*, 1994), is het aangewezen aandacht aan deze soort te schenken. Deze soort werd niet aangemeld bij het afbaken van het vogelrichtlijngebied.

De Kwartelkoning broedde oorspronkelijk hoofdzakelijk in natte, in de winter overstromende kruidenrijke graslanden in rivieruiterwaarden en broeken. Ook komt de soort wel voor in akkerbouwgebieden waar een voorkeur voor graangewassen (vnl. wintertarwe en -gerst), luzerne, koolzaad en klaver werd vastgesteld (Flade, 1991; Voslamber, 1989). Belangrijk is de aanwezigheid van een vegetatie van minstens 30 cm hoog, gemengd met hogere planten als zuring *Rumex sp.* (Broyer, 1987). Als gevolg van de schijnbaar vrij grote mobiliteit van adulte vogels (Batten *et al.*, 1990; recente vestigingen in de IJzervallei en Nederland), kan het creëren van kleine oppervlaktes geschikt habitat mogelijk voldoende zijn om deze soort een kans te bieden in het Poldercomplex. Wanneer de soort als broedvogel wordt vastgesteld moeten actieve maatregelen getroffen worden om de nestplaats te beschermen.

Aantalsevolutie Poldercomplex

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

In stand te houden populatie en oppervlakte

Daar de Roerdomp slechts onregelmatig in het vogelrichtlijngebied broedt, worden voor deze soort geen instandhoudingsdoelstellingen opgesteld. Gezien de soort evenwel werd aangemeld bij het afbakenen van het vogelrichtlijngebied moeten de nodige maatregelen voor de instandhouding worden genomen.

De Roerdomp broedt in vrij uitgestrekte oppervlaktes natte rietmoerassen met veel overjarig riet en een stabiele waterstand. Een minimale oppervlakte van 10 tot 25 ha riet is een eerste vereiste als broedgebied, daarnaast is een extra oppervlakte van 25 tot 30 ha plasgebied nodig om te foerageren (Andrews & Ward, 1991; Worrall *et al.*, 1997; Foppen *et al.*, 1999; Chardon *et al.*, 2001).

Gezien de habitatvereisten van de soort en de vooropgestelde kwalitatieve en kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor Bruine Kiekendief, Blauwborst en Rietzanger, is het niet onmogelijk dat de Roerdomp zich in de toekomst weer als sporadische broedvogel zal vestigen in het Poldercomplex. De creatie van een rietmoeras als mediërende maatregel voor het schrappen van een deel van het vogelrichtlijngebied evenals het verbeteren van reeds geschikte gedeeltes van het vogelrichtlijngebied (b.v. de Fonteintjes te Blankenberge, de Kleiputten van Hoeke en Wenduine) aan de hand van de instandhoudingstabellen in Spanoghe *et al.* (2003) (zie Bijlage 11), kan deze soort weer kansen bieden.

Kemphaan *Pugnax pugnax*

Prioriteit: 1152

Aantalsevolutie Poldercomplex

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
occ.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

In stand te houden populatie en oppervlakte

Daar de Kemphaan slechts onregelmatig in het vogelrichtlijngebied broedt, worden voor deze soort geen instandhoudingsdoelstellingen opgesteld. De soort werd evenwel aangemeld bij het afbakenen van het vogelrichtlijngebied, zodat de nodige maatregelen voor de instandhouding moeten worden genomen. Deze kunnen erin bestaan de conditie van een aantal delen van het bestaande vogelrichtlijngebied te verbeteren. Dit kan aan de hand van de instandhoudingstabellen in Spanoghe *et al.* (2003) gebeuren (zie Bijlage 11). De Kemphaan broedt hoofdzakelijk in complexen van drassig grasland met microreliëf. Deze vereisten zijn perfect compatibel met de vooropgestelde kwalitatieve en kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor onder meer Grutto en Tureluur, zodat een eventuele nieuwe vestiging niet op voorhand wordt uitgesloten. Gezien de sterke achteruitgang van de Kemphaan in Europa en het nagenoeg verdwijnen van de dichtstbijzijnde baltsplaatsen in Noord-Nederland (SOVON, 2002) valt een nieuwe vestiging in het Poldercomplex echter niet te verwachten.

Aantalsevolutie Poldercomplex

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

In stand te houden populatie en oppervlakte

Daar het Woudaapje slechts onregelmatig en in lage aantallen in het vogelrichtlijngebied broedt, worden voor deze soort geen instandhoudingsdoelstellingen opgesteld. Gezien de soort evenwel werd aangemeld bij het afbakenen van het vogelrichtlijngebied moeten de nodige maatregelen voor de instandhouding worden genomen.

Het Woudaapje is net als de Roerdomp een typische soort van moerassen met veel overjarig riet, uitgestrekte rietlanden en rijk begroeide oeverzones van plassen met zuiver water. Soms broedt de soort ook in oude kleiputten en relatief kleine rietvelden (Hagemeijer & Blair, 1997).

Gezien de habitatvereisten van de soort en de vooropgestelde kwalitatieve en kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor Bruine Kiekendief, Blauwborst en Rietzanger, is het niet onmogelijk dat het Woudaapje zich in de toekomst weer als sporadische broedvogel zal vestigen in het Poldercomplex. De creatie van een rietmoeras als mediërende maatregel voor het schrappen van een deel van het vogelrichtlijngebied evenals het verbeteren van reeds geschikte gedeeltes van het vogelrichtlijngebied (b.v. de Fonteintjes te Blankenberge, de Kleiputten van Hoeke) aan de hand van de instandhoudingstabellen in Spanoghe *et al.* (2003), kan deze soort weer kansen bieden (zie Bijlage 11).

Steltkluut *Himantopus himantopus***Prioriteit:** 864*Aantalsevolutie Poldercomplex*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	9	0	1	0

In stand te houden populatie en oppervlakte

Daar de Steltkluut slechts onregelmatig en in lage aantallen in het vogelrichtlijngebied broedt, worden voor deze soort geen instandhoudingsdoelstellingen opgesteld. Deze soort werd niet aangemeld bij het afbakenen van het vogelrichtlijngebied.

De Steltkluut is een relatief opportunistische soort die zowel in zoete, brakke als zoute moerassen, ondiepe plassen en meren als door de mens gecreëerde habitatten (opgespoten terreinen, vloeivelden, natuurontwikkelingsprojecten etc.) broedt, op voorwaarde dat er een grote oppervlakte ondiep water (maximaal 20 cm diep) aanwezig is (Hagemeijer & Blair, 1997). In het Poldercomplex broedde de soort in de natste percelen zilt grasland, waar tot ver in de zomer water aanwezig was.

De habitatvereisten van deze soort zijn van die aard dat ze volledig compatibel zijn met de vooropgestelde kwalitatieve en kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor soorten als Kluut en Tureluur, deze soort zal in de toekomst dus kunnen blijven voorkomen in het Poldercomplex.

Aantalsevolutie Poldercomplex

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
occ.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

In stand te houden populatie en oppervlakte

Daar de Velduil slechts onregelmatig en in kleine aantallen in het studiegebied broedt, zullen geen kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor deze soort worden opgesteld. Gezien de soort evenwel werd aangemeld bij het afbakenen van het vogelrichtlijngebied moeten de nodige maatregelen voor de instandhouding worden genomen.

In Nederland broedt de Velduil hoofdzakelijk in duingebieden, ook in België werden in dit biotoop reeds verschillende waarschijnlijke broedgevallen vastgesteld. Verder nestelt de soort ook in uitgestrekte, natte of droge graslandgebieden, heides, moerasgebieden en opgespoten terreinen (Hagemer & Blair, 1997; SOVON, 2005).

Gezien de habitatvereisten van de soort en de vooropgestelde kwalitatieve en kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor soorten als Bruine Kiekendief en Grutto, is het niet onmogelijk dat de Velduil zich in de toekomst weer als sporadische broedvogel zal vestigen in het Poldercomplex. Hier toe kan onder meer de conditie van een aantal delen van het bestaande vogelrichtlijngebied verbeterd worden aan de hand van de instandhoudingstabellen in Spanoghe *et al.* (2003) (zie Bijlage 11).

Broedende soorten Bijlage I Vogelrichtlijn (< 5%-norm)

Blauwborst *Luscinia svecica*

Prioriteit: 1152

Habitatpreferentie

In principe komt elk biotoop dat een combinatie van een kale bodem (foerageermogelijkheid) afgewisseld met een weelderige ruigtevegetatie (nestgelegenheid) en boven de vegetatie uitstekende structuurelementen zoals struweel, weidapaaltjes of vrijstaande bomen biedt, in aanmerking als broedgebied voor de Blauwborst. De soort komt zowel in droge als vochtige biotopen voor, hoewel ze in Europa voornamelijk in eerder natte habitatten broedt. Vaak bezette biotopen zijn verlandingszones van vennen of meren, moerasbosjes (wilgen- of elzenbroekbos), verruigende rietvelden en met riet omzoomde slootkanten (Cramp *et al.*, 1988; Hustings *et al.*, 1995).

In de Oostkustpolders komt de soort hoofdzakelijk voor in rietvelden (Fonteintjes, kleiputten van Hoeke), ruige hoekjes en met riet omzoomde graslanden.

Aantalsevolutie Poldercomplex

Het inventariseren van de Blauwborst is in een uitgestrekt gebied als het Poldercomplex geen sinecure. In de meeste jaren werd de soort niet gebiedsdekkend geïnventariseerd, waardoor de aantallen moeilijk vergelijkbaar zijn. Daarom zullen enkel de gegevens verzameld in het kader van de Vlaamse broedvogelatlas worden weergegeven. In de periode 2000-'02 kwamen in het Poldercomplex 100 tot 140 koppels Blauwborst tot broeden (Vermeersch *et al.*, 2004, *in prep.*). Net zoals in de rest van Vlaanderen is de Blauwborst ook in het Poldercomplex sterk toegenomen in de loop van de studieperiode.

Verantwoording opname

De Blauwborst komt voor op de Bijlage I van de Vogelrichtlijn. Op Vlaams niveau zijn recent enkel voor de periode 2000-'02 goede aantalsgegevens beschikbaar. In deze periode werd de 5%-norm (166 bp.) niet gehaald, wanneer de hele Oostkustregio (zonder de Zwinregio) wordt beschouwd, wordt deze echter ruimschoots overschreden (230-280 bp.). De Oostkustpolders vormen bovendien, samen met de rest van de kustpolders, het Antwerps havengebied, de IJzervallei en het Meetjesland de belangrijkste kerngebieden voor deze soort in Vlaanderen (Vermeersch *et al.*, 2004, *in prep.*).

Gezien de hoge beschermingsstatus van de soort en het regelmatig voorkomen in erg belangrijke aantallen, moet aan de vereisten en instandhouding van deze soort de hoogste prioriteit worden gegeven.

In stand te houden populatie

Aangemelde populatie: 3 bp.

Huidige populatie: 100 - 140 bp. (broedvogelatlas)

De in stand te houden populatie voor het volledige Poldercomplex wordt vastgesteld op 120 (100 – 140) broedparen.

In stand te houden oppervlakte

dichtheid/100 ha	Habitat	Gebied	Land	Referentie
30-60	rietland	Krekengebied	België	Anselin, 1986
26	zilt grasland	De Putten	België	WNLW, 1998
17,5	rietland	Blankaart	België	Courtens <i>et al.</i> , 2000
2,6	polder	Kaaskerke	België	Gegevens IN
1,2	polder & rietland	IJzervallei	België	Courtens <i>et al.</i> , 2000
0,61-1,1	polder	Poldercomplex	België	Dit onderzoek

Als richtwaarden voor rietland worden de dichtheden voor het Krekengebied gehanteerd (Anselin, 1986) daar deze als meest representatief kunnen worden beschouwd. Deze geven een dichtheid van 30-60 bp./100ha rietland. Voor de graslandcomplexen met veel rietkragen worden de waarden voor de polders van Kaaskerke-Oudekapelle aangehouden. Tijdens de broedvogelcensus in 2002 werd hier

een maximale dichtheid van 2,6 bp./100 ha in voor deze soort optimaal poldergebied vastgesteld (gegevens Instituut voor Natuurbehoud).

Voor het behoud van de Blauwborst in het Poldercomplex is het van belang de huidige rietvegetaties (zowel rietvelden als rietstroken langs poldersloten) te behouden. Voor de instandhouding van deze soort in het Poldercomplex is 100 tot 280 ha rietland of 2500 ha polder (bij voorkeur permanent grasland) met voor deze soort geschikte rietkragen (ca. 2m breed met veel oud riet) nodig. Bij voorkeur wordt voor een combinatie van beide gekozen.

Visdief *Sterna hirundo*

Prioriteit: 1152

Aantalsevolutie Poldercomplex

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	0	1	0	0	0	1	1	2	2	2	2	?	1

In stand te houden populatie en oppervlakte

Daar de Visdief slechts in lage aantallen in het vogelrichtlijngebied broedt, worden voor deze soort geen instandhoudingsdoelstellingen opgesteld. Deze soort werd niet aangemeld bij het afbakenen van het vogelrichtlijngebied.

In het studiegebied broedt deze soort aan het Molenplasje in de Uitkerkse Polder, het in stand houden van dit gebied verzekert de toekomst van de Visdief in het Poldercomplex.

IJsvogel *Alcedo atthis*

Prioriteit: 1152

Aantalsevolutie Poldercomplex

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	1	1	1	1	5	3	3	0	1	4	3	3	3

In stand te houden populatie en oppervlakte

Daar de IJsvogel slechts in lage aantallen in het vogelrichtlijngebied broedt, worden voor deze soort geen instandhoudingsdoelstellingen opgesteld. Deze soort werd niet aangemeld als broedvogel (wel als niet-broedvogel) bij het afbakenen van het vogelrichtlijngebied.

De aantallen van de IJsvogel kunnen van jaar tot jaar sterk wisselen naargelang de strengheid van de winter. Na strenge winters wordt vaak een (natuurlijke) terugval vastgesteld. Daar de IJsvogel zijn nestgang uitgraft in steile, natuurlijke oevers, wordt ervoor gepleit de aanwezigheid van natuurlijke oevers te verzekeren en waar mogelijk kunstmatige oeververhardingen te verwijderen en/of achterwege te laten. Dit biedt deze soort de kans in het Poldercomplex te blijven voorkomen.

Broedende soorten > 5%-norm

Tureluur *Tringa totanus*

Prioriteit: 1152

Habitatpreferentie

De Tureluur broedt in een diversiteit aan biotopen, waarbij openheid en de aanwezigheid van ondiep water de bepalende factoren zijn (Hagemeijer & Blair, 1997). In Nederland nestelt hij vooral in open, vochtige graslanden en heeft daarbij een voorkeur voor brakke of zoute omstandigheden (Beintema & Timmerman, 1976; SOVON, 2002). De dichtheden zijn dan ook beduidend hoger in de vochtige, kruidenrijke weidevogelreservaten dan in het drogere en meer productieve boerenland (SOVON, 2002). In het Poldercomplex broedt de Tureluur hoofdzakelijk in de meest natte, laag gelegen en vaak zilte graslanden in de Uitkerkse en Dudzeelse polder en in de weidecomplexen rond Damme. De aanwezigheid van zilt grasland is voor deze soort van groot belang.

Aantalsevolutie Poldercomplex

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
?	45	48	48	53	55	81	84	84	92	116	112	109	135

In de loop van de onderzoeksperiode is de Tureluur sterk in aantal toegenomen. Tot en met 1995 werden jaarlijks 45 tot 55 koppels vastgesteld, dit liep naar het eind van de jaren '90 op tot meer dan 90 broedpaar. Tussen 2000 en 2003 kwamen jaarlijks tussen de 110 en de 135 koppels Tureluur in het studiegebied tot broeden. Hierbij dient er wel te worden gewezen op het feit dat de aantalstoename in grote mate te danken is aan de sterk positieve evolutie in de Uitkerkse Polder, dit onder meer als gevolg van de doorgevoerde natuurontwikkelingsprojecten. In de rest van het Poldercomplex bleven de aantallen relatief stabiel.

Verantwoording opname

De Tureluur komt voor in de categorie 'Bedreigd' op de Rode Lijst van de Vlaamse broedvogels, bovendien neemt de soort in een groot deel van zijn Europees verspreidingsgebied sterk in aantal af (Tucker & Heath, 1994; Hagemeijer & Blair, 1997). Op Vlaams niveau zijn enkel voor de periode 2000-'02 goede aantalsgegevens beschikbaar. In deze periode werd in elk jaar de 5%-norm (22 bp.) ruim overschreden: jaarlijks broedde tussen de 20 en 30% van de Vlaamse populatie in het Poldercomplex. De hele Oostkustregio herbergt momenteel meer dan 35% van de Vlaamse populatie (150-170 bp.). In Vlaanderen zijn overigens slechts twee grote concentraties van broedende Tureluurs aanwezig, enerzijds in de Oostkustpolders en anderzijds op de schorren en de opgespoten terreinen van het Antwerps havengebied (Vermeersch *et al.*, 2004, *in prep.*).

Gezien het belang van het Poldercomplex voor deze kritische soort (regelmatig voorkomen in erg belangrijke aantallen), moet aan de vereisten en instandhouding van deze soort de hoogste prioriteit worden gegeven.

In stand te houden populatie

Aangemelde populatie: niet aangemeld

Huidige populatie: 92 - 135 bp.

De in stand te houden populatie voor het volledige Poldercomplex wordt vastgesteld op 106 (92 – 135) broedparen.

In stand te houden oppervlakte

dichtheid/100 ha	Habitat	Gebied	Land	Referentie
14,4-27	zilt grasland	Putten	België	WNLW, 1998; MER DGK, 2002
23-39	grasland	Friesland	Nederland	Nijland, 2002
16,1	nat grasland		Verenigd Koninkrijk	Ausden & Hiron, 2002
9,9	grasland	grasland reservaten	Nederland	Hagemeijer <i>et al.</i> , 1996
9,7-16	zilde graslanden	Dudzeelse Polder	België	Dit onderzoek
9,7-10	weidevogelgebied	Groningen	Nederland	Oosterveld, 2002
6,7-7,5	grasland	goede weidevogelgebieden	Nederland	Hagemeijer <i>et al.</i> , 1996
5,5	polder	Haven Antwerpen	België	Van Impe, 1999
5,1	weiland	Friesland	Nederland	Nijland, 2002
2,9-3,2	polder	Uitkerkse Polder (2000-2003)	België	Dit onderzoek
3	grasland	Friesland	Nederland	Nijland <i>et al.</i> , 1996
2-3,5	grasland	Friesland	Nederland	Van Impe, 1998
1,3-2,7	polder	Uitkerkse Polder (1995-1999)	België	Dit onderzoek
0,8-3,2	weiland	Sleeswijk-Holstein	Duitsland	Van Impe, 1998
0,9-1,4	polder	Poldercomplex	België	Dit onderzoek

Voor het behoud van de Tureluur in het Poldercomplex is het van groot belang dat het aanwezige zilte en historisch permanente grasland, in goede toestand wordt behouden.

Als richtwaarde worden de recente dichtheden voor de Uitkerkse Polder en voor goede weidevogelgebieden in Nederland (Hagemeijer *et al.*, 1996) gehanteerd, daar deze als meest representatief worden beschouwd. Deze geven een dichtheid van 2,9-3,2 bp./100 ha zilt en permanent grasland voor de Uitkerkse Polder en 6,7-7,5 bp./100 ha voor goede Nederlandse weidevogelgebieden. Deze waarden komen overeen met wat door diverse auteurs voor vergelijkbare gebieden wordt opgegeven (b.v. Van Impe, 1999; Nijland, 2002).

Voor de instandhouding van de populatie Tureluurs in het Poldercomplex worden een minimale oppervlakte van 660 tot 3600 ha permanent grasland noodzakelijk geacht. Wanneer de laagste waarde wordt aangehouden, moeten specifieke maatregelen voor deze soort worden genomen.

Rietzanger *Acrocephalus schoenobaenus*

Prioriteit: 1152

Habitatpreferentie

De Rietzanger kent een vrij brede biotoopkeuze en broedt in een variëteit van natte en droge habitats. Hoewel de soort ook in nattere rietvelden voorkomt, gaat de voorkeur uit naar in geringe mate veruigd, relatief droog rietland met veel overjarig riet en een dichte ondergroei van bijvoorbeeld zeggen en eventueel wilgenopslag (Van Der Hut, 1986; Loff *et al.*, 1999). Ook in brede rietkragen tussen percelen grasland broeden vaak veel Rietzangers (Courtens *et al.*, 2000). De aanwezigheid van overjarig riet is erg belangrijk voor deze soort en bepaalt in grote mate het voorkomen en de dichtheid (Dorsman & Vlasblom, 1986; Graveland, 1997).

In het Poldercomplex wordt de Rietzanger hoofdzakelijk aangetroffen in rietvelden (b.v. oude kleiputten, de Fonteintjes) en in brede rietkragen langs sloten in graslandcomplexen.

Aantalsevolutie Poldercomplex

Het inventariseren van de Rietzanger is in een uitgestrekt gebied als het Poldercomplex niet evident. In de meeste jaren werd de soort niet gebiedsdekkend geïnventariseerd, waardoor de aantallen van de verschillende jaren moeilijk vergelijkbaar bleken. Daarom zullen enkel de gegevens verzameld in het kader van de Vlaamse broedvogelatlas worden weergegeven. In de periode 2000-'02 kwamen in het Poldercomplex 170 tot 250 koppels Rietzanger tot broeden. Uit de gegevens die in jaarlijks geïnventariseerde gebieden werden verzameld blijkt dat de soort in de studieperiode minstens in aantal is verdubbeld.

Verantwoording opname

De Rietzanger komt voor in de categorie 'Bedreigd' op de Rode Lijst van de Vlaamse broedvogels. Op Vlaams niveau zijn enkel voor de periode 2000-'02 goede aantalsgegevens beschikbaar. In deze periode werd de 5%-norm (121 bp.) ruim overschreden: jaarlijks broedt tussen de 5 en 10% van de Vlaamse populatie in het Poldercomplex. De hele Oostkustregio herbergt momenteel ongeveer 15 tot 20% van de Vlaamse populatie (350-450 bp.).

In Vlaanderen broedt ongeveer 85% van alle Rietzangers in de kustpolders, daarbuiten komen enkel in het Oost-Vlaams Kreekegebied en in de omgeving van de Antwerpse haven nog belangrijke concentraties voor (Vermeersch *et al.*, 2004, *in prep.*).

Gezien het belang van het Poldercomplex voor deze kritische soort (regelmatig voorkomen in erg belangrijke aantallen), moet aan de vereisten en instandhouding van deze soort de hoogste prioriteit worden gegeven.

In stand te houden populatie

Aangemelde populatie: niet aangemeld

Huidige populatie: 170 - 250 bp. (broedvogelatlas)

De in stand te houden populatie voor het volledige Poldercomplex wordt vastgesteld op 200 (170 - 250) broedparen.

In stand te houden oppervlakte

dichtheid/100 ha	Habitat	Gebied	Land	Referentie
180-300	rietvelden			Diverse auteurs
12,2	polder	IJzervallei	België	Courtens <i>et al.</i> , 2000
4,6-6,9	zilde graslanden	Dudzeelse Polder	België	Dit onderzoek
2,3-4,9	polder	Uitkerkse Polder	België	Dit onderzoek
1,7-2,6	polder	Poldercomplex	België	Dit onderzoek

Voor het behoud van de Rietzanger in het Poldercomplex is het van belang de huidige rietvegetaties (zowel rietvelden als de rietstroken langs poldersloten) te behouden.

Als richtwaarde wordt voor rietland een dichtheid van 180-300 bp/100 ha gehanteerd, een range waar-tussen meerdere publicaties dichtheden van Rietzanger in een ideaal biotoop situeren (b.v. Andrews & Ward, 1991; Hagemeijer & Blair, 1997). Voor dichtheden in graslandcomplexen met veel brede rietkragen baseren we ons op cijfers voor de IJzervallei. In de beste gebieden worden dichtheden van 12,2 bp/ 100 ha vastgesteld.

Voor het behoud van de Rietzanger in het Poldercomplex is 67-111 ha rietland of 1640 ha polder (bij voorkeur historisch permanent grasland) met voor deze soort geschikte rietkragen (minstens 1,5m breed met veel oud riet) noodzakelijk.

Zomertaling *Anas querquedula*

Prioriteit: 768

Habitatpreferentie

De belangrijkste elementen in het biotoop van de Zomertaling zijn een uitgestrekt, open landschap met veel natte depressies, ondiep water en een abundante oevervegetatie. De soort broedt hoofdzakelijk in moerassen, natte weidegebieden doorsneden door sloten, ondiepe meren en traagstromende rivieren met een rijke oeverbegroeiing (Cramp *et al.*, 1977).

In het Poldercomplex broedt de Zomertaling nagenoeg uitsluitend in complexen van permanent grasland met talrijke ondiepe en diepere sloten en veedrinkpoelen met een rijke oevervegetatie.

Aantalsevolutie Poldercomplex

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
?	1	7	8	11	3	3	5	7	8	13-14			?

Deze kritische soort (sterk afhankelijk van een relatief hoge waterstand) broedt in wisselende aantallen in het vogelrichtlijngebied. In het kader van de broedvogelatlas werden in de periode 2000-'02 13 à 14 broedparen vastgesteld.

Verantwoording opname

De Zomertaling komt voor in de categorie 'Met uitsterven bedreigd' op de Rode Lijst van de Vlaamse broedvogels, bovendien neemt de soort in heel Europa sterk in aantal af (Tucker & Heath, 1994; Hagemeyer & Blair, 1997). In de periode 2000-'02 werd de 5%-norm (9 bp.) ruim overschreden, de hele Oostkustregio herbergde in de periode 2000-'02 ongeveer 15% van de Vlaamse populatie (26-29 bp.). Hierbij moet wel rekening worden gehouden met het feit dat als gevolg van twee opeenvolgende natte voorjaren op veel plaatsen in Vlaanderen Zomertalingen tot broeden kwamen waar ze reeds lang verdwenen waren (Vermeersch *et al.*, 2004, *in prep.*). In normale, niet uitzonderlijk natte jaren ligt het percentage van de Vlaamse Zomertalingen dat in de Oostkustpolders broedt, beduidend hoger. In de jaren '90 broedde een derde van alle Vlaamse Zomertalingen in de Oostkustregio.

Gezien het belang van het Poldercomplex voor deze kritische soort (regelmatig voorkomen in erg belangrijke aantallen), moet aan de vereisten en instandhouding van deze soort de hoogste prioriteit worden gegeven.

In stand te houden populatie

Aangemelde populatie: niet aangemeld

Huidige populatie: 13 – 14 bp. (broedvogelatlas)

De in stand te houden populatie voor het volledige Poldercomplex wordt vastgesteld op 14 (13-14) broedparen.

In stand te houden oppervlakte

dichtheid/100 ha	Habitat	Gebied	Land	Referentie
0,5-0,7	polder	IJzervallei	België	Courtens <i>et al.</i> , 2000
0,0-1,14	zilte graslanden	Dudzeelse Polder	België	Dit onderzoek
0,08-0,77	polder	Uitkerkse Polder (2000-2003)	België	Dit onderzoek
0,08-0,46	polder	Uitkerkse Polder (1995-1999)	België	Dit onderzoek
0,13-0,14	polder	Poldercomplex	België	Dit onderzoek

Voor de instandhouding van deze kritische soort is het van groot belang dat het broedbiotoop (nat historisch permanent grasland) in goede staat wordt behouden. Er zijn voor deze soort weinig dichtheidsgegevens uit vergelijkbare gebieden beschikbaar, de oppervlakte permanent grasland die dient behouden te worden is in belangrijke mate afhankelijk van de conditie van dit habitat. In een voor deze soort relatief goed gebied als de IJzervallei worden in de meest optimale gebieden dichtheden van 0,5 tot 0,7 broedpaar per 100 ha vastgesteld. Deze waarden komen overeen met deze voor een aantal gebieden in Nederland (Van Kleunen, 1999). Dit betekent dat in het Poldercomplex 2000 tot 2800 ha geschikt permanent grasland moet worden behouden. Wanneer in een aantal graslandcomplexen een optimale waterstand wordt aangehouden, kunnen mogelijk hogere dichtheden worden bereikt.

Habitatpreferentie

Oorspronkelijk was de Bergeend een typische soort van de kust waarbij ze vooral broedde in konijnenholten. De voorbije 15 jaar heeft de soort zijn broedgebied naar het binnenland uitgebreid. In het Poldercomplex broeden Bergeenden hoofdzakelijk in hopen van konijnen of muskusratten in verticale structuren (steile oevers van sloten, steile bermen of opspuitdijken).

Aantalsevolutie Poldercomplex

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
?	69	87	101	100	123	131	126	135	151	160	202	231	160

De Bergeend kende tijdens de studieperiode een sterke aantalstoename in het Poldercomplex. In 1993 werden voor het eerst meer dan 100 broedparen geteld. Naar het einde van de jaren '90 liep dit op tot zo'n 150 koppels, in 2002 werden 231 koppels Bergeend geteld. Tijdens de gebiedsdekkende inventarisaties in het kader van de Vlaamse broedvogelatlas werd de populatie Bergeenden in het Poldercomplex op 220 à 300 bp. geschat. De Bergeend is echter een relatief moeilijk te inventariseren soort daar in het broedseizoen talrijke niet-broedende koppels aanwezig zijn wat de interpretatie van de gegevens niet eenvoudig maakt. Een gedetailleerde monitoring zal deze aantalsrange moeten versmallen.

Verantwoording opname

Een belangrijk aandeel van de Vlaamse populatie Bergeenden broedt in het Poldercomplex, met in de periode 2000-'02 5 tot 10% (5%-norm in de periode 2000-'02 is 124 bp.). De hele Oostkustregio herbergde in dezelfde periode ongeveer 20% van de Vlaamse populatie (420-540 bp.). In Vlaanderen zijn drie grote concentraties van broedende Bergeenden aanwezig, behalve de Oostkustpolders zijn dit de Scheldepolders en de Durmerregio (Vermeersch *et al.*, 2004, *in prep.*).

Gezien het belang van het Poldercomplex voor deze soort (regelmatig voorkomen in erg belangrijke aantallen), moet aan de vereisten en instandhouding van deze soort de hoogste prioriteit worden gegeven.

In stand te houden populatie

Aangemelde populatie: niet aangemeld

Huidige populatie: (151 – 231) bp.

De in stand te houden populatie voor het volledige Poldercomplex wordt vastgesteld op 220 (151-231) broedparen.

In stand te houden oppervlakte

dichtheid/100 ha	Habitat	Gebied	Land	Referentie
15	zilt grasland	De Putten	België	WNLW, 1998
6,3-9,7	zilt grasland	Dudzeelse Polder	België	Dit onderzoek
5,2-21,1	polder	Uitkerkse Polder (2000-2003)	België	Dit onderzoek
3,3-5,9	polder	Uitkerkse Polder (1995-1999)	België	Dit onderzoek
2,0-3,1	polder	Poldercomplex	België	Dit onderzoek
0,3-1,0	polder	IJzervallei (2901 ha)	België	Courtens <i>et al.</i> , 2000

Voor het behoud van de Bergeend in het Poldercomplex is het van belang het broed- en foerageerbiotoop (permanent grasland, zilt grasland, akkerland en open water) in stand te houden.

Als richtwaarde worden de waarden voor de Dudzeelse en de Uitkerkse Polder gehanteerd daar deze als meest representatief worden beschouwd. Deze geven een dichtheid van 6,3-9,7 bp/100ha zilt en permanent poldergrasland voor de Dudzeelse Polder en 5,2-21,1 bp/100 ha voor de Uitkerkse Polder. Voor het in stand houden van de Bergeend in het Poldercomplex is 1050 tot 4200 ha permanent of zilt grasland en akkers nodig.

Habitatpreferentie

Grutto's broeden in Vlaanderen hoofdzakelijk in natte graslanden. Maailand met nabeweidings wordt meestal boven weiland verkozen, in gebieden met veel akkers zijn Grutto's vaak afwezig. Het meest geschikt zijn gebieden die in de winter overstroomd worden waardoor een niet al te hoge vegetatie ontstaat die wordt afgewisseld met modderige plekken en in de zomer een hoge watertafel houden die ervoor zorgt dat de bodem niet te hard wordt om te foerageren (Beintema *et al.*, 1995).

De grote, aaneengesloten complexen permanent grasland in het Poldercomplex vormen een ideaal broedbiotoop voor de Grutto. De hoogste dichtheden worden bereikt in de laagst gelegen delen van de Uitkerkse Polder.

Aantalsevolutie Poldercomplex

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
?	146	152	142	190	192	187	188	191	201	262	310	341	338

Net zoals de meeste weidevogels neemt ook de Grutto sterk in aantal toe in het Poldercomplex. Tussen 1991 en 2003 zijn de aantallen ongeveer verdubbeld. Hierbij dient er wel te worden gewezen op het feit dat de aantalstoename voor een stuk te danken is aan de sterk positieve evolutie in de Uitkerkse Polder, dit onder meer als gevolg van de doorgevoerde natuurontwikkelingsprojecten.

Verantwoording opname

Een belangrijk aandeel van de Vlaamse populatie Grutto's, een soort die sterk in aantal afneemt in de landen waar 85% van de totale Europese populatie voorkomt (Tucker & Heath, 1994; Hagemeijer & Blair, 1997), broedt in het Poldercomplex met in de periode 2000-'02 ongeveer 25 tot 30% (5%-norm in de periode 2000-'02 is 58 bp.). De hele Oostkustregio herbergde in dezelfde periode een derde van de Vlaamse populatie (370-400 broedpaar). De Oostkustpolders vormen samen met de IJzervallei, de Antwerpse en Limburgse Kempen en in toenemende mate de haventerreinen in het Antwerpse dan ook de kerngebieden van de Grutto in Vlaanderen (Vermeersch *et al.*, *in prep.*).

Gezien het belang van het Poldercomplex voor deze kritische soort (regelmatig voorkomen in erg belangrijke aantallen), moet aan de vereisten en instandhouding van deze soort de hoogste prioriteit worden gegeven.

In stand te houden populatie

Aangemelde populatie: niet aangemeld

Huidige populatie: 201 - 341 bp.

De in stand te houden populatie voor het volledige Poldercomplex wordt vastgesteld op 271 (201 - 341) broedparen.

In stand te houden oppervlakte

dichtheid/100 ha	Habitat	Gebied	Land	Referentie
17,9-19,5	grasland	Goede weidevogelgebieden	Nederland	Hagemeijer <i>et al.</i> , 1996
16	grasland	Friesland	Nederland	Nijland <i>et al.</i> , 1996
13-14,5	weidevogelgebied	Groningen	Nederland	Oosterveld, 2002
9,4	zilt grasland	De Putten	België	WNLW, 1998
8,4-9,6	polder	Uitkerkse Polder (natuurinrichting 2000-2003)	België	Dit onderzoek
7,3	polder	Haven Antwerpen	België	Van Impe, 1998
6,8-7,9	polder	Uitkerkse Polder (geen natuurinrichting 1995-1999)	België	Dit onderzoek
6,6-7,6	polder	Kerngebieden IJzervallei (1164 ha)	België	Courten <i>et al.</i> , 2000
5,7-9,7	zilt graslanden	Dudzeelse Polder	België	Dit onderzoek
2,8-3,2	polder	Poldercomplex	België	Dit onderzoek

Voor het behoud van de Grutto in het Poldercomplex is de instandhouding van de permanente graslandcomplexen en zilte graslanden vereist.

Als richtwaarde worden de waarden voor de Uitkerkse Polder gehanteerd daar deze als meest representatief kunnen worden beschouwd. Deze geven een dichtheid van 8,4-9,6 bp/100ha permanent en zilt grasland. Deze waarden komen overeen met wat door diverse auteurs voor vergelijkbare gebieden wordt opgegeven (b.v. WNLW, 1998; Courtens *et al.*, 2000).

Voor het in stand houden van de Grutto in het studiegebied is 2800 tot 3100 ha permanent grasland nodig.

Slobeend *Anas clypeata*

Prioriteit: 192

Habitatpreferentie

De Slobeend is in W-Europa een typische soort van slecht gedraineerde, open weidegebieden met brede, ondiepe poldersloten met een modderige bodem en een rijke oeverbegroeiing (Hagemeijer & Blair, 1997). Doordat de soort een voorkeur heeft voor drassige plaatsen worden in jaren met een nat voorjaar meestal de hoogste aantallen genoteerd (Yeatman-Berthelot & Jarry, 1995). Als gevolg van de typische voedingswijze is de Slobeend beperkt in haar habitatkeuze, wat het tot een kwetsbare soort maakt (Dittberner & Dittberner, 1987).

De grote, aaneengesloten complexen permanent grasland met veel veedrinkpoelen en brede sloten vormen in het Poldercomplex een ideaal broedbiotoop voor de Slobeend. Het microreliëf zorgt er bovendien voor dat het grasland in het voorjaar vaak vochtig staat, wat gunstig is voor deze soort.

Aantalsevolutie Poldercomplex

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
?	70	78	72	60	44	30	36	49	52	49	58	59	54

Net als de Zomertaling is ook de Slobeend relatief gevoelig voor een wisselende waterstand, een hoge watertafel is voor deze soort optimaal. In de studieperiode kende de Slobeend midden de jaren '90 een halvering van de broedpopulatie, tijdens de voorbije 5 jaar bleef de populatie relatief stabiel met 50 tot 60 broedpaar.

Verantwoording opname

Een belangrijk aandeel van de Vlaamse populatie Slobeenden, broedt in het Poldercomplex, met in de periode 2000-'02 ruim 5% (5%-norm in de periode 2000-'02 is 48 bp.). De hele Oostkustregio herbergde in de periode 2000-'02 tussen de 10 en de 15% van de Vlaamse populatie (100-150 bp.). De Oostkustpolders vormen samen met de IJzerbroeken, de Benedenschelde en de Kempen dé kerngebieden van de Slobeend in Vlaanderen (Vermeersch *et al.*, *in prep.*).

Gezien het belang van het Poldercomplex voor deze kritische soort (regelmatig voorkomen in erg belangrijke aantallen), moet aan de vereisten en instandhouding van deze soort de hoogste prioriteit worden gegeven.

In stand te houden populatie

Aangemelde populatie: niet aangemeld

Huidige populatie: 49 – 58 bp.

De in stand te houden populatie voor het volledige Poldercomplex wordt vastgesteld op 54 (49 – 58) broedparen.

In stand te houden oppervlakte

dichtheid/100 ha	Habitat	Gebied	Land	Referentie
7,5	zilt grasland	Putten	België	WNLW, 1998
3,2-3,8	grasland	Goede weidevogelgebieden	Nederland	Hagemeijer <i>et al.</i> , 1996
2,5-3,4	polder	IJzervallei	België	Courzens <i>et al.</i> , 2000
2,3-3,6	polder	Uitkerkse Polder (2000-2003)	België	Dit onderzoek
1,2-2,7	polder	Uitkerkse Polder (1995-1999)	België	Dit onderzoek
0,0-4,6	zilte graslanden	Dudzeelse Polder	België	Dit onderzoek
0,5-1,3	grasland	Weidevogelgebied Groningen	Nederland	Oosterveld, 2002
0,5-0,8		De Vechtplassen (8500 ha)	Nederland	Van der Winden & Morel, 2002
0,01-0,5	polder	Poldercomplex	België	Dit onderzoek

Voor het behoud van de Slobeend in het Poldercomplex is het in stand houden van het permanent grasland vereist.

Als richtwaarde worden de recente waarden de Uitkerkse Polder gehanteerd daar deze als meest representatief kunnen worden beschouwd. Deze geven een dichtheid van 2,3-3,6 bp/100ha voor goed weidevogelbiotoop. Deze waarden komen overeen met de waarden voor de goede weidevogelgebieden in Nederland (Hagemeijer *et al.*, 1996) en voor de IJzervallei (Courzens *et al.*, 2000).

Voor de instandhouding van de Slobeend in het Poldercomplex is 1500 tot 2350 ha permanent grasland vereist.

Kuifeend *Aythya fuligula*

Prioriteit: 192

Habitatpreferentie

De Kuifeend is een typische laaglandsoort, die een voorkeur heeft voor relatief diep (1 tot 2½ m) zoet water met veel drijvende waterplanten en een weelderige oevervegetatie. Er is een lichte preferentie voor eutroof water vastgesteld. De soort komt voor in gebieden van zeer uiteenlopende aard waaronder meren, vennen, polders met een netwerk van sloten en zelfs stadsparken (Cramp *et al.*, 1977; Hagemeijer & Blair, 1997).

In het Poldercomplex broeden Kuifeenden hoofdzakelijk op de oevers van de bredere sloten in de graslandcomplexen en van de kanalen (Leopoldkanaal, Kanaal van Schipdonk, Noordgeleed,...) en in de buurt van open water. Na het uitkomen van de jongen verzamelen ze zich op de grote kanalen en op de wat grotere oppervlaktes open water (Devos, 1992).

Aantalsevolutie Poldercomplex

Voor de Kuifeend geven we geen aantalsevolutie weer, daar de soort in de meeste jaren niet gebiedsdekkend werd geteld. Bovendien broeden veel koppels langs de afleidingsvaarten (Stinker en Blinker) en daar deze over een grote afstand de grens van het Poldercomplex vormen, is het totale aantal Kuifeenden afhankelijk van het feit of je deze vaarten wel of niet bij het Poldercomplex rekent. Hier worden deze kanalen wel tot het studiegebied gerekend, daar de vogels die erlangs broeden ook in het studiegebied gaan foerageren. In het kader van de Vlaamse broedvogelatlas werd de populatie Kuifeenden in het Poldercomplex bepaald op 90 tot 140 koppels. In het algemeen lijkt de soort tussen 1993 en 2003 met ongeveer 30% te zijn afgenomen.

Verantwoording opname

Een belangrijk aandeel van de Vlaamse populatie Kuifeenden broedt in de Oostkustregio, met in de periode 2000-'02 ruim 15% (5%-norm in de periode 2000-'02 is 108 bp.). Het Poldercomplex herbergt in de periode 2000-2003 maximaal 4% van de Vlaamse populatie. De Oostkustpolders vormen samen met het Antwerps havengebied en de regio Klein-Brabant echter de kerngebieden van de Kuifeend in Vlaanderen (Vermeersch *et al.*, *in prep.*), zodat de instandhouding van deze soort in het Poldercomplex gerechtvaardigd is.

Gezien het belang van het Poldercomplex voor deze soort (regelmatig voorkomen in erg belangrijke aantallen), moet aan de vereisten en instandhouding van deze soort de hoogste prioriteit worden gegeven.

In stand te houden populatie

Aangemelde populatie: niet aangemeld
Huidige populatie: 90 - 140 bp. (broedvogelatlas)

De in stand te houden populatie voor het volledige Poldercomplex wordt vastgesteld op 115 (90 - 140) broedparen.

In stand te houden oppervlakte

dichtheid/100 ha	Habitat	Gebied	Land	Referentie
10	zilt grasland	Putten	België	WNLW, 1998
4	grasland	graslandreservaten	Nederland	Hagemeijer <i>et al.</i> , 1996
2,2-2,7	grasland	goede weidevogelgebieden	Nederland	Hagemeijer <i>et al.</i> , 1996
1,0-1,4	polder	Poldercomplex	België	Dit onderzoek

Voor de instandhouding van deze soort in het Poldercomplex is het behoud van het broedbiotoop (permanent grasland met brede sloten, oevers van brede waterlopen) en van een voldoende oppervlakte open water noodzakelijk. Daar Kuifeenden na het uitkomen van de jongen hoofdzakelijk naar de kanalen trekken, is het behoud van open water geen probleem.

Als richtwaarde voor het broedbiotoop wordt 2-4 bp/100 ha grasland aangehouden. Het is niet evident om realistische richtwaarden te bepalen voor deze soort. Wanneer deze waarden worden aangehouden betekent dit dat een oppervlakte van 2500 tot 3000 ha permanent grasland is vereist. Mogelijk kan een hogere dichtheid worden bereikt indien meer brede, vegetatierijke sloten aanwezig zouden zijn.

Scholekster *Haematopus ostralegus*

Prioriteit: 144

Habitatpreferentie

Oorspronkelijk kwam de Scholekster enkel aan de kust voor, in de loop van de 20^e eeuw kende de soort evenwel een expansie naar het binnen land toe. Een succesvol broedgeval hangt in grote mate af van de beschikbaarheid van voldoende grote bodeminvertebraten. Wanneer er voldoende foeraargelegenheid in de buurt is nestelen Scholekster in het binnenland zowel op graas- en hooiweiden als op akkers (Beintema *et al.*, 1995).

In het Poldercomplex broeden Scholeksters zowel in aaneengesloten graslandcomplexen als op akkers.

Aantalsevolutie Poldercomplex

We beschikken voor de Scholekster enkel over de aantalsgegevens die werden verzameld tijdens de inventarisaties voor de Vlaamse broedvogelatlas. In de periode 2000-'02 werd de populatie Scholeksters in het Poldercomplex op minimaal 100 tot 125 ex. geschat. Deze soort is in de loop van de studieperiode sterk toegenomen.

Verantwoording opname

Een belangrijk aandeel van de Vlaamse populatie Scholeksters (1450-2050 bp.) broedt in de Oostkustregio, met in de periode 2000-'02 ongeveer 15% (240-270 bp.). In het Poldercomplex broedde in dezelfde periode 6 à 7% van het Vlaamse broedpopulatie. De Oostkustpolders vormen samen met het Antwerpse en Gentse havengebied, het Meetjesland en enkele uitgestrekte landbouwgebieden in het noorden van Antwerpen en Gent de gebieden met de hoogste dichtheden van Scholekster in Vlaanderen (Vermeersch *et al.*, 2004, *in prep.*).

Gezien het belang van het Poldercomplex voor deze soort (regelmatig voorkomen in erg belangrijke aantallen), moet aan de vereisten en instandhouding van deze soort de hoogste prioriteit worden gegeven.

In stand te houden populatie

Aangemelde populatie: niet aangemeld
Huidige populatie: 100 - 125 bp. (broedvogelatlas)

De in stand te houden populatie voor het volledige Poldercomplex wordt vastgesteld op 113 (100-125) broedparen.

In stand te houden oppervlakte

dichtheid/100 ha	Habitat	Gebied	Land	Referentie
11,8-13	goede weidevogelgebieden		Nederland	Hagemeijer <i>et al.</i> , 1996
6,2-8	weidevogelgebied		Nederland	Oosterveld, 2002
5-6,25	zilt grasland	Putten	België	WNLW, 1998; MER DGK, 2001
2,6-3,8	polder	Uitkerkse Polder (2000-2003)	België	Dit onderzoek
2,1-2,8	polder	Uitkerkse Polder (1995-1999)	België	Dit onderzoek
1,0-1,3	polder	Poldercomplex	België	Dit onderzoek

Voor de instandhouding van de Scholekster in het Poldercomplex is het behoud van permanent grasland en akkers noodzakelijk.

Als richtwaarde voor het broedbiotoop wordt 2,6-3,8 bp/100 ha grasland aangehouden, wat betekent dat betekent een oppervlakte van 3000 tot 4300 ha permanent grasland en akkers is vereist.

Andere soorten

Een aantal in Vlaanderen erg zeldzame soorten komen in het Poldercomplex tot broeden en halen hier ook de 5%-norm. Het gaat om Baardmannetje, Snor, Buidelmees, Cetti's Zanger, Watersnip, Paapje, Graszanger, Pijlstaart en Smient. De meeste van deze soorten broeden slechts sporadisch in het Poldercomplex, voor deze soorten worden geen instandhoudingsdoelstellingen opgesteld.

Snor, Baardmannetje en Buidelmees zijn alle drie soorten van rietland, gezien dit biotoop in stand wordt gehouden voor onder meer Bruine Kiekendief en Blauwborst, wordt de toekomst voor deze soort in het Poldercomplex niet gehypothekeerd.

De Cetti's Zanger is een soort die hoofdzakelijk in struwelen broedt, de aantallen fluctueren vaak naargelang de strengheid van de winter. Hoewel struweel niet in de kwalitatieve instandhoudingsdoelstellingen is opgenomen, is dit biotooptype vrij algemeen in het Poldercomplex aanwezig en zijn er ogenschijnlijk geen bedreigingen voor dit habitat, de Cetti's Zanger zal dus ook in de toekomst in het Poldercomplex kunnen blijven voorkomen.

Watersnip, Paapje, Graszanger, Pijlstaart en Smient zijn alle soorten die in mindere of meerdere mate gebonden zijn aan natte graslanden. Mogelijk zullen de maatregelen die worden genomen voor het behoud van Grutto, Slobeend, Zomertaling, Tureluur en andere kritische weidevogels volstaan om deze soorten in het Poldercomplex te behouden. Voor Paapje (optimaal biotoop zijn extensief beheerde hooilanden) en Watersnip (hoge waterstand noodzakelijk) zullen evenwel mogelijk extra maatregelen nodig zijn.

III.2.c Conclusie

In Tabel 7 worden de kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor de in het Poldercomplex voorkomende broedvogels weergegeven. Niettegenstaande voor de meeste soorten noodgedwongen een vrij ruime range van de in stand te houden oppervlakte van een bepaald habitat moet worden gehanteerd, is het duidelijk dat het behoud van de aanwezige historisch permanente en zilte graslanden absolute prioriteit moet krijgen vanwege het belang voor talrijke broedende aandachtsoorten. Daarenboven dient ook de aanwezige oppervlakte rietland te worden behouden en dient aandacht besteed te worden aan de kwaliteit van de aanwezige oppervlaktewaters en hun oevers.

Tabel 7: Kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor broedende soorten

	Soort	Prioriteit	In stand te houden populatie (bp)	Totaal
Bijlage I	Bruine Kiekendief	3456	13 (11-14)	65 ha rietland*/1300-5200 ha polder alle zilte graslanden
	Kluut	3456	83 (68-98)	
	Grauwe Kiekendief	1152	1	
	Kwartelkoning	1152	1	
	Roerdomp	1152	1	
	Kemphaan	1152	0-1	
	Woudaapje	1152	0-1	100-280 ha rietland/2500 ha polder
	Steltkluut	864	1-9	
	Velduil	864	0-1	
	Blauwborst	1152	85 (65-105)	
	Visdief	1152	1-2	
	IJsvogel	1152	1-4	
> 5%-norm	Tureluur	1152	106 (92-135)	660-3600 ha Hpr/zilt grasland
	Rietzanger	1152	120 (100-140)	40-67 ha rietland/1000 ha polder
	Zomertaling	864	13-14	2000-2800 ha Hpr/zilt grasland
	Bergeend	288	160 (135-231)	760-3000 ha Hpr/zilt grasland
	Grutto	288	271 (201-341)	2800-3100 ha Hpr
	Slobeend	192	54 (49-58)	1500-2350 ha Hpr/zilt grasland
	Kuifeend	192	67 (45-89)	2500-3000 ha Hpr en open water
	Scholekster	144	113 (100-125)	3000-4300 ha polder
	Snor	288	0-4	
	Paapje	288	0-2	
	Baardmannetje	216	0-1	
	Pijlstaart	144	0-1	
	Buidelmees	108	0-1	
	Graszanger	108	0-1	
	Cetti's Zanger	108	0-6	
	Tapuit	96	0-1	
	Smient	36	0-1	

III.2.d In stand te houden populatie en oppervlakte niet-broedvogels

Inleiding

Een groot aantal soorten van de Bijlage I van de Vogelrichtlijn komt al dan niet regelmatig in het Poldercomplex voor, in totaal gaat het om 47 soorten. Drie soorten overschrijden bovendien de internationale 1%-norm. Als gevolg van de uitgestrektheid van het gebied, is het voor veel van deze soorten moeilijk een accurate aantalsschatting te maken, in wat volgt worden de aantallen vanaf 1996 opgegeven, in het kader van deze studie was het als gevolg van het fragmentarische karakter van de gegevens niet mogelijk om verder in de tijd terug te gaan. Op basis van de huidige gegevens is het niet mogelijk om een noodzakelijke oppervlakte habitat voor de instandhouding van deze soorten te bepalen, hiervoor is verder onderzoek noodzakelijk. Hier zullen enkel de soorten die regelmatig en in relevante aantallen voorkomen worden besproken, voor de andere soorten is verder onderzoek naar voorkomen, verspreiding en habitatkeuze nodig.

Behalve voor soorten van de Bijlage I zijn de Oostkustpolders in hun geheel van internationaal belang als overwinteringsgebied voor ganzen en watervogels, vandaar dat ze ook werden voorgesteld als Ramsargebied (Devos *et al.*, 2001).

Niet-broedende soorten Bijlage I Vogelrichtlijn

Roerdomp *Botaurus stellaris*

De Roerdomp overwintert jaarlijks in het Poldercomplex met ongeveer 3 tot 10 exemplaren, de hoogste aantallen worden in harde winters vastgesteld. Van Vessem & Kuijken (1986) geven bij de aanduiding van het vogelrichtlijngebied een winterpopulatie van 15 exemplaren op. Dit aantal werd in de studieperiode zelden bereikt, deels is dit te wijten aan het feit dat de aanduiding gebeurde na een aantal harde winters, waardoor de aantallen toen hoger lagen.

De Roerdomp foerageert hoofdzakelijk in uitgestrekte rietvelden, soms ook in rietkragen langs sloten in graslandcomplexen. De kwalitatieve en kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor Bruine Kiekendief, Blauwborst en Rietzanger zijn van die aard dat de soort ook in de toekomst in het Poldercomplex zal kunnen blijven voorkomen.

Kleine Zilverreiger *Egretta garzetta*

1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1-5	9	29	27	55	69	65

Sinds het einde van de jaren '90 werd een sterke toename van het aantal Kleine Zilverreigers in het Poldercomplex vastgesteld. De vestiging van een kleine kolonie in het Zwin is daar ongetwijfeld niet vreemd aan. Als gevolg van de uitgestrektheid van het gebied en het feit dat de zilverreigers vaak in sloten foerageren en dus vaak aan het zicht zijn onttrokken, is het enkel via slaapplaattellingen mogelijk een accuraat beeld te verkrijgen van de in het studiegebied aanwezige aantallen. Een grote slaapplaats van Kleine Zilverreigers bevindt zich sinds een achttal jaar in de bomen langs het Boudewijnkanaal ter hoogte van Lissewege-Dudzele. Hier werden tot 1998 slechts enkele exemplaren geteld, vanaf 1999 en opnieuw vanaf 2001 werd een sterke stijging vastgesteld, eerst tot een 30-tal vogels en daarna tot het huidige niveau van 60 tot 70 exemplaren (in bovenstaande tabel zijn de maxima per jaar weergegeven). Een deel van de vogels die in het oostelijk deel van het studiegebied foerageren gaan mogelijk slapen op de slaapplaats in het Zwin, zodat het werkelijke aantal voor het Poldercomplex vermoedelijk tussen de 75 en de 90 exemplaren ligt.

Overdag foerageren de Kleine Zilverreigers hoofdzakelijk in de zilte graslanden (b.v. Dudzeelse Polder) en in de sloten binnen de weilandcomplexen. Het is voor deze soort van groot belang dat de reliëfrijke, al dan niet zilte graslanden met ondiepe plassen en talrijke sloten behouden blijven. De kwalitatieve en kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor soorten als Kluut, Tureluur en andere aan dit type graslanden gebonden weidevogels, zijn van die aard dat de soort ook in de toekomst in het Poldercomplex zal kunnen blijven voorkomen.

Kleine Zwaan *Cygnus columbianus bewickii*

1996-'97	1997-'98	1998-'99	1999-'00	2000-'01	2001-'02	2002-'03
103	60	?	?	81	117	200-250

Jaarlijks overwintert een wisselend aantal Kleine Zwanen in het Poldercomplex. Geprefereerde gebieden zijn onder meer de polders rond Oostkerke en de Uitkerkse Polder. De aantallen variëren van jaar tot jaar van enkele tientallen tot meer dan 200 exemplaren. Van Vessem & Kuijken (1986) vermelden bij de aanduiding een winterpopulatie van 100 Kleine Zwanen. De huidige situatie lijkt niet sterk veranderd te zijn.

De Kleine Zwanen foerageren zowel op akkers als op permanent grasland, de kwalitatieve en kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor soorten als Bruine Kiekendief en Grutto zijn dus van die aard dat deze soort ook in de toekomst in het Poldercomplex zal kunnen blijven voorkomen.

Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Poldercomplex	9	8-10	7-8	(6-7)	5	1-2	7-8	12
Oostkustregio	12	21-23	11	8	7	3-4	11	15

Jaarlijks overwinteren er in het Poldercomplex enkele tot een tiental Blauwe Kiekendieven, voor de volledige Oostkustregio gaat het in de meeste jaren om een tiental tot meer dan 20 exemplaren. Deze soort heeft enerzijds nood aan een uitgestrekt jachtgebied, bestaande uit gras- en eventueel akkerland en anderzijds aan een slaapplek. Meestal bevindt deze zich in een rietveld, ook in verruigde graslanden met hogere begroeiing wordt soms overnacht. Gezien de habitatvereisten van deze soort vergelijkbaar zijn met deze van de Bruine Kiekendief, zal de Blauwe Kiekendief in het Poldercomplex kunnen blijven overwinteren.

Smelleken *Falco columbarius*

Het Smelleken overwintert jaarlijks in het Poldercomplex. Het is een relatief moeilijk te tellen soort, jaarlijks overwinteren in het studiegebied enkele tot meer dan 10 exemplaren. Van Vessem & Kuijken (1986) geven een winterpopulatie op van 10 exemplaren, een aantal dat waarschijnlijk ook nu nog regelmatig wordt gehaald.

Smellekens jagen in het Poldercomplex zowel boven graslanden, akkers als rietvelden op kleine zangvogels, de kwalitatieve en kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor bijvoorbeeld Bruine Kiekendief zijn van die aard dat de soort ook in de toekomst in het Poldercomplex zal kunnen blijven voorkomen.

Goudplevier *Pluvialis apricaria*

De Goudplevier overwintert jaarlijks in het Poldercomplex in wisselende aantallen, gaande van enkele tientallen tot enkele honderden. Sporadisch worden groepen van duizend of meer vogels geteld. De aantallen die bij de aanduiding werden opgegeven (35.000 ex.) werden in de studieperiode zelfs niet bij benadering vastgesteld. Bij de aanduiding van het vogelrichtlijngebied overschreed de Goudplevier ruimschoots de toenmalige 1%-norm (Van Vessem & Kuijken, 1986), het behalen van het huidige criterium (18.000 ex.) lijkt momenteel niet meer realistisch (Spanoghe *et al.*, 2003).

Goudplevieren rusten en foerageren in het Poldercomplex hoofdzakelijk op permanente graslanden en akkers. Daar de kwalitatieve instandhoudingsdoelstellingen en de oppervlakte-doelstellingen het in stand houden van deze biotopen voorzien, zal deze soort ook in de toekomst in het Poldercomplex kunnen blijven voorkomen.

Kemphaan *Philomachus pugnax*

De Kemphaan overwintert jaarlijks in het Poldercomplex in wisselende aantallen, meestal met enkele tientallen tot enkele honderden exemplaren. Voor deze soort is geen 1%-norm vastgesteld.

Kemphanen foerageren en rusten in het Poldercomplex hoofdzakelijk op de natte permanente graslanden en in de buurt van ondiepe plassen. De kwalitatieve en kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor soorten met een gelijkaardige habitatkeuze zijn van die aard dat de soort ook in de toekomst in het Poldercomplex zal kunnen blijven voorkomen.

Andere soorten

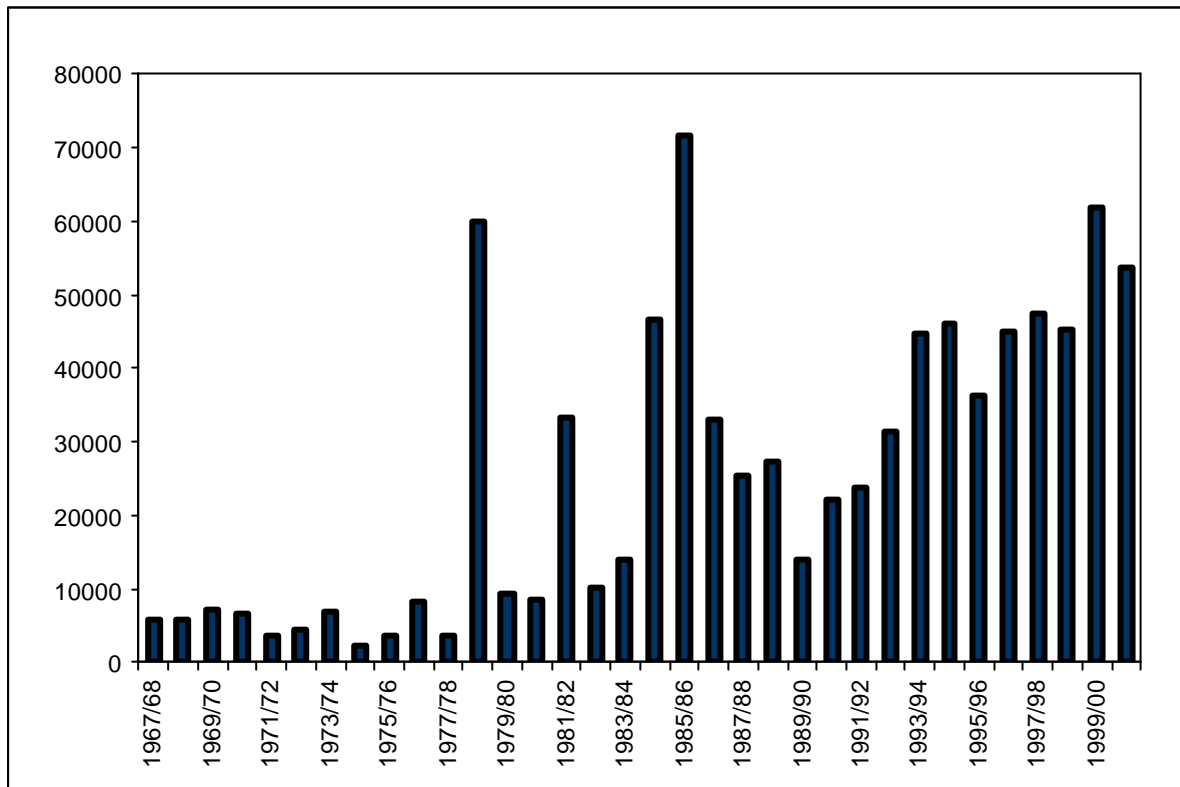
Andere soorten die regelmatig en in relevante aantallen in het studiegebied doortrekken of overwinteren zijn Bosruiter, Bruine Kiekendief, Kluut, Lepelaar, Slechtvalk, Velduil, Ijsvogel en Blauwborst. Behalve voor de Velduil, waarvan in de studieperiode jaarlijks slechts enkele exemplaren in het Poldercomplex overwinterden in tegenstelling tot enkele tientallen medio jaren '80, zijn er geen redenen om aan te nemen dat de aantallen van deze soorten beduidend lager liggen dan bij de aanduiding, de meeste soorten overwinteren waarschijnlijk zelfs in hogere aantallen in het studiegebied dan in de jaren '80. De kwalitatieve en kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen zijn van die aard dat deze soorten ook in de toekomst in het Poldercomplex zullen kunnen blijven voorkomen.

Soorten van Bijlage I die onregelmatig of in lage aantallen in het Poldercomplex voorkomen zijn: Duinpieper, Dwergstern, Grauwe Franjepoot, Grauwe Kiekendief, Grauwe Klauwier, Grote Stern, Grote Zilverreiger, Kwak, Kwartelkoning, Morinelplevier, Nonnetje, Ooievaar, Ortolaan, Porseleinhoen, Purperreiger, Roodhalsgans, Roodkeelduiker, Rosse Grutto, Steltkluut, Visdief, Waterrietzanger, Wespendif, Woudaapje, Zeearend, Zwarte Ooievaar, Zwarte Stern, Zwarte Wouw en Zwartkopmeeuw. De kwalitatieve en kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen zijn van die aard dat deze soorten ook in de toekomst in het Poldercomplex zullen kunnen blijven voorkomen.

Niet-broedende soorten > 1%-norm

Overwinterende ganzen

De Oostkustpolders zijn in hun totaliteit van groot internationaal belang voor overwinterende ganzen. Zowel van de Kleine Rietgans als van de Kolgans wordt elke winter minstens 1% van de volledige geografische populatie in het gebied aangetroffen. Figuur 4 geeft de evolutie van het totaal aantal ganzen tussen 1967 en 2000 weer.

Figuur 4: Evolutie van het totaal aantal ganzen (maximale aantallen per winter) in de Oostkustpolders in de periode 1967-'68 tot 2000-'01.

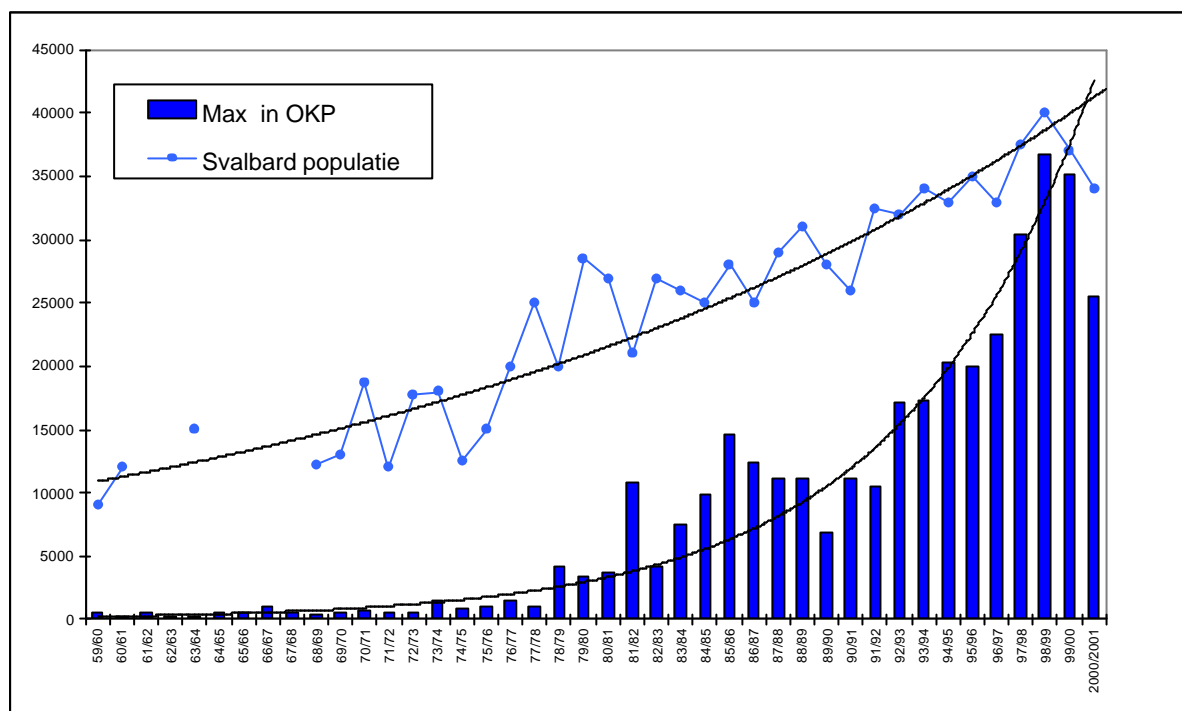
Hieruit blijkt dat het aantal overwinterende ganzen in de Oostkustregio in de loop van de voorbije decennia sterk is toegenomen van enkele duizenden naar meerdere tienduizenden exemplaren. De relatieve rust van het gebied als gevolg van het ontbreken van ganzenjacht en de vrij slechte toegankelijkheid van de verschillende graslandcomplexen, samen met de aanwezigheid van een grote oppervlakte permanent grasland, dragen in grote mate bij tot deze toename.

Voor een gedetailleerde bespreking van de verspreiding, het aantalsverloop en de voedsel生态学 van de in de Oostkustpolders overwinterende ganzen wordt verwezen naar Kuijken *et al.* (2001).

Kleine Rietgans *Anser brachyrhynchus*

Aantalsevolutie Poldercomplex

In Figuur 5 wordt het aantalsverloop van de Kleine Rietgans in de Oostkustpolders en van de op Spitsbergen (Svalbard) broedende populatie van deze soort tussen 1959-'60 en 2000-'01 weergegeven. In deze periode kende het aantal overwinterende Kleine Rietgans in de Oostkustregio een exponentiële toename van enkele honderden naar 30.000 à 40.000 ex. Behalve een sterke aantalstoename werd ook vastgesteld dat het aandeel van de Spitsbergen-populatie dat in de Oostkustpolders overwintert sterk is toegenomen, momenteel brengt 90 tot 95% van deze populatie, die momenteel op 35.000 tot 40.000 vogels wordt geschat, hier de winter door. Voor geen enkele andere vogelsoort kent Vlaanderen een dergelijke grote internationale verantwoordelijkheid.

Figuur 5: Evolutie van de wintermaxima van de Kleine Rietgans in de Oostkustpolders in relatie tot de populatieontwikkeling van de volledige Spitsbergen-populatie in de periode 1959-'60 tot 2000-'01.

Het belang van de Oostkustpolders als overwinteringsgebied voor de Kleine Rietgans wordt nogmaals duidelijk geïllustreerd door de kaart in Bijlage 6. Deze kaart geeft weer in hoeveel winters tussen 1996-'97 en 2000-'01 de 1%-norm (340 ex.) in een bepaald telgebied werd overschreden. Hoewel de meeste gebieden waar de 1%-norm in meer dan 3 winters werd overschreden binnen het vogelrichtlijngebied liggen, is het duidelijk dat de Oostkustpolders in hun totaliteit erg belangrijk zijn voor deze soort. Hierbij overwintert een steeds groter wordend percentage Kleine Rietganzen buiten het vogelrichtlijngebied.

In Tabel 8 wordt verder ingegaan op het relatieve belang van het vogelrichtlijngebied binnen de Oostkustpolders en op de verspreiding van de soort binnen het Poldercomplex. Ook hier blijkt duidelijk dat het volledige Poldercomplex een erg belangrijke plaats inneemt binnen de Oostkustregio, de maximale aantallen binnen het vogelrichtlijngebied maken in de meeste winters 80 tot 95% van het totale maximum uit. Ook hier moet echter nogmaals het belang van de totale Oostkustpolders worden benadrukt, daar de verspreiding van de ganzen in de loop van de winter geen statisch gegeven is, maar ze een eerder cyclisch patroon vertoont, waarbij alle complexen voor kortere of langere tijd belangrijk zijn als voedsel- en rustgebied. Bovendien is ook een zekere buffercapaciteit voor de opvang van grote aantallen ganzen tijdens harde winter van groot belang.

Tabel 8: Maximaal aantal Kleine Rietganzen in het vogelrichtlijngebied, de volledige Oostkustpolders en verschillende deelgebieden van het vogelrichtlijngebied in de periode 1991-'92 tot 2000-'01

Kleine Rietgans	Totaal Poldercomplex	Totaal Oostkustpolders	Klemskerke-Vlissegem	Uitkerke	Houthave-Meetkerke	Damme	Oostkerke-Hoeke
1991-'92	9395	10670	5835	2730	2835	3750	60
1992-'93	13310	17075	9080	7810	3410	3987	5
1993-'94	16200	16951	3920	7350	5060	1180	55
1994-'95	12098	20243	4030	5815	2986	1942	450
1995-'96	16303	19953	9605	6355	6080	1600	710
1996-'97	21430	22545	5025	7910	5980	2680	105
1997-'98	26059	30499	9016	8400	8220	6545	1560
1998-'99	33350	36803	10425	12802	11820	4271	460
1999-'00	26482	34667	11850	7638	10565	4998	373
2000-'01	20812	25504	6425	11159	6219	2830	601

Habitatpreferentie

Veruit het belangrijkste habitattype voor de Kleine Rietgans in de Oostkustpolders is permanent grasland, met een duidelijke voorkeur voor de meer reliëfrijke percelen (Kuijken *et al.*, 2001). In Tabel 9 wordt voor 4 opeenvolgende periodes van 10 jaar het percentage van de tijdens de totaaltellingen waargenomen groepen ganzen dat op permanent grasland foerageerde of rustte weergegeven.

Tabel 9: Percentage van de groepen Kleine Rietganzen in de Oostkustpolders op permanent grasland in vier opeenvolgende periodes.

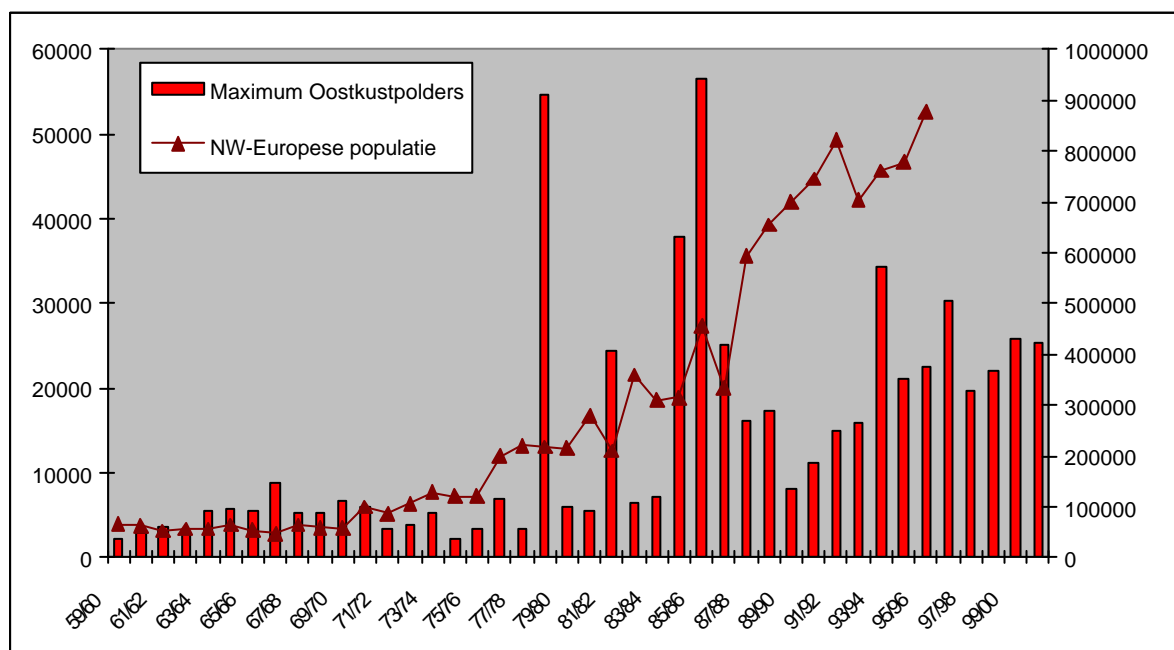
Periode	Kleine Rietgans
1967-1971	99,95%
1971-1981	99,02%
1981-1991	97,82%
1991-2001	89,85%

Heel duidelijk blijkt het belang van permanente graslanden voor deze soort. In de loop van de voorbije 40 jaar deed zich een verschuiving van 10% naar andere habitattypes (hoofdzakelijk pas ingezaaide akkers met wintergraan of grasakkers) voor terwijl de totale oppervlakte grasland veel sterker afnam en de overwinterende populatie sterk toenam (Zwaenepoel 2001a; 2001b; 2002a; 2002b; Zwaenepoel & Jonckheere, 2002; Natuurrapport, 2003). Hieruit blijkt het beperkte aanpassingsvermogen of de geringe wil tot aanpassen aan de nieuw aangeboden habitattypes en moet geconcludeerd worden dat het behoud van de permanente graslanden in de volledige Oostkustpolder absolute prioriteit moet krijgen.

Kolgans *Anser albifrons*

Aantalsevolutie Poldercomplex

In Figuur 6 wordt het aantalsverloop van de Kolgans in de Oostkustpolders en van de Noord-West-Europese populatie van deze soort tussen 1959-'60 en 2000-'01 weergegeven. Het jaarlijks maximum van de Kolgans ligt tussen de 20.000 en 30.000 ex., hoewel dit in strenge winters kan oplopen tot meer dan 50.000 (b.v. 54.925 ex. in 1985-'86). Dit betekent dat jaarlijks gemiddeld ongeveer 4% van de Noord-West-Europese populatie in de Oostkustpolders voorkomt (huidige 1%-norm is 6000 ex.). Hierbij lijkt de toename van de Kolgans in de Oostkustpolders, in tegenstelling tot bij de Kleine Rietgans, minder snel te verlopen dan de toename van de NW-Europese broedpopulatie. Ook voor de Kolgans draagt Vlaanderen dus een duidelijke internationale verantwoordelijkheid.

Figuur 6: Evolutie van de wintermaxima van de Kolgans in de Oostkustpolders in relatie tot de volledige Noord-West-Europese populatieontwikkeling in de periode 1959-'60 tot 2000-'01.

In Tabel 10 wordt ingegaan op het relatieve belang van het vogelrichtlijngebied binnen de Oostkustpolders en op de verspreiding van de soort binnen de Poldercomplex. Ook hier blijkt duidelijk dat het volledige Poldercomplex een erg belangrijke plaats inneemt binnen de Oostkustregio, de maximale aantallen binnen het vogelrichtlijngebied maken in de meeste winters 70 tot 90% van het totale maximum uit. Wel moet het belang van de volledige Oostkustpolders worden benadrukt, daar de verspreiding van de ganzen in de loop van de winter geen statisch gegeven is, maar ze een eerder cyclisch patroon vertoont, waarbij alle complexen voor kortere of langere tijd belangrijk zijn als voedsel- en rustgebied. Bovendien is ook een zekere buffercapaciteit voor de opvang van grote aantallen ganzen tijdens harde winter van groot belang.

Tabel 10: Maximaal aantal Kolganzen in het vogelrichtlijngebied, de volledige Oostkustpolders en de verschillende deelgebieden van het vogelrichtlijngebied in de periode 1991-'92 tot 2000-'01

Kolgans	Totaal Polder-complex	Totaal Oost-kustpolders	Klemskerke-Vlissegem	Uitkerke	Houthave-Meetkerke	Damme	Oostkerke-Hoeke
1991-'92	12115	14899	4710	4679	1710	6023	6780
1992-'93	11900	15785	4450	4920	520	7666	6380
1993-'94	31550	35232	11080	10895	1530	11595	6510
1994-'95	15750	21145	3230	4310	1330	7385	4330
1995-'96	15761	22440	2554	7450	2620	11228	3730
1996-'97	21234	30269	6495	7595	2845	6090	4490
1997-'98	18590	19797	3860	5120	870	8420	2570
1998-'99	19409	22069	7270	5339	300	6800	3580
1999-'00	24108	25853	5490	5480	960	12313	1480
2000-'01	22886	25348	5905	12071	382	6502	5040

Habitatpreferentie

Veruit het belangrijkste habitattype voor de Kolgans in de Oostkustpolders is permanent grasland, met een duidelijke voorkeur voor de meer reliëfrijke percelen. In Tabel 11 wordt voor 4 opeenvolgende periodes van 10 jaar het percentage van de tijdens de teltellingen waargenomen groepen ganzen dat op permanent grasland foerageerde of rustte weergegeven.

Tabel 11: Percentage van de groepen Kolganzen in de Oostkustpolders op permanent grasland in vier opeenvolgende periodes.

Periode	Kolgans
1967-1971	99,56%
1971-1981	98,09%
1981-1991	94,14%
1991-2001	92,99%

Heel duidelijk blijkt het belang van permanente graslanden voor deze soort. In de loop van de voorbije 40 jaar deed zich een verschuiving van 7% naar andere habitattypes (hoofdzakelijk pas ingezaaide akkers met wintergraan, grasakkers of akkers met maïsstoppels en oogstresten) voor (Kuijken *et al.*, 2001), terwijl de totale oppervlakte grasland veel sterker afnam en de overwinterende populatie sterk toenam (Zwaenepoel 2001a; 2001b; 2002a; 2002b; Zwaenepoel & Jonckheere, 2002; Natuurrapport, 2003). Hieruit blijkt het beperkte aanpassingsvermogen of de geringe wil tot aanpassen aan de nieuw aangeboden habitattypes en moet geconcludeerd worden dat het behoud van de permanente graslanden in de volledige Oostkustpolder absolute prioriteit moet krijgen.

Toendrarietgans *Anser fabalis rossicus*

Bij de aanduiding van het vogelrichtlijngebied werd een winterpopulatie van 3000 Toendrarietganzen opgegeven (Van Vessem & Kuijken, 1986). In de studieperiode overwinterenden zelden meer dan enkele tientallen Toendrarietganzen in het studiegebied, de huidige 1%-norm (3000 ex.) zal in de toekomst waarschijnlijk niet meer overschreden worden in het Poldercomplex. Deze aantalsevolutie is te verklaren door een verschuiving van de overwinteringsgebieden naar het Krekengebied in Noord-Oost-Vlaanderen (vogelrichtlijngebied "3.4 Krekengebied").

De Toendrarietganzen bevinden zich in het Poldercomplex meestal in de nabijheid van of in groepen Kleine Rietganzen en/of Kolganzen. De instandhoudingsdoelstellingen voor deze twee soorten zullen dus ook voor de Toendrarietgans gunstig zijn.

Brandgans *Branta leucopsis*

Bij de aanduiding van het vogelrichtlijngebied werd een winterpopulatie van 500 Brandganzen opgegeven (Van Vessem & Kuijken, 1986). In gewone winters overwinteren zelden meer dan enkele tientallen Brandganzen in het studiegebied, enkel tijdens strenge winters loopt dit aantal soms op tot enkele honderden tot meer dan 1000 exemplaren. Het huidige criterium (1800 ex.) zal vermoedelijk slechts zelden gehaald worden in het Poldercomplex.

De Brandganzen bevinden zich in het Poldercomplex meestal in de nabijheid van of in groepen Kol en/of Kleine Rietganzen. De instandhoudingsdoelstellingen voor deze twee soorten zullen dus ook voor de Toendrarietgans gunstig zijn.

Andere soorten

Smient *Mareca penelope*

1995-'96	1996-'97	1997-'98	1998-'99	1999-'00	2000-'01	2001-'02	1%-norm
28117	49555	15688	19822	19524	22962	22423	12500

De Oostkustpolders zijn in hun totaliteit van internationaal belang voor de Smient. In bovenstaande tabel zijn de maximale winteraantallen voor deze soort voor de hele regio weergegeven. In strenge winters (b.v. 1996-'97) kunnen heel hoge aantallen Smienten in het Poldercomplex worden aangetroffen. De natte permanente graslandcomplexen in het Poldercomplex en in de rest van de Oostkustpolders hebben hoofdzakelijk een functie als nachtelijk foerageergebied, in een aantal gebieden (b.v. Uitkerkse Polder) worden ook overdag vaak meerdere duizenden Smienten geteld. De belangrijkste dagrustverblijven (kunstmatige plassen en de havendokken in de Achterhaven van Zeebrugge) zijn buiten het vogelrichtlijngebied gelegen. In totaal overwintert >1 tot 4% van de volledige Noord-West-Europese populatie in de Oostkustpolders, het foerageergebied van de het grootste deel hiervan ligt waarschijnlijk in het Poldercomplex.

Smienten foerageren hoofdzakelijk op de natte permanente graslandcomplexen. Net als voor de ganzen is het behoud van dit habitatype dus van groot belang voor deze soort.

Wintertaling *Anas crecca*

De Wintertaling overwintert jaarlijks met maximaal enkele honderden tot meer dan 2000 ex. in het Poldercomplex. Een deel van het Poldercomplex doet bovendien dienst als nachtelijk foerageergebied voor de vogels die overdag op de dokken in de achterhaven van Zeebrugge verblijven. De aantallen die bij de aanduiding van het vogelrichtlijngebied werden opgegeven (15.000 ex.) werden in de studieperiode niet meer vastgesteld. Ook de huidige 1%-norm (4000 ex.) lijkt moeilijk haalbaar (Spanoghe *et al.*, 2003).

Wintertalingen foerageren hoofdzakelijk in de ondiepe plassen en op de natte permanente graslanden binnen het Poldercomplex, het behoud van dit habitatype is dus ook voor deze soort van groot belang.

Slobeend *Anas clypeata*

De Slobeend overwintert jaarlijks met maximaal ongeveer 300 ex. in het Poldercomplex. Een deel van het Poldercomplex doet bovendien dienst als nachtelijk foerageergebied voor de vogels die overdag op de dokken in de achterhaven van Zeebrugge verblijven. De aantallen die bij de aanduiding van het vogelrichtlijngebied werden opgegeven (3000 ex.) werden in de studieperiode niet meer vastgesteld. Het huidige criterium (400 ex.) werd tijdens totaaltellingen in de studieperiode niet gehaald, wanneer de vogels die 's nachts in het Poldercomplex komen foerageren worden meegeteld wordt de norm hoogstwaarschijnlijk wel gehaald.

Ook Slobeenden foerageren hoofdzakelijk in de ondiepe plassen en op de natte permanente graslanden binnen het Poldercomplex, het behoud van dit habitatype is dus ook voor deze soort van groot belang.

Goudplevier *Pluvialis apricaria*

Zie bespreking p. 40.

Wulp *Numenius arquata*

De Wulp overwintert jaarlijks in het Poldercomplex in wisselende aantallen, meestal met enkele tientallen tot enkele honderden exemplaren. Bij de aanduiding van het vogelrichtlijngebied behaalde de soort de 1%-norm (Van Vessem & Kuijken, 1986), in de studieperiode werd in geen enkel jaar de huidige norm (3500 ex.) overschreden (Spanoghe *et al.*, 2003).

Wulpen zijn sterk gebonden aan historisch permanente graslanden met microreliëf, ook voor deze soort is het behoud van dit habitatype dus van groot belang.

III.2.e Conclusie

Voor de meeste niet-broedvogels is het niet evident om op basis van de huidige gegevens oppervlakte-doelstellingen te bepalen. Duidelijk is wel dat, gezien het internationale belang van het Poldercomplex als overwinteringsgebied voor Kleine Rietgans, Kogans en Smient, alles in het werk moet worden gesteld om de overwinterende populatie van deze soorten en de hiervoor noodzakelijke oppervlakte habitat in stand te houden.

Gezien het primordiale belang van historisch permanente graslanden in het algemeen en deze met microreliëf in het bijzonder, voor deze internationaal belangrijke soorten, waarbij nagenoeg exclusief op dit habitatype gevoerd wordt, is de bescherming van deze graslanden gerechtvaardigd.

Momenteel lijkt het erop dat de noodzakelijke buffercapaciteit voor de opvang van ganzen tijdens strenge winters gering is of mogelijk afwezig is. Aanwijzingen hiervoor zijn de westwaartse verschuiving naar gebieden buiten het vogelrichtlijngebied (westelijke Oostkustregio en IJzervallei) en het foerageren op akkers. Gezien de zorgplicht en het voorkomingsprincipe mag een verslechterde kwaliteit van het vogelrichtlijngebied niet ten gronde liggen aan deze verplaatsingen. Er zijn echter aanwijzingen dat ze het gevolg zijn van twee stuwende factoren. Enerzijds zijn er de toegenomen ganzenaantallen en anderzijds is er een sterke afname van het areaal aan permanent grasland. Dit laatste impliceert dat indien de afname van de oppervlakte historisch permanent grasland een significant negatief effect heeft op de ganzenpopulaties, er moet gedacht worden aan het herstel van minstens een deel van de verdwenen oppervlakte van dit habitatype. Het huidige beschikbare cijfermateriaal (gebaseerd op een ruwe analyse van de eerste en de tweede BWK-versie en de gegevens in Zwaenepoel (2001a; 2001b; 2002a; 2002b) en Zwaenepoel & Jonckheere (2002)) duidt op een achteruitgang van gemiddeld 20-25% tot plaatselijk meer dan 50% van de oppervlakte aan historisch permanent grasland. Dit komt overeen met een oppervlakte van ongeveer 1000 tot 2000 ha verdwenen historisch permanent grasland in het Poldercomplex. Deze cijfers moeten met de nodige voorzichtigheid worden benaderd en niet als een absoluut cijfer maar als een richtwaarde worden gezien.

Verder onderzoek en monitoring zullen moeten uitwijzen wat de effectief verdwenen oppervlakte permanent grasland en de eventueel te herstellen oppervlakte in het vogelrichtlijngebied is.

Daar veel van de Bijlage I-soorten (b.v. Kleine Zilverreiger, Kleine Zwaan, Kemphaan, Goudplevier,...) eveneens gebonden zijn aan historisch permanente en zilte graslanden, zullen de instandhoudingsdoelstellingen voor de overwinterende ganzen en Smienten, ook voor deze soorten voldoende zijn.

III.4 Achterhaven Zeebrugge

III.4.a Inleiding

Als gevolg van het schrappen van een gedeelte van het vogelrichtlijngebied "3.2 Poldercomplex" (zie II.1 en Figuur 1) moeten de populaties van de broedvogels en overwintelaars/trekvogels die in stand moeten gehouden worden, geherlokaliseerd worden. Hiertoe dient in eerste instantie de grootte van de te herlokaliseren populatie worden bepaald, hieraan wordt op basis van gebiedseigen dichtheden en literatuurgegevens een oppervlakte van elk habitatype die noodzakelijk wordt geacht om deze herlokalisatie succesvol te laten verlopen gekoppeld.

De soorten die in stand moeten worden gehouden zijn alle soorten van de Bijlage I van de Vogelrichtlijn, evenals de soorten die in het Poldercomplex de Vlaamse 5%-norm overschrijden. Het criterium > 5%-norm slaat dan ook op de totale populatie van het Poldercomplex, niet op die van het geschrapte gedeelte van het vogelrichtlijngebied alleen.

In het geschrapte gedeelte van het vogelrichtlijngebied kwamen tussen 1991 en 2003 36 van de geselecteerde aandachtsoorten tot broeden (zie Bijlage 7). Tien ervan komen voor op de Bijlage I van de Vogelrichtlijn, bovendien heeft een elfde soort van Bijlage I, de IJsvogel, vaak een gedeelte van zijn territorium in dit deel van het studiegebied. In totaal komen 29 soorten voor op de Rode Lijst van de Vlaamse broedvogels. Voor een aantal soorten, met name Blauwe Kiekendief, Bontbekplevier, Geoorde Fuut, Kleine Mantelmeeuw, Lepelaar, Strandplevier, Zilvermeeuw en Zwartkopmeeuw, was het geschrapte gedeelte van het vogelrichtlijngebied de enige plaats in het Poldercomplex waar broedgevallen werden vastgesteld.

Een samenvattende tabel met de aantalsgegevens per jaar, het voorkomen op de Bijlage I en/of de Rode lijst van de Vlaamse broedvogels en de grootte van de Vlaamse populatie van de hieronder besproken soorten wordt weergegeven in Bijlage 10.

III.4.b Te herlokaliseren populaties

Broedende soorten Bijlage I Vogelrichtlijn (> 5%-norm)

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

Prioriteit: 3456

Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	1 w.	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2

Te herlokaliseren populatie

Aangemelde populatie: 0 bp.

Huidige populatie: 1 - 2 bp.

De te herlokaliseren populatie voor het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied in de achterhaven van Zeebrugge wordt vastgesteld op 2 (1 - 2) broedparen.

Noodzakelijke oppervlakte

Als richtwaarde worden de cijfers opgegeven door Bibby & Lunn (1982) en Andrews & Ward (1991) gehanteerd daar deze als meest representatief kunnen worden beschouwd. Deze geven een foerageergebied van 40 tot 400 ha poldergebied en een broedgebied van 5 ha rietland op. Deze waarden komen overeen met wat door diverse auteurs voor andere gebieden wordt opgegeven (b.v. De Beelde, 1992; Dijkstra & Zijlstra, 1997; WNLW, 1998).

Voor de herlokalisatie van de 2 te behouden koppels Bruine Kiekendief naar het Poldercomplex is 10 ha rietland en minstens 100 tot 150 ha permanent grasland nodig.

Kluut *Recurvirostra avosetta***Prioriteit:** 3456*Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	15-20	25	32	40	46	?	10	18	16	?	16	9	10

Te herlokaliseren populatie

De te herlokaliseren populatie voor het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied in de achterhaven van Zeebrugge wordt vastgesteld op 13 (9 - 16) broedparen.

Noodzakelijke oppervlakte

Het is niet evident om voor de Kluut een eenduidige richtwaarde te bepalen, daar ze meer dan andere soorten de neiging heeft in concentraties te broeden. Als richtwaarde wordt een oppervlakte van 20 tot 40 ha zilt grasland als broedgebied voor deze soort voorzien, dit uitgaand van het feit dat het gedeelte van het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied dat geschikt is als broedgebied voor de Kluut 20 à 30 ha bedraagt. Bovendien komt deze waarde goed overeen met de dichtheden die in de Molenkreek werden vastgesteld, hierbij dient evenwel te worden opgemerkt dat het om een sterke extrapolatie gaat (Anselin, 1986). Een meer gedetailleerde monitoring van deze soort, waarbij de dichtheden aan de hand van de puntgegevens van de verspreiding binnen het Poldercomplex zullen kunnen worden bepaald, zullen toelaten deze oppervlakterange te verfijnen. De oppervlakte van 20 ha zilt grasland wordt in elk geval als een minimum beschouwd.

Kwartelkoning *Crex crex***Prioriteit:** 1152*Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	0	0	0	0	0	0	2	0	1	0	0	0	0

Daar de Kwartelkoning slechts onregelmatig in het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied broedt, wordt voor deze soort geen noodzakelijke oppervlakte bepaald. Wanneer de gebieden optimaal voor weidevogels zullen worden ingericht, met onder meer een hoge waterstand tijdens de zomermaanden en een aangepast maai- of begrazingsbeheer, en er een aantal percelen met een iets hogere en ruigere begroeiing gemengd met zuring aanwezig zijn, zal de Kwartelkoning in de toekomst mogelijk weer in het Poldercomplex tot broeden kunnen komen.

Kemphaan *Pugnax pugnax***Prioriteit:** 1152*Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
occ.	0	0	0	0	0	0	0	0	1 w.	0	0	0	0

Daar de Kemphaan slechts onregelmatig in het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied broedt, wordt voor deze soort geen noodzakelijke oppervlakte bepaald. Wanneer de gebieden optimaal worden ingericht voor weidevogels, zou ook de Kemphaan in de toekomst mogelijk weer in het vogelrichtlijngebied tot broeden kunnen komen. Gezien de achteruitgang van de soort in de dichtstbijgelegen broedgebieden (N-Nederland) wordt de kans op een toekomstig broedgeval echter klein geacht.

Steltkluut *Himantopus himantopus*Prioriteit: 864*Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1 m.	0	0

Daar de Steltkluut slechts onregelmatig in het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied broedt, wordt voor deze soort geen noodzakelijke oppervlakte bepaald. Daar een gedeelte van de gebieden echter zal worden ingericht als broedgebied voor Kluut en Tureluur, en de habitateisen van de Steltkluut overeenkomen met deze van die twee soorten, zal deze soort in de toekomst mogelijk in het Poldercomplex tot opnieuw tot broeden komen.

Lepelaar *Platalea leucorodia*Prioriteit: 864*Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0

Daar de Lepelaar slechts onregelmatig in het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied broedt, wordt voor deze soort geen noodzakelijke oppervlakte bepaald. Daar de soort vaak in rietvelden broedt, zal ze in de toekomst mogelijk in het vogelrichtlijngebied opnieuw tot broeden komen, de kans hiertoe is echter relatief klein.

Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*Prioriteit: 864*Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	1 m.	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0

Daar de Blauwe Kiekendief slechts onregelmatig in het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied broedt, wordt voor deze soort geen noodzakelijke oppervlakte bepaald. Mogelijk zullen de gebieden na inrichting in aanmerking komen als broedgebied voor deze soort, de kans op een toekomstig broedgeval lijkt echter relatief klein.

Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus*Prioriteit: 864*Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	0	0	0	0	0	0	2	7	5	0	6	0	0

Daar de Zwartkopmeeuw slechts onregelmatig in het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied broedt, wordt voor deze soort geen noodzakelijke oppervlakte bepaald. Omwille van de aanwezigheid van een kolonie Zwartkopmeeuwen in de voorhaven van Zeebrugge, wordt voorgesteld de instandhoudingsdoelstellingen voor de Zwartkopmeeuw in dit gebied te realiseren.

Broedende soorten Bijlage I Vogelrichtlijn (< 5%-norm)**Blauwborst** *Luscinia svecica*Prioriteit: 384*Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
?	2	3	4-5	8	4	12	?	4	17	4	1	13	12

Te herlokaliseren populatie

De te herlokaliseren populatie voor het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied in de achterhaven van Zeebrugge wordt vastgesteld op 10 (1 - 17) broedparen.

Noodzakelijke oppervlakte

Als richtwaarde voor rietland worden de dichtheden voor het Krekengebied gehanteerd (Anselin, 1986) daar deze als meest representatief kunnen worden beschouwd. Deze geven een dichtheid van 30 – 60 bp./100ha rietland. Voor de graslandcomplexen met veel rietkragen worden de waarden voor de polders van Kaaskerke-Oudekapelle aangehouden. Tijdens de broedvogelcensus in 2002 werd hier een maximale dichtheid van 2,6 bp/100 ha in voor deze soort geschikt poldergebied vastgesteld (gegevens Instituut voor Natuurbehoud).

Voor de herlokalisatie van de 10 (1 - 17) te behouden koppels Blauwborst naar het Poldercomplex is 17-33 ha rietland of 385 ha Hpr met veel rietkragen nodig. In de praktijk kan een combinatie van beide biotopen worden gemaakt, op voorwaarde dat de rietkragen voldoen aan de eisen van deze soort (minstens 2 meter breed met veel oud riet).

Visdief *Sterna hirundo*Prioriteit: 384*Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	30-50	35	5	16	14	1	9	3	24	0	0	0	3

Daar de Visdief slechts onregelmatig in het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied broedt, wordt voor deze soort geen noodzakelijke oppervlakte bepaald. Omwille van de aanwezigheid van een kolonie Visdieven in de voorhaven van Zeebrugge, wordt voorgesteld de instandhoudingsdoelstellingen voor deze soort in dit gebied te realiseren.

Broedende soorten > 5%-norm

Tureluur *Tringa totanus*

Prioriteit: 1152

Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
?	2	6	4	9	5	ca. 7	18	10	8	?	17	14	12

Te herlokaliseren populatie

De te herlokaliseren populatie voor het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied in de achterhaven van Zeebrugge wordt vastgesteld op 13 (8 - 17) broedparen.

Noodzakelijke oppervlakte

Als richtwaarde worden de waarden voor de Dudzeelse Polder en de dichtheden voor goede weidevogelgebieden in Nederland (Hagemeijer *et al.*, 1996) gehanteerd daar deze als meest representatief worden beschouwd. Deze geven een dichtheid van 9,7-16 bp/100ha voor de Dudzeelse Polder (zilt grasland en permanent grasland) en 6,7-7,5 bp/100 ha voor goede Nederlandse weidevogelgebieden. Deze waarden komen overeen met wat door diverse auteurs voor andere gebieden wordt opgegeven (b.v. Van Impe, 1999; Nijland, 2002; Oosterveld, 2002).

Voor de herlokalisatie van de 13 (8 - 17) te behouden koppels Tureluur naar het Poldercomplex is in concreto 81-134 ha zilt poldergrasland en Hpr nodig of 173-194 ha Hpr. Als richtwaarde stellen we een combinatie van in totaal 100-120 ha optimaal ingericht permanent grasland en zilt grasland voor.

Rietzanger *Acrocephalus schoenobaenus*

Prioriteit: 1152

Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
?	0	0	1	0	1	0	0	1	?	8	?	6	25

Te herlokaliseren populatie

De te herlokaliseren populatie voor het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied in de achterhaven van Zeebrugge wordt vastgesteld op 16 (6 - 25) broedparen.

Noodzakelijke oppervlakte

Als richtwaarde wordt voor rietland een dichtheid van 180-300 bp./100 ha gehanteerd, een range waartussen meerdere publicaties dichtheden van Rietzanger in een ideaal biotoop situeren (b.v. Andrews & Ward, 1991, Hagemeijer & Blair, 1997). Voor dichtheden in graslandcomplexen met veel brede rietkragen baseren we ons op cijfers voor de IJzervallei. In de beste gebieden worden dichtheden van 12,2 bp./ 100 ha vastgesteld (Courstens *et al.*, 2000).

Voor de herlokalisatie van de 16 (6 - 25) te behouden koppels Rietzanger naar het Poldercomplex is in concreto 5- 9 ha rietland nodig of 131 ha Hpr met rietkragen. In de praktijk kan een combinatie van beide biotopen worden gemaakt, op voorwaarde dat de rietkragen voldoen aan de eisen van deze soort (minstens 1,4 meter breed met veel oud riet).

Zomertaling *Anas querquedula***Prioriteit:** 768*Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
?	0	3	0	2	2	2	4	5	2	1	4	1	4

Te herlokaliseren populatie

De te herlokaliseren populatie voor het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied in de achterhaven van Zeebrugge wordt vastgesteld op 3 (1 - 4) broedparen.

Noodzakelijke oppervlakte

Voor de instandhouding van deze kritische soort is het van groot belang dat het broedbiotoop (nat historisch permanent grasland) in goede staat wordt behouden. Er zijn voor deze soort weinig dichtheidsgegevens uit vergelijkbare gebieden beschikbaar, de oppervlakte permanent grasland die dient behouden te worden is in belangrijke mate afhankelijk van de conditie van dit habitat. In een voor deze soort relatief goed gebied als de IJzervallei worden in de meest optimale gebieden dichtheden van 0,5 tot 0,7 broedpaar per 100 ha vastgesteld. Deze waarden komen overeen met deze voor een aantal gebieden in Nederland (Van Kleunen, 1999). Wanneer deze cijfers worden aangehouden bekomen we een noodzakelijke oppervlakte van 429-600 ha weidevogelhabitat. Mits een optimale inrichting van een kleinere oppervlakte permanent grasland zou een hogere dichtheid kunnen worden bereikt. Momenteel is het echter niet mogelijk om een concreet cijfer op te geven.

Bergeend *Tadorna tadorna***Prioriteit:** 288*Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
?	5-10	10	3	10	12	15	20	25	16	10	12	3	15

Te herlokaliseren populatie

De te herlokaliseren populatie voor het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied in de achterhaven van Zeebrugge wordt vastgesteld op 10 (3 - 16) broedparen.

Noodzakelijke oppervlakte

Als richtwaarde worden de waarden voor de Dudzeelse en de Uitkerkse Polder gehanteerd daar deze als meest representatief kunnen worden beschouwd. Deze geven een dichtheid van 6,3-9,7 bp./100ha voor de Dudzeelse Polder (zilt en permanent grasland) en 5,2-21,1 bp./100 ha voor de Uitkerkse Polder.

Voor de herlokalisatie van de 10 (3 - 16) te behouden koppels Bergeend naar het Poldercomplex is in concreto 103-159 ha zilt poldergrasland en permanent grasland nodig of 47-192 ha Hpr. Als richtwaarde stellen we een combinatie van in totaal 100-120 ha optimaal ingericht permanent grasland en zilt grasland voor.

Grutto *Limosa limosa*Prioriteit: 288*Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
?	3	9	22	18	24	32	38	24	18	14	11	9	6

Te herlokaliseren populatie

De te herlokaliseren populatie voor het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied in de achterhaven van Zeebrugge wordt vastgesteld op 12 (6 - 18) broedparen.

Noodzakelijke oppervlakte

Als richtwaarde worden de waarden voor de Uitkerkse Polder gehanteerd daar deze als meest representatief worden beschouwd. Deze geven een dichtheid van 8,4-9,6 bp/100ha (permanent grasland). Deze waarden komen overeen met wat door diverse auteurs voor vergelijkbare gebieden wordt opgegeven (b.v. WNLW, 1998; Courtens *et al.*, 2000).

Voor de herlokalisatie van de 12 (6 - 18) te behouden koppels Grutto naar het Poldercomplex is in concreto 125-143 ha goed weidevogelgebied nodig. Als richtwaarde stellen we een combinatie van in totaal 120-130 ha optimaal ingericht permanent grasland en zilt grasland voor.

Slobeend *Anas clypeata*Prioriteit: 192*Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
?	5-10	10	2	9	9	6	8	10	12	10	12	4	12

Te herlokaliseren populatie

De te herlokaliseren populatie voor het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied in de achterhaven van Zeebrugge wordt vastgesteld op 8 (4 - 12) broedparen.

Noodzakelijke oppervlakte

Als richtwaarde worden de gemiddelde waarden voor goede weidevogelgebieden in Nederland (div. auteurs) gehanteerd daar deze als meest representatief kunnen worden beschouwd. Deze geven een dichtheid van 3,2-7,5 bp/100ha voor goed weidevogelbiotoop. Deze waarden komen overeen met de waarden voor de Uitkerkse Polder & de IJzervallei (Courtens *et al.*, 2000).

Voor de herlokalisatie van de 8 (4 - 12) te behouden koppels Slobeend naar het Poldercomplex is in concreto 107-250 ha weidevogelhabitat nodig. Mits een optimale inrichting van een kleinere oppervlakte kan mogelijk een hogere dichtheid worden bereikt, momenteel kan echter geen concreet oppervlaktecijfer worden opgegeven.

Kuifeend *Aythya fuligula*Prioriteit: 192*Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied*

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	1	3	0	4	2	2	4	5	6	4	2	12	13

Te herlokaliseren populatie

De te herlokaliseren populatie voor het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied in de achterhaven van Zeebrugge wordt vastgesteld op 8 (2 - 13) broedparen.

Noodzakelijke oppervlakte

Als richtwaarde wordt 2-10 bp./100 ha grasland aangehouden (div. auteurs). Het is niet evident om realistische dichtheden te bepalen voor deze soort. Voor de herlokalisatie van de 8 (2 - 13) te behouden koppels Kuifeend naar het Poldercomplex is in concreto 100-400 ha weidevogelhabitat nodig. Mits een optimale inrichting van een kleinere oppervlakte kan mogelijk een hogere dichtheid worden bereikt, momenteel kan echter geen concreet oppervlaktecijfer worden opgegeven.

Scholekster *Haematopus ostralegus*

Prioriteit: 144

Aantalsevolutie geschrapt vogelrichtlijngebied

1986	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
0	13	6	20	10	8	2	15	6	3	5	4	8	6

Te herlokaliseren populatie

De te herlokaliseren populatie voor het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied in de achterhaven van Zeebrugge wordt vastgesteld op 6 (3 - 8) broedparen.

Noodzakelijke oppervlakte

Als richtwaarde worden de waarden voor graslandreservaten in Nederland (Oosterveld, 2002) gehanteerd daar deze als meest representatief worden beschouwd. Deze geven een dichtheid van 6,2-8 bp/100ha voor goed weidevogelbiotop.

Voor de herlokalisatie van de 6 (3 - 8) te behouden koppels Scholekster naar het Poldercomplex is 100-129 ha weidevogelhabitat nodig.

Andere soorten

In het geschrapte gedeelte van het vogelrichtlijngebied komen een aantal op Vlaams niveau erg zeldzame soorten al dan niet regelmatig tot broeden en behalen hier de 5%-norm. Het gaat om Strandplevier, Snor, Baardmannetje, Bontbekplevier, Graszanger, Pijlstaart en Smient.

Strandplevier en Bontbekplevier zijn typische soorten voor pionierssituaties. In het geschrapte gedeelte van het vogelrichtlijngebied kwamen ze vooral tot broeden op de pas opgespoten terreinen. Daar dit habitatype niet past binnen de kwalitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor het Poldercomplex, is het dan ook waarschijnlijk dat deze soorten niet in de compensatiegebieden tot broeden zullen komen. Snor en Baardmannetje zullen wel kansen krijgen om zich in deze gebieden te vestigen, daar de habitatvereisten van deze typische rietvogels overeenkomen met deze van soorten als Bruine Kiekendief, Blauwborst en Rietzanger.

Graszanger, Pijlstaart en Smient zijn soorten die allicht in het graslandgedeelte van de compensatiegebieden tot broeden zullen kunnen komen wanneer dit optimaal voor weidevogels wordt ingericht.

Niet-broedende aandachtsoorten Bijlage I en > 1%-norm

In het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied komen 94 van de geselecteerde aandachtsoorten al dan niet regelmatig voor, 44 hiervan zijn soorten van de Bijlage I van de Vogelrichtlijn (Bijlage 8). Het is duidelijk dat het gebied behalve voor broedvogels ook van groot belang is voor doortrekkende en overwinterende soorten.

In Tabel 11 worden de soorten van de Bijlage I en de 1%-normsoorten die regelmatig en/of in relevante aantallen in het gebied worden vastgesteld weergegeven. Voor elk van deze soorten werd een schatting gemaakt van de aantallen waarin ze voorkomen. Ook wordt voor elke soort een karakterisering van het habitat weergegeven.

Tabel 11: Niet-broedende aandachtsoorten in het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied Poldercomplex

Soort	Prioriteit	Te herlokalisere n populatie	Habitat
Blauwe Kiekendief	192	3-7	Open terrein met grasland en akkers (jachtgebied) en rietland of verruigd grasland (slaapplaats)
Bosruiter	192	10-20	Ondiep zoet water (kleine plassen, sloten,...)
Kemphaan	192	300-500	Drassige weilanden, slikken en opgespoten terreinen
Kleine Zilverreiger	192	5-10	Ondiep open water en poldersloten
Kleine Zwaan	192	5-10	Permanente graslanden en akkers
Kluut	192	30-70	Ondiep zoet tot zout water (kleine plassen, sloten,...)
Roerdomp	192	2-4	Rietland, brede rietkragen langs sloten, grote zeggenvegetaties en natte ruigtes
Slechtvalk	192	2-4	Open terrein met grasland en akkers
Smelleken	192	1-3	Open terrein met grasland en akkers
Velduil	192	1-3	Open terrein met grasland en akkers
Goudplevier	128	500-1500	Open terrein met grasland en akkers
Kleine Rietgans	128	250-450	Permanente graslanden en in geringe mate akkers
Kolgans	64	2500-4000	Permanente graslanden en in geringe mate akkers
Smient	32	500-1500	Permanente graslanden (rust- en foerageergebied) en open water (rustgebied)

Momenteel is het niet mogelijk om aan de hand van de beschikbare gegevens op een eenduidige manier de noodzakelijke oppervlakte voor niet-broedvogels te bepalen. Gezien de grote overeenkomsten tussen de eigenschappen die de compensatiegebieden na inrichting zullen hebben en de habitatvereisten van de te behouden soorten, zullen de meeste van deze soorten in elk geval in deze gebieden kunnen voorkomen. Over de aantallen die in deze gebieden terecht zullen kunnen kan momenteel geen uitspraak worden gedaan, hiervoor is een uitgebreide monitoring en verder onderzoek noodzakelijk.

Volgende soorten van Bijlage I komen regelmatig en/of in grote aantallen voor, maar enkel tijdens het broedseizoen: Bruine Kiekendief en Blauwborst. De instandhouding van het broedbiotoop (en jachtgebied) volstaat om deze soorten als doortrekker te behouden.

Een groot aantal soorten van Bijlage I wordt onregelmatig of in lage aantallen in het gebied vastgesteld: Duinpieper, Dwerggans, Dwergstern, Grauwe Franjepoot, Grauwe Kiekendief, Grauwe Klauwier, Grote Stern, Grote Zilverreiger, IJsvogel, Kwak, Kwartelkoning, Lepelaar, Morinelplevier, Nonnetje, Ooievaar, Otolaan, Porseleinhoen, Purperreiger, Roodhalsgans, Rosse Grutto, Steltkluut, Visdief, Waterrietzanger, Wespandief, Wilde Zwaan, Woudaapje, Zeearend, Zwarte Ooievaar, Zwarte Stern, Zwarte Wouw en Zwartkopmeeuw. Daar deze soorten slechts onregelmatig en/of in lage aantallen in het gebied voorkomen, zal geen in stand te houden populatie worden bepaald. De eigenschappen van de gebieden na inrichting zullen echter van die aard zijn dat de soort hier ook in de toekomst voor zullen kunnen komen.

Hiernaast ligt het gebied ook op de trekroute van een aantal soorten (b.v. Zwarte en Rode Wouw, Visarend) van de Bijlage I.

III.4.c Conclusie

Tabel 12 geeft een overzicht van de kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor de broedende vogelsoorten. Hierbij wordt voor elke soort de te herlokaliseren populatie en de hiervoor noodzakelijke oppervlakte van elk biotooptype weergegeven.

Tabel 12: Kwantitatieve instandhoudingsdoelstellingen voor broedvogels van het geschrapte deel van het vogelrichtlijn-gebied "3.2 Poldercomplex" in de achterhaven te Zeebrugge

	Soort	In stand te houden populatie (bp)	Oppervlakte in stand te houden habitat
Bijlage I	Bruine Kiekendief	2 (1-2)	10 ha rietland/100-150 ha permanent grasland
	Kluut	13 (9-16)	20-40 ha zilt grasland
	Kwartelkoning	0-2	
	Kemphaan	0-1	
	Steltkluut	0-1	
	Lepelaar	0-1	
	Blauwe Kiekendief	0-1	
	Zwartkopmeeuw	0-6	
	Blauwborst	10 (1-17)	17-33 ha rietland/385 ha permanent grasland met rietkragen (combinatie)
	Visdief	0-24	
> 5%-norm	Tureluur	13 (8-17)	81-134 ha zilt poldergrasland+permanent grasland/173-194ha permanent grasland
	Rietzanger	16 (6-25)	5-9 ha rietland/131 ha permanent grasland met rietkragen (combinatie)
	Zomertaling	3 (1-4)	(429 - 600) permanent grasland
	Bergeend	10 (3-16)	103 - 159 ha zilt/permanent grasland/47-192 ha permanent grasland
	Grutto	12 (8-16)	125 - 143 ha permanent grasland
	Slobeend	8 (4-12)	107 - 250 ha permanent grasland
	Kuifeend	8 (2-13)	100-400 ha zilt/permanent grasland
	Scholekster	6 (3-8)	100-129 ha permanent grasland
	Baardmannetje	0-5	
	Snor	0-1	
	Strandplevier	0-2	
	Bontbekplevier	0-3	
	Smient	1-2	
	Pijlstaart	0-1	
	Graszanger	1-6	

Een totale minimale oppervlakte van 130 tot 160 ha wordt noodzakelijk geacht om de broedvogels van het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied naar het Poldercomplex te herlokaliseren. Bij voorkeur wordt geopteerd voor 160 ha.

Hiervan moet minstens 10 ha bestaan uit *rietland/rietmoeras*, dit als broedgebied voor Bruine Kiekendief, Blauwborst en Rietzanger. Ook de zeldzame soorten Baardmannetje en Snor vinden hier een geschikt leefgebied. Voor Blauwborst en voor Rietzanger kunnen een aantal brede rietkragen tussen de percelen een aanvulling van het broedhabitat betekenen.

Voor de herlokalisatie van de Kluut is minstens 20 tot 40 ha zilt grasland nodig. 20 ha wordt als een absoluut minimum beschouwd, wanneer deze waarde wordt aangehouden moet dit habitat optimaal voor deze soort worden ingericht. Het is echter aan te raden een grotere oppervlakte zilt grasland te voorzien voor de herlokalisatie van de Tureluur.

Als jachtgebied voor de Bruine Kiekendief is een minimale oppervlakte van 100 ha permanent grasland nodig, zoals typisch is voor roofvogels heeft deze soort een uitgestrekt foerageergebied nodig. Deze permanente graslanden vormen indien goed ingericht een broedbiotoop voor Grutto, Tureluur, Zomertaling, Slobeend, Scholekster, Kuifeend en Bergeend (deze laatste twee soorten hebben evenwel ook open water nodig). Waarschijnlijk zal deze oppervlakte voor de meeste soorten voldoende zijn, mits een goede inrichting van het gebied kan mogelijk ook Zomertaling in relatief hogere dichtheden voorkomen dan in de tabel vermeld.

Momenteel is het niet mogelijk om aan de hand van de beschikbare gegevens op een eenduidige manier de noodzakelijke oppervlakte voor niet-broedvogels te bepalen. Gezien de grote overeenkomsten

tussen de eigenschappen die de compensatiegebieden na inrichting zullen hebben en de habitatvereisten van de te behouden soorten, zullen de meeste van deze soorten in elk geval in deze gebieden kunnen voorkomen. Over de aantallen die in deze gebieden terecht zullen kunnen kan momenteel geen uitspraak worden gedaan.

IV. ALGEMENE CONCLUSIE POLDERCOMPLEX & MONITORING

Uit wat voorafgaat is duidelijk het belang van het vogelrichtlijngebied “3.2 Poldercomplex” naar voren gekomen en dit zowel voor broedvogels als voor overwinteraars en andere trekvogels. Een belangrijk deel van al deze soorten is specifiek gebonden aan historisch permanente graslanden (met meestal een duidelijke voorkeur voor de meer reliëfrijke percelen, de zogenaamde hpr-graslanden) en aan zilte graslanden. Gezien dit belang van dit habitatype voor een aantal soorten die internationaal beschermd zijn en/of die in internationaal belangrijke aantallen voorkomen, is de definitieve bescherming ervan gerechtvaardigd. Bovendien gebiedt het voorzichtigheidsprincipe, uitgaande van de aanwijzingen dat de buffercapaciteit voor de opvang van overwinterende ganzen sinds 1981 en zeker sinds de aanmelding van het vogelrichtlijngebied steeds kleiner is geworden en mogelijk niet meer aanwezig is, op zijn minst een deel van de verdwenen historisch permanente graslanden te herstellen.

Andere belangrijke habitattypes in het Poldercomplex zijn de zilte graslanden en de rietlanden. Ook deze habitattypes zijn van groot belang voor het voorkomen van een aantal internationaal beschermde soorten en dienen dus definitief behouden te blijven in het poldercomplex. Verder dient voldoende aandacht besteed te worden aan de natuurlijkheid van het gebied, waarbij moet worden gestreefd naar het bewaren van de openheid van het landschap en van het behoud en/of herstel van natuurlijke oevers en ondiepe oppervlaktewaters.

Een algemene opmerking bij de oppervlaktecijfers voorgesteld in dit rapport is dat ze met de nodige voorzichtigheid moeten worden benaderd. De range die wordt weergegeven moet worden gezien als een richtwaarde, een basisgetal dat door verder gedetailleerd en specifiek monitoringsonderzoek dient te worden verfijnd. Hiertoe moeten een aantal zaken van meer naderbij worden bestudeerd.

In eerste instantie dienen er meer gedetailleerde aantalsgegevens (puntgegevens) worden verzameld, dit zowel om verschillen in dichtheden in diverse delen van het vogelrichtlijngebied als in de verschillende habitattypes te onderscheiden. Ook binnen een bepaald habitatype moet aandacht besteed worden aan de variatie in dichtheden naargelang de kwaliteit van dat habitat. Uiteindelijk zal op deze manier een vollediger en correcter overzicht van de benodigde oppervlakte van elk habitat voor de instandhouding van de verschillende soorten worden verkregen.

In tweede instantie dient ook de lange-termijnevolutie van de verschillende habitattypes, en dan in het bijzonder van het historisch permanent grasland, worden nagegaan. Hieraan kan dan een gedetailleerde analyse van de evolutie van de ganzenaantallen en de andere soorten die van dit habitatype afhankelijk zijn worden gekoppeld, waaruit uiteindelijk kan worden afgeleid hoeveel van het historisch permanent grasland dat sinds de aanmelding van het vogelrichtlijngebied is verdwenen dient te worden hersteld.

In derde instantie dient de aantalsevolutie van de geherlokaliseerde broedvogels uit het geschrapte deel van de achterhaven goed te worden opgevolgd om te zien of de genomen maatregelen voor het in standhouden van de aantallen van deze soorten volstaan of eventueel dienen bijgestuurd te worden.

V. REFERENTIES

- Andrews, J. & D. Ward, 1991. The management and creation of reedbeds – especially for rare birds. *British Wildlife* 3: 81-91.
- Anselin, A., 1986. Oecologisch onderzoek van zes kreken in het noorden van Oost-Vlaanderen. Laboratorium voor Oecologie der Dieren, Rijksuniversiteit Gent, Gent.
- Anselin, A. & K. Devos, 1992. Populatieschattingen van broedvogels in Vlaanderen. Periode 1989-1991. VLAVICO, Gent.
- Anselin, A., K. Devos & E. Kuijken, 1998. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Vlaanderen in 1995 en 1996. Rapport Instituut voor Natuurbehoud 98/09, Vlavico-rapport 98/01.
- Ausden, M. & G.J.M. Hirons, 2002. Grassland nature reserves for breeding wading birds in England and the implications for the ESA agri-environment scheme. *Biological Conservation* 106: 279-291.
- Batten, L.A., C.J. Bibby, P. Clement, G.D. Elliott & R.F. Porter (eds.), 1990. Red data birds in Britain: action for rare, threatened and important species. T. & A. D. Poyser, London.
- Beintema, A.J. & A. Timmerman, 1976. De Tureluur als zoutliefhebber. *Het Vogeljaar* 24: 17-21.
- Beintema, A., O. Moedt & D. Ellinger, 1995. Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels. Schuyt & Co, Haarlem.
- Bibby, C.J. & J. Lunn, 1982. Conservation of reedbeds and their avifauna in England and Wales. *Biological Conservation* 23: 167-186.
- Bijlsma, R.G., 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Broyer, J., 1987. L'habitat du Râle de genêts *Crex crex* en France. *Alauda* 55: 161-186.
- Chardon, J.P., J. Verboom & R.P.B. Foppen, 2001. De potenties voor een duurzame roerdomppopulatie in het vijvercomplex van Midden-Limburg (België) en de effecten op de aangrenzende leefgebieden in België en Nederland.
- Collar, N.J., M.J. Crosby & A.J. Stattersfield, 1994. Birds to watch 2: the world list of threatened birds. Birdlife Conservation Series No. 2. Birdlife International, Cambridge.
- Courten, W., K. Devos & E. Kuijken, 2000. Aantallen, verspreiding en habitatkeuze van broedvogels in de IJzerbroeken (West-Vlaanderen), 1996-1999. Licentiaatsscriptie Universiteit Gent, Gent.
- Cramp, S. (Red.), 1977, 1980, 1983, 1985, 1988, 1992, 1994. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Volume 1, 2, 3, 4, 5, 6 & 8. Oxford University Press, Oxford.
- De Blust, G., A. Froment, E. Kuijken, L. Nef & R. Verheyen, 1985. Biologische Waarderingskaart van België. Algemene Verklarende Tekst. Druk die Keure, Brugge.
- De Beelde, T., 1992. Observaties bij een recent broedgeval van de Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*, te Temse en het voorkomen van deze soort in het Waasland. *Oriolus* 58: 119-123.
- De Putter, G. & G. Orbie, 1990. Het voorkomen van de Dwergstern *Sterna albifrons* als broedvogel aan de Vlaamse kust. *Mergus* 4: 14-22.
- De Scheemaeker, F., 1992. Broedvogelinventarisatie van de achterhaven van Zeebrugge-Dudzele in 1991. *Mergus* 6: 134-148.
- De Scheemaeker, F. & T. Defoort, 1992. Broedvogels in Noord-West-Vlaanderen in 1992. *Mergus* 6: 213-228.
- De Scheemaeker, F. & P. D'hoore, 1994. Broedvogels in Noord-West-Vlaanderen in 1993. *Mergus* 8: 61-78.
- De Scheemaeker, F. & P. Lust, 1995. Broedvogels in Noord-West-Vlaanderen in 1994. *Mergus* 9: 26-54.
- De Scheemaeker, F. & P. Lust, 1996. Broedvogels in Noord-West-Vlaanderen in 1995. *Mergus* 10: 266-332.
- De Scheemaeker, F., 1997. Stootvogeltelling in Noord-West-Vlaanderen in februari 1996. *Mergus* 11: 129-145.
- De Scheemaeker, F., 1998a. Roofvogeltelling in Noord-West-Vlaanderen in januari 1997. *Mergus* 12: 48-68.
- De Scheemaeker, F., 1998b. Roofvogeltelling in Noord-West-Vlaanderen van 30 januari tot 2 februari 1998. *Mergus* 12: 169-184.
- De Scheemaeker, F., 1998c. Resultaten watervogeltellingen Noord-West-Vlaanderen, winter 1997-1998. Vogelwerkgroep Mergus, Brugge.
- De Scheemaeker, F., 1999. Resultaten watervogeltellingen Noord-West-Vlaanderen, winter 1998-1999. Vogelwerkgroep Mergus, Brugge.
- De Scheemaeker, F., F. De Ruwe & P. Lust, 1999. Broedvogels in Noord-West-Vlaanderen 1997. *Mergus* 13: 61-103.

- De Scheemaeker, F., 2000. Resultaten watervogeltellingen Noord-West-Vlaanderen, winter 1999-2000. Vogelwerkgroep Mergus, Brugge.
- De Scheemaeker, F., 2002. Resultaten watervogeltellingen Noord-West-Vlaanderen, winter 2000-2001. Vogelwerkgroep Mergus, Brugge.
- De Scheemaeker, F. & Vogelwerkgroep Mergus, 2003. Bijzondere broedvogels in Noord-West-Vlaanderen: overzicht 2003. Mergus Nieuwsbrief 4 (3-4): 18-48.
- De Scheemaeker, F., 2003. Resultaten watervogeltellingen Noord-West-Vlaanderen, winter 2001-2002. Vogelwerkgroep Mergus, Brugge.
- Devos, K., 1992. De Kuifeend als broedvogel in de Vlaamse kustpolders. Mergus 6: 117-133.
- Devos, K. & A. Anselin, 1996. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Vlaanderen in 1994. Rapport Instituut voor Natuurbehoud 96/20, Flavico-rapport 96/1.
- Devos, K., P. Meire, T. Ysebaert & E. Kuijken, 1997. Watervogels in Vlaanderen tijdens het winterhalfjaar 1995/96. Rapport Instituut voor Natuurbehoud 97/19. Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.
- Devos, K., P. Meire, T. Ysebaert & E. Kuijken, 1998. Watervogels in Vlaanderen tijdens het winterhalfjaar 1996/1997. Rapport Instituut voor Natuurbehoud 98/27. voor Natuurbehoud, Brussel.
- Devos, K. & Anselin, A., 1999. Bijlage 2: Rode lijst van de broedvogels in Vlaanderen, voorkomen in Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn, bedreigingscategorie op Europees niveau en populatieschatting in Vlaanderen, E.(red), 1999. Toestand van de natuur in Vlaanderen: cijfers voor het beleid. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 6. Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.
- Devos, K., K. Decler, E. Kuijken, W. Galle & E. Martens, 2001. Wetenschappelijke onderbouwing voor de erkenning en afbakening van drie nieuwe Ramsar-gebieden in Vlaanderen (Oostkustpolders, Bourgoyen-Ossemeersen en Vijvergebied Midden-Limburg). Advies Instituut voor Natuurbehoud A.172. Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.
- Dijkstra, C. & M. Zijlstra, 1997. Reproduction of the Marsh Harrier *Circus aeruginosus* in recent land reclamations in the Netherlands. Ardea 85: 37-50.
- Dittberner, H. & W. Dittberner, 1987. Zur Brutbiologie der Löffelente *Anas clypeata*. Vogelwelt 108: 81-98.
- Dorsman, A.L. & J.L. Vlasblom, 1986. Rietvogels in de Weerribben. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum.
- Endriatis, N., 2000. Monitoringproject overwinterende stootvogels in Noord-West-Vlaanderen. Mergus Nieuwsbrief 1 (1): 2-11.
- Endriatis, N., 2001. Resultaten simultane stootvogeltelling in januari 2001. Mergus Nieuwsbrief 2 (1): 2-12).
- Endriatis, N., 2002. Overwinterende stootvogels in NW-Vlaanderen, telling 04 tot 07 januari 2002. Mergus Nieuwsbrief 3 (2): 2-12.
- Endriatis, N., 2003. Overwinterende stootvogels in NW-Vlaanderen, van 10 tot 13 januari 2003. Mergus Nieuwsbrief 4 (2): 2-14.
- Esher, 1999. EU-Vogel- en Habitatrichtlijngebied in de Achterhaven te Zeebrugge: ecologische beschrijving en afbakening van compensatiegebieden in de Polders van de Oostkust i.k.v. areaalverlies. Esher milieu-advies bvba, Gent.
- Europese Commissie, 2000a. Natura 2000: het behoud van ons natuurlijk erfgoed. Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, Luxemburg.
- Europese Commissie, 2000b. Beheer van 'Natura 2000'-gebieden, de bepalingen van artikel 6 van de habitatrichtlijn (richtlijn 92/43/EEG). Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, Luxemburg.
- Flade, M. 1991. The habitat of Corncrakes in the breeding season in three European valleys (Aller, Save & Bierbza). Vogelwelt 112: 16-40.
- Foppen, R., R. Reijnen & M. de Jong, 1999. De planning en het beheer van rietmoerassen. Landschap 16: 99-112.
- Gibbons, D.W., J.B. Reid & R.A. Chapman, 1993. The New Atlas of Breeding Birds in Britain and Ireland: 1988-1991. T. & A. D. Poyser, London.
- Graveland, J., 1997. Dichtheid en nestsucces van Kleine Karekiet *Acrocephalus scirpaceus* en Rietzanger *A. schoenobaenus* in jong en overjarig riet. Limosa 70: 151-162.
- Hagemeijer, W.J.M., I. Tulp, H. Groot, H. van der Jeugd & H. Sierdsema, 1996. Weidevogels in graslandgebieden van Nederland: trends en dichtheden. SOVON-onderzoeksrapport. SOVON, Wageningen.
- Hagemeijer, W.J.M & M.J. Blair (Eds.), 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: their distribution and abundance. T & A D Poyser, London.

- Hustings, F., R. Foppen, N. Beemster, H. Castelijns, H. Groot, R. Meijer & R. Strucker, 1995. Spectaculaire ervaring van de Blauwborst *Luscinia svecica cyaneola* als broedvogel in Nederland. *Limosa* 68: 147-158.
- Koks, B. & E. Visser, 2001. De Grauwe Kiekendief in Nederland, een kwestie van samenwerken. *Het Vogeljaar* 49: 265-270.
- Kuijken, E., W. Courtens, W. Teunissen, S. Vantieghem, C. Verscheure & P. Meire, 2001. Aantalsverloop en verspreidingsdynamiek van overwinterende ganzen in Vlaanderen: gegevensverwerking als afwegingskader in gebiedsgericht natuurbeleid. Eindrapport project Vlaams Impulsprogramma Natuurontwikkeling VLINA /00/03. Instituut voor Natuurbehoud & Universiteit Antwerpen, Brussel.
- Loff, Y., B. Van Tooren & H. Piek, 1999. Beheer van rietlanden in de Wieden. *De Levende Natuur* 100: 63-66.
- Lust, P. & W. Dias, 1994. Broedvogelinventarisatie in de achterhaven van Zeebrugge-Dudzele in 1993. *Mergus* 8: 117-196.
- MER Deurganckdok, 2001.
- Natuurpunt vzw, 2004 (*in prep.*). Opmaak van een inventaris van de ecologische infrastructuur in de Gentse kanaalzone. Natuurpunt vzw, Mechelen.
- Nijland, F., A. Timmerman, U. Hosper, 1996. Weidevogelpopulaties op de Friese cultuurgronden in 1991 en de betekenis van graslandreservaten. *Limosa* 69: 57-66.
- Nijland, F., 2002. Weidevogelpopulaties in Friesland in 1999. *Limosa* 75: 169-172.
- Paelinckx, D. C. Wils, G. Sterckx & K. Vandekerckhove, 2004. Indicatieve situering van de Natura 2000 habitats binnen en buiten habitatrichtlijngebieden op basis van de Biologische Waarderingskaart. Digitaal bestand IN.O.2004.3. Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.
- Rose, P.M. & D.A. Scott, 1994. Waterfowl Population Estimates. IWRB Publ. 29.
- Rose, P.M. & D.A. Scott, 1994. Waterfowl Population Estimates – Second Edition. Wetlands International Publ. 44. Wageningen, The Netherlands.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland, 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Spanoghe, G., K. Declerck & A. Anselin, 2003. Instandhoudingsdoelstellingen voor de Europese Vogelrichtlijngebieden (SBZ-V) “2.1 Westkust”, “3.2 Poldercomplex” en 3.3 Het Zwin” en de kandidaat-Europese Habitatgebieden (SBZ-H) “BE2500001 (1-33) Duingebieden inclusief IJzermonding en Zwin” en “BE2500002 (1-31) Polders”. Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.
- Tucker, G.M. & M.F. Heath, 1994. Birds in Europe: their conservation status. Birdlife International, Cambridge.
- Van den Bossche, W., P. Meire, A. Anselin, E. Kuijken, G. De Putter, G. Orbie & F. Willemyns, 1995. Ontwikkeling en toekomst van sternenkolonies aan de Belgische kust. Rapport Instituut voor Natuurbehoud 95/3, Hasselt.
- Van Der Hut, R.M.G., 1986. Habitat choice and temporal differentiation in reed passerines of a Dutch marsh. *Ardea* 74: 159-176.
- Van Gompel, J., 1993. De avifauna van de Uitkerkse Polder. Natuurreservaten Werkgroep Uitkerkse Polder, Uitkerke.
- Van Gompel, J. & Werkgroep Uitkerkse Polder, 2001. Broedvogeltellingen 2001 in de weiden van Uitkerke. *Mergus Nieuwsbrief* 2 (3): 2-6.
- Van Hove, D., D. Nijssen & P. Meire, 2004a. Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn 79/409/EEG, de Habitatrichtlijn 92/43/EEG en eventuele waterrijke gebieden van internationale betekenis (Conventie van Ramsar) in de Zeehaven van Antwerpen, poort van Vlaanderen in het Ruimtelijk Structuurplan. Report University of Antwerp, Ecosystem Management Research Group (ECOB), Antwerpen.
- Van Hove, D., D. Nijssen & P. Meire, 2004b. Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn 79/409/EEG, de Habitatrichtlijn 92/43/EEG en eventuele waterrijke gebieden van internationale betekenis (Conventie van Ramsar) in de Zeehaven van Antwerpen, poort van Vlaanderen in het Ruimtelijk Structuurplan. Gebiedsspecifieke uitwerking vogelrichtlijngebied ‘Blokkeerdijk’. Report University of Antwerp, Ecosystem Management Research Group (ECOB), Antwerpen.
- Van Hove, D., D. Nijssen & P. Meire, 2004c. Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn 79/409/EEG, de Habitatrichtlijn 92/43/EEG en eventuele waterrijke gebieden van internationale betekenis (Conventie van Ramsar) in de Zeehaven van Antwerpen, poort van Vlaanderen in het Ruimtelijk Structuurplan. Gebiedsspecifieke uitwerking vogelrichtlijngebied ‘De Kuifeend’. Report University of Antwerp, Ecosystem Management Research Group (ECOB), Antwerpen.

- Van Hove, D., D. Nijssen & P. Meire, 2004d. Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn 79/409/EEG, de Habitatrichtlijn 92/43/EEG en eventuele waterrijke gebieden van internationale betekenis (Conventie van Ramsar) in de Zeehaven van Antwerpen, poort van Vlaanderen in het Ruimtelijk Structuurplan. Gebiedsspecifieke uitwerking vogelrichtlijngebied Beneden-Schelde: schorren en polders op de rechter- en linkeroever', habitatrichtlijngebied 'Schelde- en Durmeëstuarium van de Nederlandse grens tot Gent' en ramsargebieden 'Paardenschor, Groot Buitenschoor en Galgenschoor'. Report University of Antwerp, Ecosystem Management Research Group (ECOB), Antwerpen.
- Van Vessem, J. & E. Kuijken, 1986. Overzicht van de voorgestelde speciale beschermingszones in Vlaanderen voor het behoud van de vogelstand (E.G.-Richtlijn 79/409/EEG van 2 april 1979). Instituut voor Natuurbehoud, Hasselt.
- Van Waeyenberge, J., E.W.M. Stienen & E. Kuijken, 2002. Toekomstperspectieven voor kustbroedvogels in de voorhaven van Zeebrugge. Adviesnota in het kader van de instandhouding van de populaties van kustbroedvogels. Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.
- Vercruyssen, H.J.P., E.W.M. Stienen & J. Van Waeyenberge, 2002. Geelpootmeeuw *Larus michahellis* als nieuwe broedvogel in Vlaanderen. *Natuur.oriolus* 68: 120-122.
- Vermeersch, G., A. Anselin, K. Devos, M. Herremans, J. Stevens, J. Gabriëls, B. Van Der Krieken & P. Symens, 2004 (*in prep.*). Atlas van de Vlaamse Broedvogels 2000-2002. Instituut voor Natuurbehoud & Natuurpunt vzw, Brussel.
- Vogelwerkgroep Mergus, 2000. Voorlopige resultaten van enkele broedvogelinventarisaties langs de Vlaamse kust in 2000. *Mergus Nieuwsbrief* 1 (3): 8-11.
- Vogelwerkgroep Mergus, 2002. Resultaten telling achterhaven op 19, 25, 28 en 29 mei 2002. *Mergus Nieuwsbrief* 3 (2): 12-17.
- Vogelwerkgroep Mergus, 2002. Bijzondere broedvogels in Noord-West-Vlaanderen in 2002. *Mergus Nieuwsbrief* 3 (4): 37-67.
- Voslamber, B., 1989. De Kwartelkoning *Crex crex* in het Oldambt: aantallen en biotoopkeuze. *Limosa* 62: 15-21.
- Wergroep Uitkerkse Polder, 2000. De avifauna van de Uitkerkse Polder. Natuurreservaten vzw, Uitkerke.
- Wergroep Uitkerkse Polder, 2003. De avifauna van de Uitkerkse Polder. Natuurreservaten vzw, Uitkerke.
- Wetlands International, 2002. Waterbird population estimates. Third Edition. Wetlands International Global Series No. 12, Wageningen, The Netherlands.
- WNLW, 1998. Natuurgebied De Putten en zijn broedvogels. Groenlink 20.
- Worral, P., K.J. Peberdy & M.C. Millet, 1997. Constructed wetland and nature conservation. *Water science and technology* 35: 205-213.
- Yeatman-Berthelot, D. & G. Jarry, 1995. *Nouvel atlas des oiseaux nicheurs de France, 1985-1989*. Société Ornithologique de France, Paris.
- Zwaenepoel, A., 2001a. BWK-kartering poldergebied Klemskerke-Vlissegem in de periode juli-augustus 2000. Tussentijds rapport in het kader van een polderecosysteemvisie voor de oostelijke West-Vlaamse polders (Oostende-Knokke-Brugge). West-Vlaamse Intercommunale voor Economische expansie, Huisvestingsbeleid en Technische Bijstand (WVI), Brugge.
- Zwaenepoel, A., 2001b. BWK-kartering poldergebied Kwetshage. Tussentijds rapport in het kader van een polderecosysteemvisie voor de oostelijke West-Vlaamse polders (Oostende-Knokke-Brugge). West-Vlaamse Intercommunale voor Economische expansie, Huisvestingsbeleid en Technische Bijstand (WVI), Brugge.
- Zwaenepoel, A., 2002a. Detailstudie poldergebied Meetkerkse Moeren: tussentijds rapport in het kader van een polderecosysteemvisie voor de oostelijke West-Vlaamse polders (Oostende-Knokke-Brugge). West-Vlaamse Intercommunale voor Economische expansie, Huisvestingsbeleid en Technische Bijstand (WVI), Brugge.
- Zwaenepoel, A., 2002b. Detailstudie van het brakke poldergebied aan weerszijden van het Boudewijnkanaal (Lissewege-Dudzele): tussentijds rapport in het kader van een polderecosysteemvisie voor de oostelijke West-Vlaamse polders (Oostende-Knokke-Brugge). West-Vlaamse Intercommunale voor Economische expansie, Huisvestingsbeleid en Technische Bijstand (WVI), Brugge.
- Zwaenepoel, A. & F. Jonckheere, 2002. BWK-kartering poldergebied Oostends Krekengebied: tussentijds rapport in het kader van het natuurinrichtingsproject in het Oostends Krekengebied. West-Vlaamse Intercommunale voor Economische expansie, Huisvestingsbeleid en Technische Bijstand (WVI), Brugge.

VI. BIJLAGEN

Bijlage 1: Volledige lijst van aandachtsoorten voor de kwalitatieve analyse

Bijlage 2: Soortprioriteitenmatrix van de broedende aandachtsoorten

Bijlage 3: Soort-habitatmatrix broedende aandachtsoorten

Bijlage 4: Soort-prioriteitenmatrix van de niet-broedende aandachtsoorten

Bijlage 5: Soort-habitatmatrix niet-broedende aandachtsoorten

Bijlage 6: Overzichtskaart overschrijding 1%-norm Kleine Rietgans per telgebied (1996/97-2000/01)

Bijlage 7: Broedende aandachtsoorten voorkomend in het geschrapte deel van het vogelrichtlijnged

Bijlage 8: Niet-broedende aandachtsoorten voorkomend in het geschrapte deel van het vogelrichtlijnged

Bijlage 9: Samenvattende tabel broedvogels in het vogelrichtlijnged "3.2 Poldercomplex"

Bijlage 10: Samenvattende tabel broedvogels in het geschrapte deel van het vogelrichtlijnged

Bijlage 11: Instandhoudingstabellen voor soorten van de Bijlage I en soorten die de 1%-norm overschrijden (uit: Spanoghe *et al.*, 2003)

Bijlage 1: Volledige lijst van aandachtssorten voor de kwalitatieve analyse

Soort	Bijlage I Vogelrichtlijn	Rode Lijst Vlaamse broedvogels	Broedvogels > 5%-norm	Watervogels > 1%-norm
Aalscholver (<i>Phalacrocorax carbo sinensis</i>)		x		
Baardmannetje (<i>Panurus biarmicus</i>)		x	x	
Bergeend (<i>Tadorna tadorna</i>)			x	
Blauwborst (<i>Luscinia svecica</i>)	x		x	
Blauwe Kiekendief (<i>Circus cyaneus</i>)	x			
Bontbekplevier (<i>Charadrius hiaticula</i>)		x		
Boomleeuwerik (<i>Lullula arborea</i>)	x	x		
Bosruiter (<i>Tringa glareola</i>)	x			
Bruine Kiekendief (<i>Circus aeruginosus</i>)	x	x	x	
Buidelmees (<i>Remiz pendulinus</i>)		x		
Cetti's Zanger (<i>Cettia cetti</i>)		x		
Dougalls Stern (<i>Sterna dougallii</i>)	x			
Draaihals (<i>Jynx torquilla</i>)		x		
Duinpieper (<i>Anthus campestris</i>)	x	x		
Dwerggans (<i>Anser erythropus</i>)	x			
Dwergstern (<i>Sterna albifrons</i>)	x	x		
Geelgors (<i>Emberiza citrinella</i>)		x		
Gekraagde Roodstaart (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>)		x		
Geoorde Fuut (<i>Podiceps nigricollis</i>)		x		
Goudplevier (<i>Pluvialis apricaria</i>)	x			**
Graszanger (<i>Cisticola juncidis</i>)		*	x	
Grauwe Franjepoot (<i>Phalaropus lobatus</i>)	x			
Grauwe Gors (<i>Miliaria calandra</i>)		x		
Grauwe Kiekendief (<i>Circus pygargus</i>)	x	x		
Grauwe Klauwier (<i>Lanius collurio</i>)	x	x		
Griel (<i>Burhinus oedichnemos</i>)	x			
Grote Karekiet (<i>Acrocephalus arundinaceus</i>)		x		
Grote Stern (<i>Sterna sandvicensis</i>)	x	x		
Grote Zilverreiger (<i>Casmerodius alba</i>)	x			
Grutto (<i>Limosa limosa</i>)			x	
Hop (<i>Upupa epops</i>)		x		
IJsduiker (<i>Gavia immer</i>)	x			
Ijsvogel (<i>Alcedo atthis</i>)	x	x		
Kemphaan (<i>Philomachus pugnax</i>)	x	x		
Kerkuil (<i>Tyto alba</i>)		x		
Klapekster (<i>Lanius excubitor</i>)		x		
Kleine Barmseis (<i>Carduelis cabaret</i>)		x		
Kleine Mantelmeeuw (<i>Larus fuscus</i>)		x		
Kleine Rietgans (<i>Anser brachyrhynchus</i>)				x
Kleine Vliegenvanger (<i>Ficedula parva</i>)	x			
Klein Waterhoen (<i>Porzana parva</i>)	x			
Kleine Zilverreiger (<i>Ergetta garzetta</i>)	x			
Kleine Zwaan (<i>Cygnus columbianus bewickii</i>)	x			
Kleinst Waterhoen (<i>Porzana pusilla</i>)	x			
Kluut (<i>Recurvirostra avosetta</i>)	x	x	x	
Kolgans (<i>Anser albifrons</i>)				x
Korhoen (<i>Tetrao tetrix</i>)	x	x		
Kraanvogel (<i>Grus grus</i>)	x			
Kuifduiker (<i>Podiceps auritus</i>)	x			
Kuifeend (<i>Aythya fuligula</i>)			x	
Kuifleeuwerik (<i>Galerida cristata</i>)		x		
Kwak (<i>Nycticorax nycticorax</i>)	x	x		
Kwartel (<i>Coturnix coturnix</i>)		x		

Soort	Bijlage I Vogelrichtlijn	Rode Lijst Vlaamse broedvogels	Broedvogels > 5%norm	Watervogels > 1%norm
Kwartelkoning (Crex crex)	x	x		
Middelste Bonte Specht (Dendrocopus medius)	x			
Morinelplevier (Charadrius morinellus)	x			
Nachtegaal (Luscinia megarhynchos)		x		
Nachtzwaluw (Caprimulgus europaeus)	x	x		
Nonnetje (Mergus albellus)	x			
Noordse Stern (Sterna paradisaea)	x	x		
Oeverzwaluw (Riparia riparia)		x		
Ooievaar (Ciconia ciconia)	x			
Ortolaan (Emberiza hortulana)	x	x		
Paapje (Saxicola rubetra)		x		
Parelduiker (Gavia arctica)	x			
Patrijs (Perdix perdix)		x		
Pijlstaart (Anas acuta)		x		
Poelsnip (Gallinago media)	x			
Porseleinhoen (Porzana porzana)	x	x		
Purperreiger (Ardea purpurea)	x			
Rietzanger (Acrocephalus schoenobaenus)		x	x	
Rode wouw (Milvus milvus)	x	x		
Roerdomp (Botaurus stellaris)	x	x		
Roodborsttapuit (Saxicola torquata)		x		
Roodhalsgans (Branta ruficollis)	x			
Roodkeelduiker (Gavia stellata)	x			
Roodkopkluwier (Lanius senator)		x		
Rosse Grutto (Limosa lapponica)	x			
Scholekster (Haematopus ostralegus)			x	
Sijs (Carduelis pinus)		x		
Slechtvalk (Falco peregrinus)	x			
Slobeend (Anas clypeata)			x	
Smelleken (Fulco columbarius)	x			
Smient (Mareca penelope)		*		x
Snor (Locustella luscinioides)		x		
Sperwergrasmus (Sylvia nisoria)	x			
Sprinkhaanzanger (Locustella naevia)		x		
Steltkluut (Himantopus himantopus)	x	x		
Stormmeeuw (Larus canus)		x		
Strandplevier (Charadrius alexandrinus)		x		
Tapuit (Oenanthe oenanthe)		x		
Toendrarietgans (Anser fabalis rossicus)				**
Tureluur (Tringa totanus)		x	x	
Velduil (Asio flammeus)	x	x		
Visarend (Pandion haliaetus)	x			
Visdief (Sterna hirundo)	x	x		
Waterrietzanger (Acrocephalus paludicola)	x			
Watersnip (Gallinago gallinago)		x		
Wespendief (Pernis apivorus)	x			
Wielewaal (Oriolus oriolus)		x		
Wilde Zwaan (Cygnus cygnus)	x			
Witoogeend (Aythya nyroca)	x			
Woudaapje (Ixobrychus minutus)	x	x		
Wulp (Numenius arquata)				**
Zeearend (Haliaeetus albicilla)	x			
Zilvermeeuw (Larus argentatus)		x		
Zomertaling (Anas querquedula)		x	x	
Zwarte Ooievaar (Ciconia nigra)	x			
Zwarte Specht (Dryocopus martius)	x			

Soort	Bijlage I Vogelrichtlijn	Rode Lijst Vlaamse broedvo- gels	Broedvogels > 5%-norm	Watervogels > 1%-norm
Zwarte Stern (<i>Chlidonias niger</i>)	x	x		
Zwarte Wouw (<i>Milvus migrans</i>)	x			
Zwartkopmeeuw (<i>Larus melanocephalus</i>)	x	x	x	

* Soort komt niet voor op de Rode Lijst van de Vlaamse broedvogels, maar kwalificeert voor de categorie 'Zeldzaam'

** Soort werd aangemeld in de categorie 'Watervogels > 1%-norm'

Bijlage 2: Soortprioriteitenmatrix van de broedende aandachtsoorten

	Prioriteit	Juridisch			Zeldzaamheid		Karakteristiek	
	Score	Vlaams	Richtlijn	Bern/Bonn	Rode Lijst	5 %-norm	Jaarlijks	Gebied
Aalscholver	36	3	1	1	3	1	1	4
Baardmannetje	216	3	1	2	3	3	1	4
Bergeend	288	3	1	2	1	3	4	4
Blauwborst	384	3	4	2	1	1	4	4
Bruine Kiekendief	3456	3	4	2	3	3	4	4
Buidelmees	108	3	1	1	3	3	1	4
Cetti's Zanger	108	3	1	1	3	3	1	4
Gekraagde Roodstaart	72	3	1	2	3	1	1	4
Graszanger	108	3	1	1	3	3	1	4
Grauwe Gors	48	3	1	1	4	1	1	4
Grauwe Kiekendief	1152	3	4	2	4	3	1	4
Grutto	288	3	1	2	1	3	4	4
Ijsvogel	1152	3	4	2	3	1	4	4
Kerkuil	72	3	1	2	3	1	1	4
Kluut	3456	3	4	2	3	3	4	4
Kuifeend	192	2	1	2	1	3	4	4
Kwartel	288	3	1	2	3	1	4	4
Kwartelkoning	1152	3	4	2	4	3	1	4
Nachtegaal	72	3	1	2	3	1	1	4
Oeverzwaluw	96	3	1	2	4	1	1	4
Paapje	288	3	1	2	4	3	1	4
Patrijs	96	2	1	1	3	1	4	4
Pijlstaart	144	2	1	2	3	3	1	4
Rietzanger	1152	3	1	2	4	3	4	4
Roodborsttapuit	384	3	1	2	4	1	4	4
Scholekster	144	3	1	1	1	3	4	4
Slobeend	192	2	1	2	1	3	4	4
Smient	36	2	1	2	3	3	1	1
Snor	288	3	1	2	4	3	1	4
Sprinkhaanzanger	288	3	1	2	3	1	4	4
Steltkluut	864	3	4	2	3	3	1	4
Tapuit	96	3	1	2	4	1	1	4
Tureluur	1152	3	1	2	4	3	4	4
Visdief	384	3	4	2	4	1	1	4
Watersnip	64	2	1	2	4	1	1	4
Wielewaal	72	3	1	2	3	1	1	4
Wintertaling	64	2	1	2	1	1	4	4
Woudaapje	1152	3	4	2	4	3	1	4
Zomertaling	768	2	1	2	4	3	4	4

Bijlage 3: Soort-habitatmatrix broedende aandachtsoorten

	Prioriteit	Habitat zomer								
	Score	open water	akker	bos	hp	hpr	zilt gras land	rietland	urbaan	struweel
Aalscholver	36									
Baardmannetje	216									
Bergeend	288									
Blauwborst	384		*		*	*	*			
Bruine Kiekendief	3456									
Buidelmees	108									
Cetti's Zanger	108									
Gekraagde Roodstaart	72									
Graszanger	108									
Grauwe Gors	48									
Grauwe Kiekendief	1152									
Grutto	288									
IJsvogel	1152									
Kerkuil	72									
Kluut	3456									
Kuifeend	192									
Kwartel	288									
Kwartelkoning	1152									
Nachtegaal	72									
Oeverwaluw	96									
Paapje	288									
Patrijs	96									
Pijlstaart	144									
Rietzanger	1152				*	*	*			
Roodborsttapuit	384									
Scholekster	144									
Slobeend	192									
Smient	36									
Snor	288									
Sprinkhaanzanger	288					*				
Steltkluut	864									
Tapuit	288									
Tureluur	1152									
Visdief	1152									
Watersnip	192									
Wielewaal	72									
Wintertaling	64									
Woudaapje	1152									
Zomertaling	768									

* Geschikt indien brede rietkragen tussen de percelen aanwezig zijn

	Broed-, foerageer- en rusthabitat
	Broedhabitat
	Foerageer- en/of rusthabitat

Bijlage 4: Soort-prioriteitenmatrix van de niet-broedende aandachtsoorten

	Prioriteit Score	Juridisch				Karakteristieken	
		Vlaams	Richtlijn	Bern/Bonn	Ramsar	Jaar lijks	Gebied
Aalscholver	12	3	1	1	1	2	2
Baardmannetje	12	3	1	2	1	1	2
Bergeend	24	3	1	2	1	2	2
Blauwborst	96	3	4	2	1	2	2
Blauwe Kiekendief	96	3	4	2	1	2	2
Bontbekplevier	24	3	1	2	1	2	2
Boomleeuwerik	24	3	1	2	1	2	2
Bosruiter	96	3	4	2	1	2	2
Brandgans	16	2	1	2	1	2	2
Bruine Kiekendief	96	3	4	2	1	2	2
Buidelmees	6	3	1	1	1	1	2
Cetti's Zanger	12	3	1	1	1	2	2
Draaihals	12	3	1	2	1	1	2
Duinpieper	48	3	4	2	1	1	2
Dwerggans	96	3	4	2	1	2	2
Dwergstern	48	3	4	2	1	1	2
Geelgors	12	3	1	2	1	1	2
Gekraagde Roodstaart	24	3	1	2	1	2	2
Geoorde Fuut	12	3	1	2	1	1	2
Goudplevier	64	2	4	2	1	2	2
Graszanger	6	3	1	1	1	1	2
Grauwe Franjepoot	48	3	4	2	1	1	2
Grauwe Gors	12	3	1	1	1	2	2
Grauwe Kiekendief	48	3	4	2	1	1	2
Grauwe Klauwier	48	3	4	2	1	1	2
Grote Karekiet	12	3	1	2	1	1	2
Grote Stern	48	3	4	2	1	1	2
Grote Zilverreiger	96	3	4	2	1	2	2
Grutto	24	3	1	2	1	2	2
Hop	12	3	1	2	1	1	2
IJsvogel	96	3	4	2	1	2	2
Kemphaan	96	3	4	2	1	2	2
Kerkuil	24	3	1	2	1	2	2
Klapekster	12	3	1	2	1	1	2
Kleine Barmstijg	12	3	1	1	1	2	2
Kleine Mantelmeeuw	8	2	1	1	1	2	2
Kleine Rietgans	64	2	1	2	4	2	2
Kleine Zilverreiger	96	3	4	2	1	2	2
Kleine Zwaan	96	3	4	2	1	2	2
Kluut	96	3	4	2	1	2	2
Kolgans	32	2	1	1	4	2	2
Kuifeend	16	2	1	2	1	2	2
Kuifleeuwerik	6	3	1	1	1	1	2
Kwak	96	3	4	2	1	2	2
Kwartel	24	3	1	2	1	2	2
Kwartelkoning	48	3	4	2	1	1	2
Lepelaar	96	3	4	2	1	2	2
Morinelplevier	48	3	4	2	1	1	2

	Prioriteit Score	Juridisch				Karakteristieken	
		Vlaams	Richtlijn	Bern/Bonn	Ramsar	Jaarlijks	Gebied
Nachtegaal	24	3	1	2	1	2	2
Nonnetje	96	3	4	2	1	2	2
Oeverzwaluw	24	3	1	2	1	2	2
Ooievaar	96	3	4	2	1	2	2
Ortolaan	48	3	4	2	1	1	2
Paapje	24	3	1	2	1	2	2
Patrijs	16	2	1	2	1	2	2
Pijlstaart	16	2	1	2	1	2	2
Porseleinhoen	48	3	4	2	1	1	2
Purperreiger	48	3	4	2	1	1	2
Rietzanger	24	3	1	2	1	2	2
Rode Wouw	48	3	4	2	1	1	2
Roerdomp	96	3	4	2	1	2	2
Roodborsttapuit	24	3	1	2	1	2	2
Roodhalsgans	96	3	4	2	1	2	2
Roodkeelduiker	48	3	4	2	1	1	2
Rosse Grutto	48	3	4	2	1	1	2
Scholekster	24	3	1	2	1	2	2
Sijs	24	3	1	2	1	2	2
Slechtvalk	96	3	4	2	1	2	2
Slobeend	16	2	1	2	1	2	2
Smelleken	96	3	4	2	1	2	2
Smient	16	2	1	2	1	2	2
Snor	12	3	1	2	1	1	2
Sprinkhaanzanger	24	3	1	2	1	2	2
Steltkluit	48	3	4	2	1	1	2
Stormmeeuw	24	3	1	2	1	2	2
Strandplevier	12	3	1	2	1	1	2
Tapuit	24	3	1	2	1	2	2
Toendrarietgans	16	2	1	2	1	2	2
Tureluur	24	3	1	2	1	2	2
Velduil	96	3	4	2	1	2	2
Visdief	96	3	4	2	1	2	2
Waterrietzanger	24	3	4	1	1	1	2
Watersnip	16	2	1	2	1	2	2
Wespendief	48	3	4	2	1	1	2
Wielewaal	24	3	1	2	1	2	2
Wilde Zwaan	48	3	4	2	1	1	2
Wintertaling	8	2	1	1	1	2	2
Woudaapje	48	3	4	2	1	1	2
Wulp	24	3	1	2	1	2	2
Zeearend	48	3	4	2	1	1	2
Zilvermeeuw	8	2	1	1	1	2	2
Zomertaling	16	2	1	2	1	2	2
Zwarte Ooievaar	48	3	4	2	1	1	2
Zwarte Stern	96	3	4	2	1	2	2
Zwarte Wouw	48	3	4	2	1	1	2
Zwartkopmeeuw	96	3	4	2	1	2	2

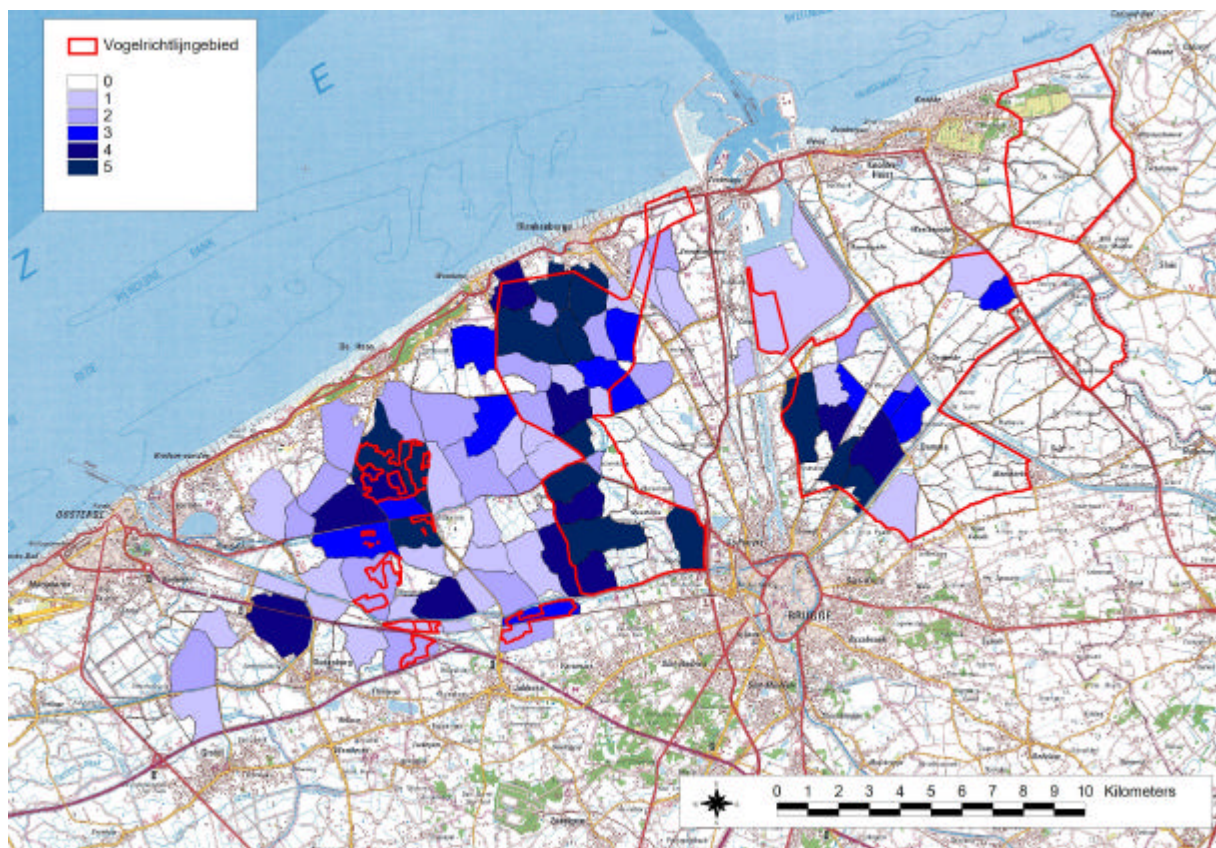
Bijlage 5: Soort-habitatmatrix niet-broedende aandachtsoorten

	Prioriteit Score	Habitat doortrek/winter								
		open water	akker	bos	hp	hpr	zilt grasland	rietland	urbaan	struweel
Aalscholver	12									
Baardmannetje	12									
Bergeend	24									
Blauwborst	96		*		*	*	*			
Blauwe Kiekendief	96									
Bontbekplevier	24									
Boomleeuwerik	24									
Bosruiter	96									
Brandgans	16									
Bruine Kiekendief	96									
Buidelmees	6									
Cetti's Zanger	12									
Draaihals	12									
Duinpieper	48									
Dwerggans	96									
Dwergstern	48									
Geelgors	12									
Gekraagde Roodstaart	24									
Geoorde Fuut	12									
Goudplevier	64									
Graszanger	6									
Grauwe Franjepoot	48									
Grauwe Gors	12									
Grauwe Kiekendief	48									
Grauwe Klauwier	48									
Grote Karekiet	12									
Grote Stern	48									
Grote Zilverreiger	96									
Grutto	24									
Hop	12									
IJsvogel	96									
Kemphaan	96									
Kerkuil	24									
Klapekster	12									
Kleine Barmsijs	12									
Kleine Mantelmeeuw	8									
Kleine Rietgans	64									
Kleine Zilverreiger	96									
Kleine Zwaan	96									
Kluut	96									
Kolgans	32									
Kuifeend	16									
Kuifleeuwerik	6									
Kwak	96									
Kwartel	24									
Kwartelkoning	48									
Lepelaar	96									

	Prioriteit Score	Habitat doortrek/winter								
		open water	akker	bos	hp	hpr	zilt grasland	rietland	urbaan	struweel
Morinelplevier	48									
Nachtegaal	24									
Nonnetje	96									
Oeverzwaluw	24									
Ooievaar	96									
Ortolaan	48									
Paapje	24									
Patrijs	16									
Pijlstaart	16									
Porseleinhoen	48									
Purperreiger	48									
Rietzanger	24		*		*	*	*			
Rode Wouw	48									
Roerdomp	96					*	*			
Roodborsttapuit	24									
Roodhalsgans	96									
Roodkeelduiker	48									
Rosse Grutto	48									
Scholekster	24									
Sijs	24									
Slechtvalk	96									
Slobeend	16									
Smelleken	96									
Smient	16									
Snor	12		*		*	*	*			
Sprinkhaanzanger	24		*		*	*	*			
Steltkluit	48									
Stormmeeuw	24									
Strandplevier	12									
Tapuit	24									
Toendrarietgans	16									
Tureluur	24									
Velduil	96									
Visdief	96									
Waterrietzanger	24									
Watersnip	16									
Wespendief	48									
Wielewaal	24									
Wilde Zwaan	48									
Wintertaling	8									
Woudaapje	48									
Wulp	24									
Zeearend	48									
Zilvermeeuw	8									
Zomertaling	16									
Zwarte Ooievaar	48									
Zwarte Stern	96									
Zwarte Wouw	48									
Zwartkopmeeuw	96									

* Geschikt indien brede rietkragen tussen de percelen aanwezig zijn

Bijlage 6: Overzichtskaart overschrijding 1%-norm Kleine Rietgans per telgebied (1996/97-2000/01)

Bijlage 7: Broedende aandachtssoorten voorkomend in het geschrapte deel van het vogelrichtlijngedebied

	Prioriteit	Juridisch			Zeldzaamheid		Karakteristiek	
	Score	Vlaams	Richtlijn	Bern/Bonn	Rode Lijst	5 %-norm	Jaarlijks	Gebied
Baardmannetje	216	3	1	2	3	3	1	4
Bergeend	288	3	1	2	1	3	4	4
Blauwborst	384	3	4	2	1	1	4	4
Blauwe Kiekendief	864	3	4	2	3	3	1	4
Bontbekplevier	216	3	1	2	3	3	1	4
Bruine Kiekendief	3456	3	4	2	3	3	4	4
Geoorde Fuut	72	3	1	2	3	1	1	4
Graszanger	108	3	1	1	3	3	1	4
Grauwe Gors	48	3	1	1	4	1	1	4
Grutto	288	3	1	2	1	3	4	4
Kemphaan	1152	3	4	2	4	3	1	4
Kleine Mantelmeeuw	24	2	1	1	3	1	1	4
Kluut	3456	3	4	2	3	3	4	4
Kuifeend	192	2	1	2	1	3	4	4
Kwartel	288	3	1	2	3	1	4	4
Kwartelkoning	1152	3	4	2	4	3	1	4
Lepelaar	864	3	4	2	3	3	1	4
Oeverzwaluw	96	3	1	2	4	1	1	4
Patrijs	96	2	1	1	3	1	4	4
Pijlstaart	144	2	1	2	3	3	1	4
Rietzanger	1152	3	1	2	4	3	4	4
Roodborsttapuit	384	3	1	2	4	1	4	4
Scholekster	144	3	1	1	1	3	4	4
Slobeend	192	2	1	2	1	3	4	4
Smient	36	2	1	2	3	3	1	1
Snor	288	3	1	2	4	3	1	4
Sprinkhaanzanger	288	3	1	2	3	1	4	4
Steltkluut	864	3	4	2	3	3	1	4
Strandplevier	288	3	1	2	4	3	1	4
Tapuit	96	3	1	2	4	1	1	4
Tureluur	1152	3	1	2	4	3	4	4
Visdief	384	3	4	2	4	1	1	4
Wintertaling	64	2	1	2	1	1	4	4
Zilvermeeuw	72	2	1	1	3	3	1	4
Zomertaling	768	2	1	2	4	3	4	4
Zwartkopmeeuw	864	3	4	2	3	3	1	4

Bijlage 8: Niet-broedende aandachtsoorten voorkomend in het geschrapte deel van het vogelricht-
lijngedebiet

Aalscholver (<i>Phalacrocorax carbo sinensis</i>)	Nachtegaal (<i>Luscinia megarhynchos</i>)
Baardmannetje (<i>Panurus biarmicus</i>)	Nonnetje (<i>Mergus albellus</i>)
Bergeend (<i>Tadorna tadorna</i>)	Noordse Stern (<i>Sterna paradisaea</i>)
Blauwborst (<i>Luscinia svecica</i>)	Oeverzwaluw (<i>Riparia riparia</i>)
Blauwe Kiekendief (<i>Circus cyaneus</i>)	Ooievaar (<i>Ciconia ciconia</i>)
Bontbekplevier (<i>Charadrius hiaticula</i>)	Ortolaan (<i>Emberiza hortulana</i>)
Boomleeuwerik (<i>Lullula arborea</i>)	Paapje (<i>Saxicola rubetra</i>)
Bosruiter (<i>Tringa glareola</i>)	Patrijs (<i>Perdix perdix</i>)
Brandgans (<i>Branta leucopsis</i>)	Pijlstaart (<i>Anas acuta</i>)
Bruine Kiekendief (<i>Circus aeruginosus</i>)	Porseleinhoen (<i>Porzana porzana</i>)
Buidelmees (<i>Remiz pendulinus</i>)	Purperreiger (<i>Ardea purpurea</i>)
Cetti's Zanger (<i>Cettia cetti</i>)	Rietzanger (<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>)
Draaihals (<i>Jynx torquilla</i>)	Rode wouw (<i>Milvus milvus</i>)
Duinpieper (<i>Anthus campestris</i>)	Roerdomp (<i>Botaurus stellaris</i>)
Dwerggans (<i>Anser erythropus</i>)	Roodborsttapuit (<i>Saxicola torquata</i>)
Dwergstern (<i>Sterna albifrons</i>)	Roodhalsgans (<i>Branta ruficollis</i>)
Geelgors (<i>Emberiza citrinella</i>)	Rosse Grutto (<i>Limosa lapponica</i>)
Gekraagde Roodstaart (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>)	Scholekster (<i>Haematopus ostralegus</i>)
Geoorde Fuut (<i>Podiceps nigricollis</i>)	Sijs (<i>Carduelis pinus</i>)
Goudplevier (<i>Pluvialis apricaria</i>)	Slechtvalk (<i>Falco peregrinus</i>)
Graszanger (<i>Cisticola juncidis</i>)	Slobeend (<i>Anas clypeata</i>)
Grauwe Franjepoot (<i>Phalaropus lobatus</i>)	Smelleken (<i>Falco columbarius</i>)
Grauwe Gors (<i>Miliaria calandra</i>)	Smient (<i>Mareca penelope</i>)
Grauwe Kiekendief (<i>Circus pygargus</i>)	Snor (<i>Locustella luscinioides</i>)
Grote Karekiet (<i>Acrocephalus arundinaceus</i>)	Sprinkhaanzanger (<i>Locustella naevia</i>)
Grote Stern (<i>Sterna sandvicensis</i>)	Steltkluut (<i>Himantopus himantopus</i>)
Grote Zilverreiger (<i>Casmerodius alba</i>)	Stormmeeuw (<i>Larus canus</i>)
Grutto (<i>Limosa limosa</i>)	Strandplevier (<i>Charadrius alexandrinus</i>)
Hop (<i>Upupa epops</i>)	Tapuit (<i>Oenanthe oenanthe</i>)
IJsvogel (<i>Alcedo atthis</i>)	Toendrarietgans (<i>Anser fabalis rossicus</i>)
Kemphaan (<i>Philomachus pugnax</i>)	Tureluur (<i>Tringa totanus</i>)
Kerkuil (<i>Tyto alba</i>)	Velduil (<i>Asio flammeus</i>)
Kleine Barmsijs (<i>Carduelis cabaret</i>)	Visarend (<i>Pandion haliaetus</i>)
Kleine Mantelmeeuw (<i>Larus fuscus</i>)	Visdief (<i>Sterna hirundo</i>)
Kleine Rietgans (<i>Anser brachyrhynchus</i>)	Waterrietzanger (<i>Acrocephalus paludicola</i>)
Kleine Zilverreiger (<i>Ergetta garzetta</i>)	Watersnip (<i>Gallinago gallinago</i>)
Kleine Zwaan (<i>Cygnus columbianus bewickii</i>)	Wintertaling (<i>Anas crecca</i>)
Kluut (<i>Recurvirostra avosetta</i>)	Wilde Zwaan (<i>Cygnus cygnus</i>)
Kolgans (<i>Anser albifrons</i>)	Woudaapje (<i>Ixobrychus minutus</i>)
Kraanvogel (<i>Grus grus</i>)	Wulp (<i>Numenius arquata</i>)
Kuifduiker (<i>Podiceps auritus</i>)	Zeearend (<i>Haliaeetus albicilla</i>)
Kuifeend (<i>Aythya fuligula</i>)	Zilvermeeuw (<i>Larus argentatus</i>)
Kuifleeuwerik (<i>Galerida cristata</i>)	Zomertaling (<i>Anas querquedula</i>)
Kwak (<i>Nycticorax nycticorax</i>)	Zwarte Ooievaar (<i>Ciconia nigra</i>)
Kwartel (<i>Coturnix coturnix</i>)	Zwarte Stern (<i>Chlidonias niger</i>)
Kwartelkoning (<i>Crex crex</i>)	Zwarte Wouw (<i>Milvus migrans</i>)
Lepelaar (<i>Platalea leucordia</i>)	Zwartkopmeeuw (<i>Larus melanocephalus</i>)
Morinelplevier (<i>Charadrius morinellus</i>)	

Bijlage 9: Samenvattende tabel broedvogels in het vogelrichtlijngebied “3.2 Poldercomplex”

	Soort	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	VRL	RL	PV '89-'91	PV 1994	PV 1995	PV 1996	PV '00-'03
Bijlage I	Woudaapje	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	x	MUB		0	2	<5	10-23
	Bruine Kiekendief	4	6	7	11	8	7	8	8	11	12	14	12	11	x	KW	54-70	70-75	80-85	90-95	168-205
	Grauwe Kiekendief	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	x	MUB	0	1	3	0	0-3
	Kwartelkoning	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	x	MUB	0-5	3	2	0	11-14
	Steltkluut	0	0	0	0	0	0	1	0	0	9	0	0	0	x	Z	0	0	0	0	6-12
	Kluut	48	50	61	102	71	79	90	99	98	98	68	70	75	x	KW	410-420				488-674
	Visdief	0	1	0	0	0	1	1	2	2	2	2		1	x	B	480-680	643	1167	1864	2733-2752
	IJsvogel	1	1	1	1	5	3	3	0	1	4	3	3	3	x	KW		200-220	210-220	150-160	754-1246
	Blauwborst	20	25	55	80	100	120	155	95	(51)	70	105	68	65	x	nt	1700-2000				2859-3783
Rode Lijst	Smient	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1		-	0	0	1	4	0-4
	Pijlstaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	?	0		Z	1	7	5	14	3-5
	Zomertaling	1	7	8	11	3	3	5	7	8	13-14			?		MUB	60-90	63-66	70-80	60-70	154-211
	Watersnip	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		MUB	45-65	21-26	27-30	21-25	57-88
	Tureluur	45	48	48	53	55	81	84	84	92	116	112	109	135		B	145-160				413-456
	Paapje	?	?	?	?	2	?	?	?	?	?	?	?	?		MUB	9-17	15-20	15-20	20-25	
	Snor	?	?	1	?	1	2	8	?	?	?	?	?	0		MUB	16-22	<10	15-20	15-20	15-30
	Graszanger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	?	0		Z	0	0	0	2	14-21
	Cetti's Zanger	?	1	1	?	?	?	?	?	?	?	?	?	6		Z	0	3	<5	<5	
	Rietzanger	(4)	(2)	38	30	65	50	80	(16)	55	83	142	111	55		B	480-580				2116-2738
> 5%-norm	Baardmannetje	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0		KW	1	6	11-15	9-13	30-33
	Buidelmees	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0		Z	3-4	<8	12-15	9-13	4-10
	Bergeend	69	87	101	100	123	131	126	135	151	160	202	231	160		nt	500-570				2130-2821
	Grutto	146	152	142	190	192	187	188	191	201	262	310	341	338		nt	865-910				1042-1272
	Slobeend	70	78	72	60	44	30	36	49	52	49	58	59	54		nt	490-610				817-1087
	Kuifeend	26	64	97	58	84	50	60	71	89	60	45	83	48		nt					1450-2050
	Scholekster	?	?	?	?	?	?	?	?	?	120-125			?		nt					1800-2500

VRL: Voorkomend op Bijlage I van de Vogelrichtlijn

RL: Voorkomend op de Rode Lijst van de Vlaamse broedvogels

PV: Aantal broedparen in Vlaanderen

Rode lijst-categorieën: U = uitgestorven; MUB = met uitsterven bedreigd; B = bedreigd; KW = kwetsbaar; Z = zeldzaam; nt = niet voorkomend op RL; - = niet voorkomend op Rode lijst maar voldoende aan de criteria voor de categorie 'Zeldzaam'

Bijlage 10: Samenvattende tabel broedvogels in het geschrapte deel van het vogelrichtlijngebied

	Soort	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	VRL	RL	PV '89-'91	PV 1994	PV 1995	PV 1996	PV '00-'03
Bijlage I	Lepelaar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	x	-	0	0	0	0	3-5
	Bruine Kiekendief	1 w.	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	x	KW	54-70	70-75	80-85	90-95	168-205
	Blauwe Kiekendief	1 m.	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	x	-	0	0	0	1	0
	Kwartelkoning	0	0	0	0	0	0	2	0	1	0	0	0	0	x	MUB	0-5	3	2	0	11-14
	Steltkluut	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1 m.	0	0	x	Z	0	0	0	0	6-12
	Kluut	15-20	25	32	40	46	?	10	18	16	?	16	9	10	x	KW	410-420				488-674
	Kemphaan	0	0	0	0	0	0	0	0	1 w.	0	0	0	0	x	U	0	0	0	0	0
	Zwartkopmeeuw	0	0	0	0	0	0	2	7	5	0	6	0	0	x	Z	26	33-36	47	123	233-1445
	Visdief	30-50	35	5	16	14	1	9	3	24	0	0	0	3	x	B	480-680	643	1167	1864	2733-2752
Rode Lijst	Blauwborst	2	3	4-5	8	4	12	?	4	17	4	1	13	12	x	nt	1700-2000				2859-3783
	Smient	0	1	0	2	1	1	1	1	1	2	2	2 w.	1 w.		-	0	0	1	4	0-4
	Pijlstaart	1	1	1	1	0	1	1	1	0	0	0	0	0		Z	1	7	5	14	3-5
	Zomertaling	0	3	0	2	2	2	4	5	2	1	4	1	4		MUB	60-90	63-66	70-80	60-70	154-211
	Bontbekplevier	1	0	2	1	3	2	1	0	0	0	0	0	0		Z	6	24	16	16	19-21
	Strandplevier	2	1	1	2	2	2	2	0	0	0	0	0	0		MUB	55-60	135-137	165-170	70-75	50-72
	Tureluur	2	6	4	9	5	ca. 7	18	10	8	?	17	14	12		B	145-160				413-456
	Snor	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1		MUB	16-22	<10	15-20	15-20	15-30
	Graszanger	0	0	0	0	0	0	0	0	6	6	2	1	6		Z	0	0	0	2	14-21
	Rietzanger	0	0	1	0	1	0	0	1	?	8	?	6	25		B	480-580				2116-2738
> 5%-norm	Baardmannetje	0	0	0	0	0	2	1	0	0	0	1 m.	0	5		KW	1	6	11-15	9-13	30-33
	Bergeend	5-10	10	3	10	12	15	20	25	16	10	12	3	15		nt	500-570				2130-2821
	Slobeend	5-10	10	2	9	9	6	8	10	12	10	12	4	12		nt	490-610				817-1087
	Kuifeend	1	3	0	4	2	2	4	5	6	4	2	12	13		nt					1800-2500
	Scholekster	13	6	20	10	8	2	15	6	3	5	4	8	6		nt					1450-2050
	Grutto	3	9	22	18	24	32	38	24	18	14	11	9	6		nt	865-910				1042-1272

VRL: Voorkomend op Bijlage I van de Vogelrichtlijn

RL: Voorkomend op de Rode Lijst van de Vlaamse broedvogels

PV: Aantal broedparen in Vlaanderen

Rode lijst-categorieën: U = uitgestorven; MUB = met uitsterven bedreigd; B = bedreigd; KW = kwetsbaar; Z = zeldzaam; nt = niet voorkomend op RL; - = niet voorkomend op Rode lijst maar voldoende aan de criteria voor de categorie 'Zeldzaam'

Bijlage 11: Instandhoudingstabellen voor soorten van de Bijlage I en soorten die de 1%-norm overschrijden (uit: Spanoghe *et al.*, 2003)

Roerdomp <i>Botaurus stellaris</i>	Voorkomen: jaarvogel	
	Broedperiode: maart-augustus	Broedhabitat: rietvelden
	Zomerseizoen: maart-september	Doortrekhabitat: moerassen, rietvelden
	Winterseizoen: oktober-april	Winterhabitat: moerassen, rietvelden, natte ruigtes, oe-vervegetaties

Broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Open water	Structuur	Beken en kanaaltjes met ideale dimensie voor het foerageren.	Tijdens het zomerseizoen beken tot 2.5 m diep in het midden en een ondiepere zone (1m diep/5m breed) aan minstens één rand
		Voedselaanbod	Abundantie van vissen en amfibieën	Abundantie verzekeren door genoeg paaiplaatsen voor vissen en voortplantingsplaatsen voor amfibieën veilig te stellen.
		Waterdiepte	Ondiep water in riet, plus diepe poelen en sloten.	Water in het rietveld tijdens de droogste periode, 10-30 cm, met poelen en sloten >2.5 m diep.
		Openheid	Grote, open delen met water	Eén of meer grotere poelen, niet meer dan 20% van rietveld innemend, tijdens de zomerperiode.
Nest/Broedplaats	Moeras	Uitgestrektheid	Groot, ononderbroken stuk moerasvegetatie	Moerasvegetatie met groot aandeel puur rietveld (tot 50 %), in totaal > 20 ha
		Saliniteit	Exclusief zoetwater	Saliniteit < 5% tijdens broedseizoen
		Vegetatiesamenstelling	Puur stevig riet over heel gebied	Minstens 30 % van rietveld niet gemaaid, rest niet ouder dan 6 jaar, met niet meer dan 20% jaarlijks gemaaid.

Wouwdaapje <i>Ixobrychus minutus</i>	Voorkomen: zomervogel	
	Broedperiode: mei-augustus	Broedhabitat: moerassen, rietvelden
	Zomerseizoen: april-september	Doortrekhabitat: moerassen, rietvelden

Broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Open water	Structuur	Beken en kanaaltjes met ideale dimensie voor het foerageren.	Tijdens het zomerseizoen beken tot 2.5 m diep in het midden en een ondiepere zone (1m diep/5m breed) aan minstens één rand
		Voedselaanbod	Abundantie van vissen en amfibieën	Abundantie verzekeren door genoeg paaiplaatsen voor vissen en voortplantingsplaatsen voor amfibieën veilig te stellen.
		Waterdiepte	Ondiep water in riet, plus diepe poelen en sloten.	Water in het rietveld tijdens de droogste periode, 10-30 cm, met poelen en sloten >2.5 m diep.
		Openheid	Grote, open delen met water	Eén of meer grotere poelen, niet meer dan 20% van rietveld innemend, tijdens de zomerperiode.
Nest/Broedplaats	Moeras	Landschap	Groot, ononderbroken stuk moerasvegetatie	Puur rietveld, > 2 ha
		Saliniteit	Exclusief zoetwater	Saliniteit < 5% tijdens broedseizoen
		Vegetatiesamenstelling	Aanwezigheid rietpartijen	Enkele meerjarige rietkragen/bedden moeten in het moeras aanwezig zijn.

Kwak <i>Nycticorax nycticorax</i>	Voorkomen: zomervogel	
	Broedperiode: april-augustus	Broedhabitat: moerasbos, bos nabij water
	Zomerseizoen: april-oktober	Doortrekhabitat: moeras, moerasbos, vijvers
	Winterseizoen: (september-maart)	Winterhabitat: moeras, moerasbos, vijvers

Broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Open water	Structuur	Beken en kanaaltjes met ideale dimensie voor het foerageren.	Tijdens het zomerseizoen beken tot 2.5 m diep in het midden en een ondiepere zone (1m diep/5m breed) aan minstens één rand
		Voedselaanbod	Abundantie van vissen en amfibieën	Abundantie verzekeren door genoeg paaiplaatsen voor vissen en voortplantingsplaatsen voor amfibieën veilig te stellen.
		Waterdiepte	Genoeg afwisseling van diepe en ondiepe zone's	Water in het moeras tijdens de droogste periode, 10-30 cm, met poelen en sloten tot 2.5 m diep.
		Openheid	Grote, open delen met water	Eén of meer grotere poelen, niet meer dan 50% van moeras innemend, tijdens de zomerperiode.
Nest/broedplaats	Moerasbos/bos	Landschap	Groot, ononderbroken stuk moerasvegetatie/bos	Puur moerasbos/wilgenopslag, > 2 ha, of nabijgelegen bos < 2 ha

Buiten broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Open water	Structuur	Beken en kanaaltjes met ideale dimensie voor het foerageren.	Beken of poelen/vijvers tot 2.5 m diep in het midden en een ondiepere zone (1m diep/5m breed) aan minstens één rand
		Voedselaanbod	Abundantie van vissen en amfibieën	Abundantie verzekeren door genoeg paaiplaatsen voor vissen en voortplantingsplaatsen voor amfibieën veilig te stellen.
		Waterdiepte	Ondiep water in moeras(bos), plus diepe poelen en sloten.	Water in het moeras, 10-30 cm, met poelen en sloten >2.5 m diep.
		Openheid	Grote, open delen met water	Eén of meer grotere poelen, niet meer dan 50% van moeras innemend, tijdens de zomerperiode.

Kleine Zilverreiger <i>Egretta garzetta</i>	Voorkomen: jaarvogel	
	Broedperiode: april-augustus	Broedhabitat: moeras, polders, estuaria, slikken
	Zomerseizoen: maart-september	Doortrekhabitat: idem
	Winterseizoen: oktober-maart	Winterhabitat: idem

Broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Voedselaanbod	Abundantie van vissen, aquatische insecten en amfibieën	Abundantie verzekeren door genoeg paaiplaatsen voor vissen en voortplantingsplaatsen voor amfibieën en insecten veilig te stellen.
		Waterdiepte	Uitgebreide ondiepe zones	Meer dan 50% van het watergedeelte in een gebied < 20 cm diep
		Vegetatiesamenstelling	Afwisselend delen met en zonder watervegetatie	Toeziën op het niet toegroeien van de vegetatie, altijd voor > 20% vegetatieloos natte habitat voorzien
Nest/Broedplaats	Bos	Vegetatiehoogte	Hoge vegetatie met ondergroei, bos	Bomen hoger dan 5 meter binnen het broedgebied
Foerageren	Open water	Trofische status/pH	Eutrofe condities	pH<7 tijdens zomerseizoen (plantenindicators: Lemna ssp., Potamogeton pectinatus, Ceratophyllum ssp., Chara ssp., Nuphar lutea)

Buiten broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Voedselaanbod	Abundantie van vissen, aquatische insecten en amfibieën	Abundantie verzekeren door genoeg paaiplaatsen voor vissen en voortplantingsplaatsen voor amfibieën en insecten veilig te stellen in de zomer.
		Waterdiepte	Uitgebreide ondiepe zones	Meer dan 50% van het watergedeelte in een gebied < 20 cm diep
		Vegetatiesamenstelling	Afwisselend delen met en zonder watervegetatie	Toeziën op het niet toegroeien van de vegetatie, altijd voor > 20% vegetatieloos natte habitat voorzien
Foerageren	Open water	Trofische status/pH	Eutrofe condities	pH<7 tijdens winterseizoen (plantenindicators: Lemna ssp., Potamogeton pectinatus, Ceratophyllum ssp., Chara ssp., Nuphar lutea)

Ooievaar <i>Ciconia ciconia</i>	Voorkomen: zomervogel (jaarvogel)	
	Broedperiode: april-augustus	Broedhabitat: polders, weilandcomplexen
	Zomerseizoen: maart-augustus	Doortrekhabitat: idem
	Winterseizoen: oktober-maart	Winterhabitat: idem

Broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Voedselaanbod	Abundantie van vissen, aquatische insecten, kleine zoogdieren en amfibieën	Abundantie verzekeren door genoeg paaiplaatsen voor vissen en voortplantingsplaatsen voor kleine zoogdieren, amfibieën en insecten veilig te stellen.
		Uitgestrektheid	Uitgebreid open landschap	Alleen broedende koppels hebben minimum 100 ha open landschap met daarin > 30% natte tot halfnatte vegetaties nodig.
		Landschap	Variatie van korte tot middelhoge begroeiing	Instandhouding mozaïek binnen cultuurlandschap inclusief sloten en depressies
Nest/Broedplaats	Alle habitats	Nestgelegenheid	Aanwezigheid geschikte broedplaats	Bomen hoger dan 10 meter binnen het broedgebied, nestgelegenheid op gebouwen, eventueel kunstmatige nestgelegenheid creëren

Buiten broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Voedselaanbod	Abundantie van vissen, aquatische insecten en amfibieën	Abundantie verzekeren door genoeg paaiplaatsen voor vissen en voortplantingsplaatsen voor amfibieën en insecten veilig te stellen in de zomer.
		Landschap	Variatie van korte tot middelhoge begroeiing	Instandhouding mozaïek binnen cultuurlandschap inclusief sloten en depressies

Lepelaar <i>Platalea leucorodia</i>	Voorkomen: zomervogel	
	Broedperiode: april-augustus	Broedhabitat: moeras, rietvelden, ondergelopen weilanden, estuaria, slikken, ondiepe plassen
	Zomerseizoen: maart-augustus	Doortrekhabitat: idem
	Winterseizoen: (oktober-maart)	Winterhabitat: idem

Broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Voedselaanbod	Abundantie van kleine vissen en aquatische insecten	Abundantie verzekeren door genoeg paaiplaatsen voor vissen en voortplantingsplaatsen voor insecten veilig te stellen.
		Waterdiepte	Uitgebreide ondiepe zones	Meer dan 50% van het watergedeelte in een gebied < 50 cm diep
		Vegetatiesamenstelling	Afwisselend delen met en zonder watervegetatie	Toezen op het niet toegroeien van de vegetatie, altijd voor > 20% vegetatieloos natte habitat voorzien
Nest/Broedplaats	Alle habitats	Vegetatiehoogte	Hoge vegetatie met ondergroei, bos of rietland	Bomen hoger dan 5 meter binnen het broedgebied of uitgebreide rietvelden
Foerageren	Open water	Trofische status/pH	Eutrofe condities	pH<7 tijdens zomerseizoen (plantenindicators: Lemna ssp., Potamogeton pectinatus, Ceratophyllum ssp., Chara ssp., Nuphar lutea)

Buiten broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Voedselaanbod	Abundantie van vissen, aquatische insecten	Abundantie verzekeren door genoeg paaiplaatsen voor vissen en voortplantingsplaatsen voor amfibieën en insecten veilig te stellen in de zomer.
		Waterdiepte	Uitgebreide ondiepe zones	Meer dan 50% van het watergedeelte in een gebied < 50 cm diep
		Vegetatiesamenstelling	Afwisselend delen met en zonder watervegetatie	Toezen op het niet toegroeien van de vegetatie, altijd voor > 20% vegetatieloos natte habitat voorzien
Foerageren	Open water	Trofische status/pH	Eutrofe condities	pH<7 tijdens winterseizoen (plantenindicators: Lemna ssp., Potamogeton pectinatus, Ceratophyllum ssp., Chara ssp., Nuphar lutea)

Kolgans <i>Anser albifrons</i>	Voorkomen: wintergast	
	Winterperiode: oktober-maart	Winterhabitat: poldergraslanden, akkers

Buiten broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Landschap	Open gebieden	Gebieden met een ononderbroken zicht > 500 m, inclusief grote percelen tot 6 ha
		Rust	Voldoende rust in wijde omgeving	Geen storende invloeden zoals jacht, veldkannonnen, overrecreatie, landbouwactiviteiten
	Graslanden	Voedselaanbod	Abundantie van zachtbladige grassen/kruiden	> 25% bedekking van één of meer voedselsoorten: <i>Lolium perenne</i> , <i>Trifolium repens</i> , <i>Poa trivialis</i> , <i>Holcus lanatus</i> .
		Vegetatiehoogte	Kort tot middelhoog	< 20 cm binnen het foerageergebied tijdens het winterseizoen
	Akkers	Voedselaanbod	Abundantie van achtergebleven resten	In Vlaanderen foerageren Kolganzen ook op resten van aardappel- en bietenteelt. Deze lijken zo belangrijk dat de aanwezigheid hiervan wenselijk is.

Toendrarietgans <i>Anser fabalis rossicus</i>	Voorkomen: wintergast	
	Winterperiode: oktober-maart	Winterhabitat: poldergraslanden, akkers

Buiten broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Landschap	Open gebieden	Gebieden met een ononderbroken zicht > 500 m, inclusief grote percelen tot 6 ha
		Rust	Voldoende rust in wijde omgeving	Geen storende invloeden zoals jacht, mussenkanonnen, overrecreatie, landbouwactiviteiten
	Graslanden	Voedselaanbod	Abundantie van zachtbladige grassen/kruiden	> 25% bedekking van één of meer voedselsoorten: <i>Lolium perenne</i> , <i>Trifolium repens</i> , <i>Poa trivialis</i> , <i>Holcus lanatus</i> .
		Vegetatiehoogte	Kort tot middelhoog	< 20 cm binnen het foerageergebied tijdens het winterséizoen
	Akkers	Voedselaanbod	Abundantie van achtergebleven resten	In Vlaanderen foerageren Toendrarietganzen vooral op resten van aardappel- en bietenteelt. Deze lijken zo belangrijk dat de aanwezigheid hiervan wenselijk is.

Kleine Rietgans <i>Anser brachyrhynchus</i>	Voorkomen: wintergast	
	Winterperiode: oktober-maart	Winterhabitat: poldergraslanden

Buiten broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Landschap	Open gebieden	Gebieden met een ononderbroken zicht > 500 m, inclusief grote percelen tot 6 ha
		Rust	Voldoende rust in wijde omgeving	Geen storende invloeden zoals jacht, mussen-kanonnen, overrecreatie, landbouwactiviteiten
	Graslanden	Voedselaanbod	Abundantie van zachtbladige grassen/kruiden	> 25% bedekking van één of meer voedselsoorten: <i>Lolium perenne</i> , <i>Trifolium repens</i> , <i>Alpecurus geniculatus</i> , <i>Poa trivialis</i> , <i>Holcus lanatus</i> .
		Vegetatiehoogte	Kort tot middelhoog	< 20 cm binnen het foerageergebied tijdens het winterseizoen

Brandgans <i>Branta leucopsis</i>	Voorkomen: wintergast	
	Winterperiode: oktober-maart	Winterhabitat: poldergraslanden

Buiten broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Landschap	Open gebieden	Gebieden met een ononderbroken zicht > 500 m, inclusief grote percelen tot 6 ha
		Rust	Voldoende rust in wijde omgeving	Geen storende invloeden zoals jacht, veldkannonnen, overrecreatie, landbouwactiviteiten
	Graslanden	Voedselaanbod	Abundantie van zachtbladige grassen/kruiden	> 25% bedekking van één of meer voedselsoorten: <i>Lolium perenne</i> , <i>Trifolium repens</i> , <i>Allopecurus geniculatus</i> , <i>Poa trivialis</i> , <i>Holcus lanatus</i> .
		Vegetatiehoogte	Kort tot middelhoog	< 10 cm binnen het foerageergebied tijdens het winterseizoen

Smient <i>Mareca penelope</i>	Voorkomen: wintergast	
	Winterperiode: oktober-maart	Winterhabitat: schorren en slikken, opgespoten terreinen, plassen, overstroomde gebieden (polders, meersen, broeken)

Buiten broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Connectiviteit	Grasland grenzend aan open water	Foerageergebied < 50 m van open water verwijderd tijdens het winterseizoen
		Rust	Voldoende rust in wijde omgeving	Geen storende invloeden zoals jacht, mussenkanonnen, overrecreatie, landbouwactiviteiten
	Grasland en moeras	Voedselaanbod	Abundantie van zachtbladige grassen/kruiden	> 25% bedekking van één of meer voedselsoorten: <i>Lolium perenne</i> , <i>Trifolium repens</i> , <i>Alopecurus geniculatus</i> , <i>Agrostis stolonifera</i> , <i>Poa trivialis</i> , <i>Holcus lanatus</i> .
		Vegetatiehoogte	Zeer kort	< 5 cm binnen het foerageergebied tijdens de winter
	Intertidaal	Voedselaanbod	Abundantie van invertebrata en groene algen	Voldoende grote oppervlakte van onvervuilde slikken voldoen aan voedselbehoeften van soort
	Schorren	Voedselaanbod	Abundantie van zachtbladige grassen/kruiden	> 25% bedekking tijdens de winter van één of meer doelsoorten: <i>Agrostis stolonifera</i> , <i>Puccinellia maritima</i> , <i>Salicornia</i> spp., ...
	Open water	Trofische status/pH	Eutrofe condities	pH >6 tijdens het winterseizoen (Indicatorplanten: <i>Lemna</i> spp., <i>Potamogeton pectinatus</i> , <i>Ceratophyllum</i> spp., <i>Chara</i> spp., <i>Nuphar lutea</i>)

Slobeend <i>Anas clypeata</i>	Voorkomen: jaarvogel	
	Broedperiode: april-juli	Broedhabitat: meren, natte graslanden, moerassen, opgespoten terreinen
	Zomerseizoen: april-september	
	Winterperiode: oktober-maart	Winterhabitat: meren, natte graslanden, moerassen, opgespoten terreinen

Buiten broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Voedselaanbod	Abundantie van aquatische invertebraten, insecten en plantenmateriaal	Uitgestrekte, onvervulde natte gebieden voldoen aan deze voedselbehoeften
		Rust	Voldoende rust in wijde omgeving	Geen storende invloeden zoals jacht, mussenkanonnen, overrecreatie, landbouwactiviteiten
	Open water	Waterdiepte	Uitgestrekte, ondiepe zones	< 25 cm diep over meer dan 50% van het open water tijdens het winterseizoen

Wintertaling <i>Anas crecca</i>	Voorkomen: jaarvogel	
	Broedperiode: april-juli	Broedhabitat: plassen/vijvers, natte graslanden, opgespoten terreinen, moerassen, moerasbossen
	Zomerseizoen: april-september	
	Winterperiode: oktober-maart	Winterhabitat: meren, natte graslanden, moerassen, opgespoten terreinen, slikken en schorren

Buiten broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitat eigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Rust	Voldoende rust in wijde omgeving	Geen storende invloeden zoals jacht, mussenkanonnen, overrecreatie, landbouwactiviteiten
	Open water	Waterdiepte	Uitgestrekte, ondiepe zones	< 25 cm diep over meer dan 50% van het open water tijdens het winterseizoen
		Voedselaanbod	Abundantie van aquatische invertebrata	Gebieden met genoeg open, onvervuild water voldoen aan de voedselbehoeften van de soort
		Voedselaanbod	Abundantie van zaden en planten	Abundantie van zaadhoudende planten in het winterseizoen: <i>Polygonum</i> , <i>Eleocharis</i> , <i>Rumex</i> , <i>Ranunculus</i>
	Slikken	Voedselaanbod	Abundantie van zaden, planten en invertebrata	Uitgestrekte, onvervuilde slikken voldoen normaal aan de voedselbehoeften van de soort

Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	Voorkomen: jaarvogel	
	Broedperiode: april-juli	Broedhabitat: dichte rietbedden of moerasvegetatie, soms akkerland
	Zomerseizoen: april-oktober	
	Winterseizoen: oktober-maart	Winterhabitat: open landschappen met veel riet/moeras

Broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle open habitats	Voedselaanbod	Abundantie kleine tot middelgrote prooien (vogels/zoogdieren)	Toezen op voldoende groot oppervlakte (onverstoord) foerageergebied.
Nest/broedplaats	Moeras, rietland (soms akkers met korte graangewassen)	Landschap	Uitgestrekte, ononderbroken riet/moerasvegetatie	Aaneengesloten moeras/rietvegetatie > 5 ha in open landschap
		Hydrologie/debiet	Stabiel waterniveau	Fluctuaties < 10 cm tijdens broedseizoen
		Saliniteit	Voornamelijk zoetwater	Saliniteit < 5% tijdens broedseizoen
		Vegetatiesamenstelling	Dichte bedden van natte moeras- en rietvegetatie, met weinig bomen	Minstens 30% van rietbed ongemaaid, rest niet ouder dan 6 jaar. Minder dan 10 bomen per ha.
		Rust	Broedplaats moet voldoende rustig zijn.	Binnen 50 meter van nestplaats geen menselijke verstoring. In bredere omgeving geen grote verstoring (bv. jacht, mussenkanonnen)

Buiten broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle open habitats	Voedselaanbod	Abundantie kleine tot middelgrote prooien: vogels/zoogdieren	Toezen op voldoende groot oppervlakte (onverstoord) foerageergebied.
		Rust	Foerageerplaats moet voldoende rustig zijn.	In bredere omgeving geen grote verstoring (bv. jacht, mussenkanonnen)

Grauwe Kiekendief <i>Circus pygargus</i>	Voorkomen: zomervogel	
	Broedperiode: april-juli	Broedhabitat: heidevelden, aanplantingen, grasland, hooiland, akkerland
	Zomerseizoen: april-september	Doortrekhabitat: open landschap

Broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle open habitats	Voedselaanbod	Abundantie kleine tot middel-grote prooien (vogels/zoogdieren)	Toezien op voldoende groot oppervlakte (onverstoord) foerageergebied.
Nest/broedplaats	Hooiland, akkerland, grasland, heide	Landschap	Uitgestrekte, middelhoge vegetatie in voldoende groot open landschap	Aaneengesloten of grote stukken met middelhoge, extensief beheerde vegetatie (> 50 cm). Bij landbouwpercelen toezien op aangepast maaibeheer (na 1 augustus) en verbod op pesticiden.
		Grondgebruik	Invoer roulatiesysteem	Jaarlijks enkele percelen onbewerkt laten
		Rust	Broedplaats moet voldoende rustig zijn.	Binnen 50 meter van nestplaats geen menselijke verstoring. In bredere omgeving geen sterke verstoring (bv. jacht, veldkanonnen, harde recreatie)

Kwartelkoning <i>Crex crex</i>	Voorkomen: zomervogel	
	Broedperiode: mei-juli	Broedhabitat: hooiland, bloemrijke graslanden
	Zomerseizoen: mei-september	Doortrekhabitat: hooiland, bloemrijke graslanden

Broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Nest/broedplaats	Hooiland, bloemrijk grasland	Landschap	Open gebieden, inclusief kleine percelen	Gebieden met ononderbroken zicht over meer dan 200 m met een effectieve perceelsgrootte van max. 1 ha.
	Hooiland, bloemrijk grasland	Voedselaanbod	Abundantie van invertebraten, jonge amfibieën en plantenmateriaal	Toezen op voldoende aanwezigheid van kleine prooien (wormen, slakken, insecten, amfibieën en plantenzaden) door extensief beheer.
		Vegetatiestructuur	Grote planten van vochtige, licht moerassige bodems in hooilandcomplex	Broedplaats met 1.5 ha aan planten van vochtige tot licht moerassige bodem en 7.5 ha aan hoge grassen (hooiland) per zingend mannetje tijdens broedperiode
		Hydrologie	Deels vochtig maar overwegend droog	Grote delen van hooiland niet drassig of geïnundeerd na mei
		Vegetatiehoogte	Vrij hoog tot hoog	Vegetatie 20-60 cm hoog

Kluut <i>Recurvirostra avosetta</i>	Voorkomen: zomervogel (jaarvogel)	
	Broedperiode: april-juli	Broedhabitat: getijdengebieden, poelen, moeras, kunstmatig opgespoten terreinen
	Zomerseizoen: april-september	Doortrekhabitat: idem
	Winterseizoen: oktober-maart	Winterhabitat: estuaria's, beschermde kustgebieden

Broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitat eigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Voedselaanbod	Abundantie van insecten, crustaceae, mollusca, wormen en vissen	Abundantie verzekeren door genoeg paaiplaatsen voor vissen en voortplantingsplaatsen/microbiotopen voor allerlei invertebraten veilig te stellen.
Nest/broedplaats	Open water	Structuur	Veel lage eilandjes, slikoevers of kunstmatige opspuitingen	Lage eilandjes/slikranden (tot 30 cm boven waterpeil) of opspuitingen lokaal frequent tijdens het broedseizoen
		Waterdiepte	Uitgebreide ondiepe zones	Meer dan 50% van het watergedeelte in een gebied tussen 2 en 20 cm diep
		Hydrologie/flux	Stabiele waterpeilen	Fluctuaties < 2 cm tijdens het broedseizoen (voor zover ze van antropogene oorsprong zijn)
		Vegetatiebedekking/densiteit	Kale bodem met spaarzame vegetatie en slik	Ononderbroken zicht (> 200 m) met vegetatiebedekking < 10% en rest kaal tijdens broedseizoen
		Saliniteit	Zoet tot brak water	Saliniteit <25 % tijdens broedseizoen

Zwartkopmeeuw <i>Larus melanocephalus</i>	Voorkomen: zomervogel (jaarvogel)	
	Broedperiode: mei-juli	Broedhabitat: moerassen, eilanden in slikgebieden, zandduinen, opgespoten terreinen
	Zomerseizoen: april-september	
	Winterseizoen: (oktober-maart)	Winterhabitat: estuaria, stranden, polders, plassen

Broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Voedselaanbod	Abundantie van invertebraten, vissen, aanspoelsel	Abundantie verzekeren door genoeg paaiplaatsen voor vissen en voortplantingsplaatsen/microbiotopen voor allerlei invertebraten veilig te stellen.
Nest/broedplaats	Alle habitats	Vegetatiehoogte	Kort tot middelhoog	Van 0 tot 30 cm op de nestplaats tijdens het broedseizoen
		Rust	Geen verstoring nestplaats	Geen antropogene verstoring in een straal van 50 meter van de nestplaats (variërend per gebied).

Buiten broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle habitats	Voedselaanbod	Abundantie van invertebraten, vissen, aanspoelsel	Abundantie verzekeren door genoeg paaiplaatsen voor vissen en voortplantingsplaatsen/microbiotopen voor allerlei invertebraten veilig te stellen.
Slaapplaats	Alle habitats	Rust	Geen verstoring rustplaats	Geen antropogene verstoring op slaapplaatsen of hoogwatervluchtplaatsen van meeuwen

Visdief <i>Sterna hirundo</i>	Voorkomen: zomervogel	
	Broedperiode: mei-juli	Broedhabitat: stranden, duinen, eilanden, zandige opspuitingen
	Zomerseizoen: april-september	Doortrekhabitat: kustwateren, stranden

Broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitat eigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Nest/broedplaats	Alle habitats	Structuur	Lage, aflopende eilandjes maximaal beschermd tegen overspoeling	Lage eilanden/oeveren tot maximaal 30 cm boven waterpeil
		Voedselaanbod	Abundantie van vooral vissen	Voldoende prooien tijdens broedseizoen binnen 5 km van nestplaats, inclusief Sprot en Zandspiering
		Vegetatiestructuur	Open plekken tussen korte tot middelhoge vegetatie	Ofwel volledig < 10 cm ofwel variërend tussen 0 en 30 cm met open plekken.
		Rust	Geen verstoring nestplaats	Geen langdurige antropogene verstoring binnen straal van 100 meter van nestplaats (variërend per gebied)

IJsvogel <i>Alcedo atthis</i>	Voorkomen: jaarvogel	
	Broedperiode: maart-september	Broedhabitat: steile oevers of wortelgestellen van omgevallen bomen langs vijvers, beken, rivieren.
	Winterseizoen: september-maart	Winterhabitat: alle gebieden met helder tot vrij helder visrijk water.

Broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Nest/broedplaats	Waterrijke omgeving	Landschap	Steile oeverwand/boomwortels nabij water	Rivieren, sloten, vijvers met natuurlijke oeverwanden of omgevallen bomen intact houden. Zeker geen kanalisering of systematisch weghalen omgevallen bomen toelaten.
		Voedselaanbod	Abundantie van amfibieën, en vooral (kleine) vissen.	Toeziën op voldoende aanwezigheid van kleine vissen (zowel kleine soorten als jongen van grote soorten) door geschikte paaipplaatsen te behouden/ontwikkelen.
		Hydrologie	Zuiver tot vrij zuiver water, met een grote helderheid.	Toeziën op waterkwaliteit door het vermijden van vervuilende invloeden van antropogene oorsprong.
		Verstoring	Voorzien van rust rond nestplaats	Geen verstoring toelaten nabij nestplaats tijdens het broedseizoen: vissers, recreatie, (beheers)werken.

Blauwborst <i>Luscinia svecica</i>	Voorkomen: zomervogel	
	Broedperiode: april-september	Broedhabitat: natte ruigten, rietvelden of moerasvegetatie
	Zomerseizoen: maart-september	Doortrekhabitat: ruigten, rietvelden of moerasvegetatie

Broedseizoen

Gebruik	Habitat	Habitateigenschap	Gewenste Staat	Monitoring
Foerageren	Alle open habitats	Voedselaanbod	Abundantie kleine tot middel-grote invertebraten	Toezien op voldoende groot oppervlakte nat moerasgebied/natte ruigte.
Nest/broedplaats	Moeras, rietland	Landschap	Voldoende groot riet/moerasvegetatie/natte ruigte in open landschap	Aaneengesloten moeras/rietvegetatie > 1 ha in open landschap
		Hydrologie/debiet	Stabiel, voldoende hoog waterniveau	Fluctuaties < 10 cm tijdens broedseizoen, open water tot in de zomerperiode
		Saliniteit	Voornamelijk zoetwater	Saliniteit < 5 % tijdens broedseizoen
		Vegetatiesamenstelling	Dichte bedden van natte moeras- en rietvegetatie, met weinig bomen en open plekken	Minstens 30 % van rietbed ongemaaid, rest niet ouder dan 6 jaar. Minder dan 50% bomen per ha. Open plekken (met slik) tussen vegetatie.
		Rust	Broedplaats moet voldoende rustig zijn.	Binnen 50 meter van nestplaats geen menselijke verstoring. In bredere omgeving geen grote verstoring (bv. jacht, veldkanonnen, harde recreatie)